

Homer - Odiseja

Klasična djela za velike i male
Preveo s njemačkoga Baldo Šoljan
Likovna oprema Đenana Voljevica-čičić
Uređuje Vera čičin-Šain
Zagreb 1987
Naslov izvornika
HOMERS ODYSSEE
bearbeitet von J. Bass
Loevves Verlag Ferdinand Carl Stuttgart
(prema njemačkom prijevodu Homerove Odiseje
od Johanna Heinricha Vossa)
Recezeni Zlatko Šešelj Nikica Petrak
Ilustrirao: Alfred Renz
BASS, Jakob
Homerova Odiseja / [preradio] J. [Jakob] Bass ; preveo s njemačkoga Baldo
Soljan ; [ilustrirao Alfred Renz]. - Zagreb : SNL, 1987. - 209 str. : ilustr. ; 21
cm. - (Tajni pretnac : prijevodu Homerove O-diseje od Johanna Heinricha
Vossa. - Str. 183-189
Privlačnost Homerova djela u suvremenom svijetu / B. Šoljan. - Str. 191-209 :
Tumač izabranih mitoloških imena / sastavio Zlatko Šešelj.

Bogovi vijećaju. Atena hrabri Telemaha.

1. Zaziv Muze. 1-10.

O junaku mi kazuj, o Muzo, o prometnom onom, Koji se mnogo naluto razorivši
presvetu Troju; Gradove, ljude, mnoge on vidje i ćud im spozna,

1 mnoge na moru jade pretrpje u srcu svojem

5 Za dušu svoju se boreć i povratak svojih d'rugova. Ali ni tako drugova on ne
spase, ako i želje, Jer smrt nađoše sami zbog svojega drskoga gr'jeha Jestu idući
stado, .luđaci, Hiperi6na Helija, koji je dan za povratak uzeo njima.

10 I nama, Zeusova kćeri, pripovjedi o tome svemu!

TELEMAH I PROSCI

Vijeće bogova mudro je vladalo sudbinom Grka kad su krenuli da osvete otmicu
lijepu Helene. Nakon devet godina naizmjenične ratne sreće postala je Troja,
Prijamov grad, žrtvom pljačke i uništenja. Grčki su se junaci počeli vraćati u
domovinu, no bilo je malo onih kojima su naklonjeni bogovi savjetom i zaštitom
dosudili brz povratak kući. Odisej, jedan od najsajnijih grčkih junaka, pretrpio
je neizrecive patnje. Nakon što je dugo lutao pustim morima i izgubio sve svoje
prijatelje, Posejdon, bog mora, bacio je njegov brod na šumoviti otok Ogigiju.
Ondje ga je besmrtna nimfa Kalipsa zatvorila u spilju zahtijevajući da je uzme
za ženu. Ali Odisej je čeznuo za povratkom u domovinu, za svojom ženom
Penelopom i jedincem sinom Telemahom, kojega bijaše napustio još kao
dojenče. čak su i bogovi žalili junaka. Božica Palada Atena usrdno je molila svog
oca Zeusa za njegovo oslobođenje. Vijeće bogova zaključilo da se mudri Odisej
vrati kući te pošalje Hermesa, Zeu-sova glasnika, da u liku ptice prenese nimfi
Kalipsi poruku božanstva.

Homer - Odiseja

Atena, božanska zaštitnica Odisejeva, počne u međuvremenu brižno pripremati junakov povratak u domovinu. U zlatnim je cipelicama prošla visoki Olimp i stigla u Itaku. U liku tafijskog kneza Menta došla je do kraljevskog dvora. Znala je da se njezine božanske oči tu neće mnogo čemu obradovati. Već su, naime, dugo knezovi Itake obasipali ponudama plemenitu Odiseje-vu suprugu Penelopu, prosili njezinu ruku, zahtijevali od nje da izabere jednoga od njih za muža i sklopi novi brak. Pri tom su rasipali Odisejevu imovinu, priređivali raskošne gozbe i razvratne pijanke, ponašajući se kao gospodari.

Telemah se, međutim, razvio od maloljetnog dječaka u prekrasnog mladića, ali mu je još nedostajala snaga i muževna hrabrost da se suprotstavi drskim prosci-ma. Ovaj je posjet božice Atene bio upućen upravo njemu. Palada Atena prošla je kroz palaču mimo prosaca koji su se gostili, i odmah ugledala Telemaha kako sjedi među njima, tužna lica. U tom je času razmišljao o svome ocu koji se izgubio u tuđini, čeznuo je za njegovim povratkom i želio da on rastjera i kazni prosce. Odjednom ugleda božicu ali je ne prepozna. On srdačno pristupi tom strancu i pozva ga za stol. Da im ne bi smetala buka razuzdanih prosaca, sjednu malo podalje. Služavka donese vodu u zlatnom vrču, ulije je u srebrnu posudu, a zatim poli preko njihovih ruku da se operu. Domaćica prostre stol, donese kruh i mnoga jela. Ko-mornik posluži razne vrsti pečenja u skupocjenim zdjelama, dok je peharnik točio vino u vrčeve. Jednako su poslužili i prosce. Pošto su utažili svoju pohlepu za jelom i pićem, prosци pozovu pjevača Femija da ih razveseli pjesmom i glazbom.

Telemah, međutim, zapita stranca kako se zove i odakle je. Palada Atena predstavi se kao Ment, koji je bio stari prijatelj njegova oca. Spretnim i mudrim ophođenjem božica stekne mladićevo povjerenje, pa se Telemah svom gostu posve razotkrio. Žalio je očevu sudbinu, njegov nestanak u dalekoj tuđini, a posebno su ga tištili ponašanje i obijest prosaca.

Atena ga je tješila:

- Plemeniti Odisej nije umro i nećeš ga dugo čekati, jer nije daleko od zavičajnog otoka Itake. Spremi čvrst brod, uzmi dvadeset pratilaca, isplovi i raspitaj se za oca. Najprije kreni u Pil i pitaj božanskog Nestora, zatim se uputi u Spartu Menelaju koji se posljednji vratio u Grčku. Prije toga skupi najbolje Ahejce, opisi im razuzdanost prosaca i zapovjedi im neka prisile prosce da vrate sve što su potrošili i nadoknade očevu imovinu koju su opustošili.

Vatrenim riječima božica zaključila:

- Snažan si i divno izgledaš, Postupaj tako da se tvoji i najdalji potomci mogu tobom ponositi.

Nakon tih riječi božica nestane iz trijema u licu ptice, i tek tada začuđenom mladiću sinu da je govorio s božicom.

Za to vrijeme prosци su pažljivo slušali pjevačevu pjesmu. Kad je Telemah ponovo pristupio k njima, Fe-mije je upravo pjevao tužnu pjesmu o povratku što ga je Palada Atena dosudila Grcima nakon propasti Troje. Pjesma privuče Penelopu koja se nalazila u gornjim odajama palače.

Suznih očiju zamoli da izaberu neku drugu pjesmu jer ju je ova dirala u srce, ispunjavala neizrecivom boli, ranjavala je i sjećala na muža koji je bio daleko u

Homer - Odiseja

tuđini. Telemah se, međutim, sjetio Ateninih savjeta, pa pošalje majku u njezine odaje, i ona se, začuđena odlučnim sinovljevim riječima, pokori njegovu zahtjevu.

Telemah se zatim obrati proscima i reče:

- Sutra vas pozivam da dođete na trg radi sastanka na kojemu ću javno zatražiti da napustite moj kućni prag i da gozbe održavate na nekom drugom mjestu.

Ako smatrate da je ugodnije rasipati imovinu moga oca, neka vam jednom Zeus naplati za vaša bezakonja.

Gotovo svi prisutni na zboru počеше se gristi za usnice, zgražati se zbog odlučnosti mladića koji je dosad sve strpljivo podnosio, a sada se odjednom tako odvaž-no isprasio.

TELEMAH NA NARODNOM ZBORU

10

Kad se Telemah sutradan ujutro probudio, obukao je svečanu odjeću i opasao mač. Izišao je iz svoje sobe te zapovjedio glasnicima da sazovu Ahejce na zbor. U času kad se silna gomila naroda, a s njima i prosoci, skupila na trgu, pojavio se Telemah s kopljem u ruci. čitav je narod zadivljeno promatrao mladića

kraljevskog roda kojega je Palada Atena obasula božanskim čarima i uzvišenošću. Kad je zauzeo mjesto svoga oca, odali su mu čak i starci dužnu počast. Prvi je uzeo riječ sijedi junak Egiptije i, obraćajući se narodu, rekao:

- Slušajte me, muževi Itake! Otkada je Odisej poveo brodove protiv Troje, ovdje se nije održao nijedan zbor. Tko nas je danas sazvaio? Je li to učinio starac ili mladić? Što nam želi reći? Prenosi li vijest o vojsci koja se približava? Želi li da se s nama posavjetuje o dobrobiti naše zemlje? Kako god bilo, čini se da mu je namjera vrijedna, i zato neka mu Zeus udijeli svako dobro jer je pokrenuo naša srca.

Veselo raspoložen i ohrabren riječima starca Telemah istupi pred narod, uzme žezlo iz ruku glasnika, te se obrati Egiptiju govoreći:

- Plemeniti starce, sazvaio sam vas ovamo ne zato da vam govorim o vojsci koja nas ugrožava ili o općem blagostanju, nego o dvostrukoj nevolji na mom ognjištu. Izgubio sam dobrog oca, koji nije bio samo vaš kralj nego i vaš otac. Sada se pojavljuju kao prosoci i salijetaju moju majku sinovi najplemenitijih muževa, silovito se nameću i natječu za njezinu ruku. Umjesto ustaljena obi-

11

.t)

čaja da prose kćerku, oni prose majku, te se iz dana u dan vladaju u mojoj kući kao da su gospodari. Kolju goveda, ovce i uhranjene koze i uživaju odlična vina. Kad se Odisej vrati, on će to mučno stanje svakako okončati, ali meni nedostaje snage i moći da nešto izmijenim. Stoga preklinjem prosce Zeusom i svim bogovima na Olimpu: uvidite nepravdu! Stidite se i plašite pred susjednim narodima i dršćite pred osvetom bogova. Suzdržite se i više me ne mučite. Je li vas moj otac nekoć hotimice toliko uvrijedio da se sada osvećujete njegovu sinu tako te se u njegovoj duši nagomilala žuč od neizlječive bolesti.

Sve je to izgovorio u gnjevnom uzbuđenju, zatim baci žezlo na zemlju i suze mu potekoše iz očiju.

Homer - Odiseja

čitav skup obuze sažaljenje: svi su muševci mirno sjedili u dubokoj tišini. Uskoro ustane jedan od prosaca, Antinoj, i odgovori:

- Odvažni mladiću, zašto nas klevećeš drskim riječima? Nisu sve to skrivili prosaci, nego tvoja prepredena majka. Gotovo je četiri godine zadržavala plemenite Ahejce kojekakvim izgovorima i spletkama. Od mnogih njezinih lukavstava, čujte samo ovo: počela je tkati neku veliku pogrebnu odjeću za svoga svekra Laerta i obećala proscima da će se udati čim je završi. Tri su godine prošle i tkanje još nije gotovo jer mudrijašica noću raspara ono što je danju otkala. Napokon nam je jedna služavka povjerila tajnu i mi smo zatekli tvoju majku u času kad je parala lijepo tkanje. Ona sada mora ispuniti svoje obećanje. Stoga zahtijevamo da pošalješ majku djedu Laertu neka se s njim posavjetuje koga da izabere za muža. Neka izabere onoga koji joj se sviđa ili kojega joj svekar namijeni. Ako to ne učiniš, živjet ćemo tako dugo u tvojoj kući i posjedu dok ona jednoga od nas ne izabere za muža.

Još dok je Antinoj govorio, pošalje gromovnik Zeus dva orla s vrha planina. Lebdjeli su i mahali raširenim krilima nad zborom muševa i gledali ih prijeteći. Letjeli su vrtoglavo i odjednom počeli pandžama perušati jedan drugoga napadajući prsa i vrat, te bjesniti nad gradom.

12

Narod je u tom prizoru naslutio loš predznak. Neki sijedi starac, dostojan poštovanja, koji je dobro tumačio let ptica i znao predviđati što će se zbiti, opomene prosce:

- Jeziva kob lebdi nad vašim glavama. Odisej nije više daleko, on se vraća i sve će vas uništiti.

Uza sve te prijetnje prosaci su ismijali proroka i prkosno ponavljali svoj zahtjev da se Penelopa vrati u kuću svekra Laerta i da jednoga od njih izabere za muža. Kad je Telemah uvidio da je svaki razgovor uzaludan, zamoli okupljene prosce da mu dadu brod s dvadeset momaka koji bi veslali prema Pilu i Sparti, a on bi se na putu raspitao za sudbinu svog oca. Reče:

- Saznam li da je živ, trpjet ću svu nevolju još godinu dana. Ako je umro, prinijet ću žrtvu svome ocu i savjetovati majci da se preuda.

Prije odlaska u Troju Odisej je svoju kuću i obitelj povjerio na čuvanje vjernom prijatelju Nestoru. Taj hrabri čovjek sada ustade i žestoko planu ne samo protiv prosaca, nego i protiv onih koji su prosce pomagali. Ustade i reče gromkim glasom:

- Nitko se sada ne sjeća da je Odisej bio ljubezan i blag, da je volio pravdu. Ne prigovaram samo proscima. Njih će Odisej kazniti. Optužujem čitav narod koji skrštenih ruku gleda nedjela prosaca: većina ih ni ne osuđuje niti pokušava obuzdati dok čine nepravdu.

Jedan od prosaca, Leokrit, uzvрати mu:

- Zašto huškaš narod protiv nas? Teško je boriti se s nama. Vрати li se Odisej, podleći će našoj premoći, i zato njegova žena ne treba da se veseli njegovu povratku.

Tada podrugljivim riječima uskrati svoj pristanak da se Telemahu dade brod i potom rastjera zbor. Uz buku i grohot prosaci se upute prema Odisejevoj palači.

13

Homer - Odiseja

TELEMAHOVO PUTOVANJE U PIL

Nakon narodnog zbora Telemah se uputi prema moru i opere ruke u sivoj pjenu vode. Požali se božici Ateni da su mu prosci uskratili brod i osujetili putovanje. Atena se ponovo pokaže u liku očeva prijatelja Menta, te ga osokoli:

- Sličan si svome ocu po vrlinama i razboritosti i, ako se vješto poslužiš riječima i djelima, nitko neće spriječiti tvoje putovanje, a najmanje prosci, koje će stići sigurna propast. Ja sam prijatelj tvoga oca. Sam ću ti opremiti brod i pratiti te na tvome putovanju. Idi kući i spremi obilne zalihe hrane koja će ti biti potrebna na putu. Među mnogobrojnim brodovima uz obale Itake izabrat ću najbolji i, osim toga, pobrinut ću se da ti nađem momčad koja će dobrovoljno veslati.

Telemah krene prema svome domu pošto ga je tobožnji Ment utješio, savjetovao i obećao mu pomoć. Premda je, doduše, još bio potišten, odlanulo mu je. Uputi se prema dvoru. U dvorištu palače naiđe na pro-sce koji su klali koze i utovljene svinje. Sa smiješkom na licu dođe mu u susret Antinoj, pruži mu ruku i progovori prijaznim glasom:

- Ne brini se previše za naše riječi i djela, već radije dođi k nama da zajedno jedemo i pijemo. Tvoji će se zemljaci već pobrinuti da ti dadu nekakav brod, i tada ćeš moći potražiti svoga divnog oca.

Telemah izvuče ruku od neiskrena čovjeka i odgovori mu ozbiljno:

15

- Ne pristoji se da se u vašem društvu prepustim pijančevanju i užicima. Nisam više dijete koje može mirno promatrati kako se rasipa njegova očevina. Bilo da ostanem ovdje ili otplovim u Pil, uvijek ću tražiti način kako da vam se osvetim. Nakon tih riječi stupi u dvoranu u kojoj su prosci priredili gozbu. Neki ga je mladić iz njihova društva ismijavao, uvredljivo mu se podrugivao i želio ga po svaku cijenu izazvati:

- Telemah ozbiljno razmišlja kako da nas se riješi - dobaci mladić. - Pazite budno da ne dobije pomoć iz Pila ili, možda, čak iz Sparte.

- Samo da to putovanje ne plati životom i da ga ne proguta more - doda neki drugi.

Malo zatim Telemah siđe u spremište svoga oca gdje je ležala prava gomila zlata, srebra i drugih plemenitih kovina. Tu se čuvala i prekrasna odjeća, pa bačve s mirisnim uljem i kace sa starim i skupocjenim vinom. Spremište je bilo zatvoreno teškim vratima s dva zasuna, a uz to je blago danju i noću čuvala čuvarica Eurik-leja. Telemah joj se obrati:

- Starice, napuni mi vinom dvadeset ćupova od pfeč[^]ne gline i dobro ih zatvori poklopcima, a zatim napuni* mješinu s dvadeset mjera brašna i čvrsto je zaveži. Navečer ću doći po sve to što trebam za putovanje u Pil i Spartu gdje ću potražiti svog oca. Putujem tajno, i zato te molim, zakuni se da nećeš ništa odati mojoj majci, dok te ona sama ne upita za mene ili dok ne prođe dvanaest dana.

Starica ga kukajući upozori da se izlaže golemoj opasnosti, ali se na kraju ipak zakune i spremi sve što je zatražio.

Atena se, međutim, preobrazila u Telemaha, našla snažne veslače i od plemenitog Noemona iznajmila čvrst brod. Uspavala je prosce, tako da su

Homer - Odiseja

ispustili čaše iz ruku i teturajući krenuli svojim kućama. Zatim je ponovo poprimila lik Menta i otpratila Telemaha do broda. Ondje su našli pratioce s kojima se Telemah vratio u palaču da prenesu hranu i piće.

16

Uspjeli su se vratiti neopaženo, natovareni bogatim zalihama namirnica. Telemah naloži da se sprema za odlazak, da se odvežu konopi kojima je brod bio privezan uz obalu, a zatim naredi da se podigne jarbol, da ga vežu čvrstim uzetima i, napokon, da podignu jedra. Atena se smjesti na kormilu dozivajući povoljne vjetrove.

2 - Homerova Odiseja

17

Brod isplovi, tutnjeći i režući svojim kljunom morske valove. Zamolili su blagoslov bogova, posebno Pa-lade Atene, i prinijeli bogatu žrtvu svim besmrtnicima. Noću ih je brod brzo nosio kroz uzburkane valove, a kad je sunce granulo obasjavajući nebeski svod, već su bili na cilju. Morski žali Pila pojavili su se pred njima u sjaju jutarnjeg sunca. Izišli su na obalu, privezali brod i složili jedra.

Telemah siđe s broda u pratnji Atene.

Građani Pila upravo su svetkovali na obali i prinosili žrtve bogu Posejdonu. Teško je bilo okom obuhvatiti nepregledno mnoštvo naroda. Telemah uspori korake jer ga je silan metež zbunio i uplašio. Atena ga, međutim, ohrabri govoreći mu neka stupi odvažno pred Nestora; ono što treba da kaže neka mu kaže iz sveg srca, a u tome će ga nesumnjivo i bogovi nadahnuti.

Tako su stigli do zbora građana. čitav ih je narod srdačno pozdravio. Nestorov sin Pizistrat povede ih do počasnog mjesta između oca i najstarijeg brata, a Ateni pruži pehar napunjen vinom. Obraćajući se Telemahu, usrdno mu preporuči:

- Moli se, strance, gospodaru mora čiju svečanost danas slavimo. Kad završiš molitvu i prineseš žrtvu, pruži pehar svome prijatelju i zamoli ga da i on to učini, jer su svim ljudima bogovi potrebni.

Tada Palada Atena zamoli Posejdona da blagoslovi Nestorovu obitelj i čitav narod Pila, i neka se osvrne na prinesene darove. Nije zaboravila zamoliti boga mora da ispuni Telemahove želje.

Malo zatim sjeli su za stol da zajednički sudjeluju u bogatoj gozbi. Kad su utažili glad. i žeđ, upita sijedi Nestor Telemaha iz kojega kraja dolazi i koja je svrha njegova putovanja. Mladić ga bez ikakve bojazni obavijesti da je poveo svoj brod iz Itake, da je došao potražiti oca, i završi molbom:

- Mi ne znamo je li još živ ili je umro, i zato te ponizno molimo da nam otvoreno kažeš svu istinu koja ti je poznata.

Tada Nestor dozove u sebi uspomene na teško doba, te počne pričati o trojanskim junacima sjetivši se

18

pri tom kako su ondje poginuli divni muževi: hrabri Ajant, božanski Ahilej i njegov prijatelj Patroklo, a potom i- sam njegov sin Antiloh, te velik broj drugih junaka. Govorio je o teškim borbama koje su ga povezale s Odisejem. Iskreno

Homer - Odiseja

je hvalio prijatelja:

- Što se tiče razboritosti i ratne vještine, nitko se nije mogao mjeriti s tvojim ocem. često smo razgovarali o borbi Grka i o njihovu otporu, i uvijek smo bili istog mišljenja na narodnom zboru, ali su se Grci na povratku razdvojili i, dok sam ja žurio u luku, Odisej se zadržao kod hrabrog Agamemnona. Vjerojatno si već čuo

0 njegovu povratku i žalosnoj sudbini, kad je izdajica Egist ubio junaka. Tek nakon osam godina odvažni je Orest osvetio zločin počinjen nad ocem. U to vrijeme vratio se Menelaj, kao posljednji od grčkih junaka. Stoga ti savjetujem da otputuješ u Spartu i ondje potražiš svoga oca. Možeš slobodno putovati morem ili kopnom, i moji će te sinovi pratiti.

Atena prihvati taj prijedlog, ali ih u isto vrijeme upozori neka požure s odlaskom jer se već spustila večer.

Prinijeli su još jednu žrtvu bogovima, zatim ustali

1 krenuli prema brodu. Nestor nije dopustio da Telemah prenoći na brodu, i usrdnim mu riječima ponudi smještaj u svojoj palači.

Atena je otišla sama i spustila se na palubu. Ali, gle! Poletjela je u liku orla i iščezla u lakim večernjim oblacima. Zapanjen, stajao je Nestor sa svojim pratiocima i gledao u nebo; tada uhvati Telemaha za ruku i reče mu prijaznim glasom:

- Ti nećeš postati malodušan i nemoćan jer će te štiti moćni bogovi kao što su štitali i tvog oca. Dodijeljena ti je pratnja ništa manja nego Zeusove kćeri, slavne božice ratne vještine Palade Atene.

Tada uputi božici iskrenu molitvu i svečano obeća da će joj već sutradan ujutro prinijeti kao žrtvu krasnu jednogodišnju junicu. Zatim svi krenuše u Nestorov dom da se još jednom pogoste. čim je večerao, Telemah ustane i ode potražiti svoj ležaj. Počivao je u trijemu, a kraj njega je spavao mladi Pizistrat.

19

Sutradan ujutro Nestor je rano ustao da ispuni sveti zavjet. Dovedi su mladu, snažnu junicu i, u nazočnosti muževa i žena, žrtvovali je božici Ateni.

Telemah se bio već probudio, ustao, osvježio se u toploj vodi, a zatim stupio pred Menta u krasnoj odori, ogrnut plaštem. Doimao se poput mladog boga.

Poslije obilnog blagovanja domaćin naloži da se u kola upregnu konji, a domaćica priloži bogatu zalihu živežnih namirnica. Telemah se popne u kola, a Pizistrat uzme uzde u ruke.

Tako su se iz gostoljubivog Pila izvezli i krenuli u Spartu. Premda su konji do večeri neumorno jurili, stigli su prvoga dana tek u Feru, gdje ih je plemeniti Dioklo srdačno primio u svoj dom. Rano ujutro nastavili su put. Nakon nekog vremena zatalasane ih njive pšenice upozore da se nalaze u Lakedemoniji. Navečer drugog dana stigli su u Spartu.

20

TELEMAH U SPARTI, UROTA PROSACA

Pizistrat krenu kolima prema Menelajevu dvoru. U dobar su se čas približili palači, jer je Menelaj upravo slavio svadbu svoje djece, sina i mezimice kćerke. Sjedio je na gozbi s prijateljima i susjedima. Pjevač je pjevao uz harfu, a plesači su plesali u ritmu pjesme. Kad su se konji zaustavili pred teškim vratima palače,

Homer - Odiseja

vratar Eteonej primijetio je strance i javio to Menelaju. Upitao ga je bi li ih pozvao ili otpremio da idu dalje. Menelaj mu prigovori:

- Kako možeš tako nerazumno pitati? Nismo li nas dvojica za naših lutanja dovoljno često uživali gostoprimstvo u tuđim kućama, kod stranih ljudi, a sada da gosta otjeramo ispred naših vrata? Ispregni konje i do-vedi ljude na gozbu! Eteonej poslušao svoga gospodara, te ispregne konje i povjeri ih brizi najvrednijih slugu koji ih odvedu u staju da ih dobro nahrane prije putovanja. Uskoro su kola bila opremljena i konji upregnuti za put.

Mladići su, međutim, pošli prema dvorcu i sa zadovoljstvom promatrali raskošan prizor koji se pružio pred njihovim očima. Najprije su ih odveli do bazena da se osvježe i skinu prašinu s puta. Potom ih primi Menelaj i pogosti. Upravitelj kuće postavi pred njih najbolje komade pečenja, i uskoro se pokazalo da im hrana i piće izvrsno prijaju.

Kad su se nasitili, Telemah nije mogao sakriti svoje divljenje pred Menelajevim bogatstvom. Sagnuo se prema svome pratiocu i šapnuo:

21

I

- Pogledaj naokolo, kakva je to raskoš! Vjerujem da ni u Zeusovoj palači ne može biti ljepše.

Menelaj razabere te tihe riječi i odgovori:

- Dragi sinko, sa Zeusom se ne može natjecati nijedan smrtnik. Ako bi se netko od ljudi mogao sa mnom mjeriti, to bi mi malo značilo, jer sam na svojim mnogobrojnim putovanjima s mukom stekao to bogatstvo. Zadovoljio bih se trećinom tih dobara kad bi živjeli junaci koji su pali pred Trojom. Najviše žalim za plemenitim Odisejem, koji je najviše od svih nas pretrpio i za kojega ne znamo je li živ ili mrtav.

Duboko ganut pri spominjanju časnog imena svog oca, Telemah sagne glavu da sakrije suze. Menelaj to primijeti i, po izgledu mladića, nasluti da je to Odisejev sin.

U taj čas iziđe Helena iz ženskih odaja, praćena svojim dvorkinjama, i sjedne na ukrašen stolac. Dvorkinja joj donese srebrnu košaru, dar kralja Tebe. U košari je bilo skupocjeno klupko ljubičaste vune i zlatno vreteno.

Kad Helena ugleda mladiće, upita svoga muža iz kojeg roda potječu.

- Ali - prekine samu sebe - što da dugo ispitujem. Nikad nisam vidjela takvu sličnost kao što je između tog mladića i plemenitog Odiseja. On je, nesumnjivo, njegov sin Telemah kojega je otac napustio još kao do-ječe.

Menelaj odvraća:

- Ja sam također u tren oka uočio sličnost, i moja se slutnja pokazala točnom jer, kad sam spomenuo Odiseja, mladić je sagnuo glavu da mu se ne vide suze. Pizistrat otvoreno izjavi:

- Imaš pravo, Menelaju, taj je mladić zaista Odisejev sin. Ne srdi se ako je, iz skromnosti, prešutio svoje ime. Moj otac Nestor poslao nas je ovamo da te pitamo za savjet. Odisej je daleko, a mladić nema nikoga tko bi mu mogao pomoći.

- Svemoćni bogovi! - poviče Menelaj. - To znači da je moj gost doista sin mog najdražeg prijatelja, čovjeka koji se zbog mene izložio mnogim opasnostima.

Homer - Odiseja

Koliko sam puta u sebi razmišljao kako ću ga na povratku ovdje dočekati. Htio sam mu darovati kuću u Argosu da živimo kao susjedi u nepomućenoj slozi. Ali čini se da nam bogovi nisu htjeli priuštiti takvu sreću. Na žalost, uskratili su jadniku povratak.

Te su se riječi duboko dojmile svih prisutnih i ga-nule ih do suza. Zaplakali su Helena, Telemah, pa i sam Menelaj, ali se pridružio i Pizistrat, sjetivši se svoga brata Antiloha, koji je poginuo pred Trojom.

Kad se malo stišala njihova bol, Menelaj reče:

- Zaboravimo tugu, obrišimo suze i nastavimo s jelom.

Helena je imala neko sredstvo koje se miješalo s vinom, i odmah bi odagnalo svaki jad. Ako bi nekome umro otac, majka ili brat, ili ako bi najmiliji sin stradao od mača, čarobni je napitak ublažio svaku bol. Sada im ona dadne to sredstvo da ga popiju s vinom, kako bi se utješili.

Pripovijedali su dugo o Odisejevim herojskim djelima, a posebno o tome kako se, prerušen u prosjaka, ušuljao u Troju da sazna kakva je snaga neprijatelja. U svim je opasnostima bio najodvažniji, u svim pothvatima najmudriji i najoprezniji.

Taj je razgovor raznježio srce sina te ga potakao da razmišlja o tome kakva bi ga bol obuzela kad bi doznao da je njegov otac smrtno stradao.

Razgovarali su do kasno u noć. Napokon Helena pozva dvorkinju da gostima pripremi ležajeve. Upravitelj kuće svečano ih odvede u odaje palače. Ondje su spavali na skupocjenim ležajevima, prekrivenim grimiznim pokrivačima, jastucima, i vunanim sagovima.

Sutradan ujutro dođe k njima Menelaj želeći se potanko raspitati o razlogu njihova putovanja. Telemah mu vjerno opiše grubo ponašanje prosaca, koji ne samo što rasipaju njegovu očevinu, nego uznemiruju njegovu majku neumjesnim ponudama. Svoje izlaganje završi vrućom molbom:

22

23

i,

i

- Preklinjem te da mi kažeš sve što znaš o sudbini moga oca ili što si možda saznao od drugih. Ne zataji mi ništa, pa bilo to i ono najgore.

Pošto je mladića pažljivo saslušao, Menelaja obuzme gnušanje, te poviče:

- Kukavni prosici! Zar se ne boje osvete hrabrog Odiseja? Doletjet će kao vjetar i pojaviti će se kao lav,

te osloboditi svoj grad od razbojnika. Kao što je nekoć na Lezbosu stupio pred gorostasa Filomeda, podigao ga uvis i bacio na zemlju, tako će učiniti i s njima, pa će ih proći volja za ženidbom. Žao mi je što ništa pouzdano ne znam o njegovu povratku, ali ću ti reći što mi je prorekao bog mora Protej.

Ležali smo na otoku Farosu na ušću Nila i danima i tjednima uzaludno čekali povoljan vjetar. Mojim je prijateljima nedostajalo hrane, i bili bismo sigurno izgubljeni da nam se nije smilovalo jedno božanstvo. To je bila Idoteja Protejeva kći. Savjetovali su mi neka njezina oca pridobijem lukavstvom da mi otkrije zašto su nam bogovi očigledno neskloni i ne žele nam objaviti barem nešto o našoj daljnjoj sudbini. Upravo sam s njezinom pomoću uspio mnogo

Homer - Odiseja

toga saznati, a to je bio vrlo pogibeljan pothvat. Evo kako je bilo:

- Protej je imao običaj da se o podne odmara na morskom žalu, opkoljen jatom tuljana. Idoteja nam je pokazala mjesto na obali i nabavila tuljanove kože. Tri moja druga i ja uvukli smo se u njih i već sutradan ujutro ležali smo na označenom položaju. Našli smo se doista na strašnom mjestu. Zadah kože bio je tako nepodnošljiv te bismo se bili sigurno ugušili da nam božica nije omogućila disanje s pomoću čarobnog mirisa ambrozije. Čekali smo do podne. Gomila je tuljana isplivala iz mora i ležala kraj nas. Napokon dopliva i morski starac, stane kružiti i brojati životinje, uključujući nas. Zatim legne da se odmori. U tom smo trenutku skočili i uhvatili ga rukama. Tada se on pretvori u strašnog lava, zatim u panteru, u zmaja i, naposljetku, u lju-tita vepra. Malo nakon toga pretvorio se u rijeku, a onda u golemo stablo, ali ga mi nismo pustili. Na sve to božica nas je unaprijed upozorila. Kad je vidio da se nismo dali zastrašiti, poprimio je svoj prvobitni lik i spremno odgovorio na sva moja pitanja. Savjetovao mi je da bogovima prinesem žrtvu, a on će nam sam olakšati plovidbu i poslati povoljan vjetar.

- Pitao sam ga za sudbinu trojanskih junaka, a on mi je jasno opisao strašnu kaznu koju je, zbog vlastite krivice, navukao na sebe mladi Ajant. Bačen na hridinu

24

25

rugao se bogovima i prkosio Posejdonu. Tada je bog prepолоvio hridinu i hvalisavi se Ajant strmoglavio u more.

- Pričao mi je također o mome bratu Agamemno-nu, koji se, doduše, sretno vratio kući, ali ga je podmukli Egist potajno ubio nakon što je zaveo njegovu ženu Klitemnestru. Srce mi je krvarilo od žalosti kad sam za to saznao, i najradije bih bio i sam umro.

Tada sam ga zapitao i za trećeg junaka, Odiseja, a on mi odgovori: "Njega sam vidio kako roni suze na dalekom otoku Ogigiji gdje ga je zadržala nimfa Kalipsa. Njemu, na žalost, nedostaju brodovi i snažni momci koji bi veslali preko mora."

- Tako mi je govorio bog mora i, kad je završio, skočio je brzo u morske valove. Moram priznati da se ostvarilo sve što mi je rekao. Odisej je, dakle, živ. Savjetujem ti da ostaneš nekoliko dana u mojoj palači, a zatim ću te poslati u tvoj zavičaj.

Telemah mu odgovori:

- Rado bih ostao kod tebe i čitavu godinu dana slušajući tvoje pripovijedanje da me u Pilu ne očekuju prijatelji.

Menelaja obraduju razborite mladićeve riječi, te ga odluči bogato nagraditi na povratku u domovinu.

U Odisejevoj palači nasrtljivi su prosici u međuvremenu nastavljali bančiti. Kad se ne bi naslađivali jelom, zabavljali bi se svakovrsnim igrama, bacanjem diska ili koplja ili bi se prepuštali kakvoj drugoj objijesti.

Jednog dana, dok su njihovi glavešine Antinoj i Eu-rimah stajali postrance, pristupi im Noemon i upita ih:

- Znete li hoće li se Telemah uskoro vratiti iz Pila? Trebao bih radi važnih poslova brod koji sam mu posudio.

Homer - Odiseja

Obojica se silno iznenadiše čuvši za Telemahov odlazak, to više što su vjerovali da je otišao na poljsko dobro pogledati svoje stado. Tek su sada saznali potankosti o tome kako je mladić noću otputovao i kako su s

26

njim dobrovoljno krenuli hrabri momci, pa i to da mu je Noemon dragovoljno posudio brod jer nije mogao ojađenom mladiću odbiti molbu.

Antinoj smjesta uđe u dvoranu među okupljene prosce i bijesno im dovikne:

- Telemah je ostvario velik podvig. Nitko od nas ne bi to od njega očekivao.

Pratili su ga najhrabriji mladići iz puka. On za nas postaje vrlo opasan. Stoga mi dajte brod s posadom od dvanaest mornara. Vrebat ću na njega i prirediti mu kukavan povratak.

Glasonoša Medont prislušivao je iza vrata i čuo namjere prosaca. Požurio je u palaču i sve ispričao Pe-nelopi.

Kad je plemenita žena saznala za urotu razvratnika, ukočila se od užasa i jedva se održala na nogama. Kukala je:

- Zašto je moj sin otputovao? Zašto se izlaže velikoj opasnosti?

Glasonoša zbunjeno odgovori:

- Kraljice, ne znam je li Telemaha potaklo na put neko božanstvo ili vlastito srce. Bilo kako bilo, želio je nešto saznati o svom ocu.

Zatim se udalji i ostavi Penelopu u velikoj tjeskobi. Jadnica na pragu svojih odaja uroni u golemu tugu. Dvorkinje su je okružile i plačući slušale njezine bespomoćne uzdahe i zapomaganja.

Kad je korila djevojke što joj nisu odale tajnu o odlasku sina, istupi pred nju dadilja i ključarica Eurikleja govoreći:

- Kraljice, ubij me smjesta bodežom - jer ja sam sve znala. Svečano sam obećala i, štoviše, morala sam se zakleti Telemahu da ti neću ništa kazati dok ti za nj ne zapitaš ili dok ne prođe dvanaest dana. Sada te molimo da prestaneš jadikovati. Pomoli se Paladi Ateni, i ona će ti jamačno spasiti sina od smrti. Tada se kraljica popne na balkon i uputi boginji usrdnu molitvu. Zatim se utješena spusti u odaje i pođe na počinak. Atena joj posla divan san. Kao, prilazi joj sestra i govori utješne riječi. Kad se probudila, bila je uvjerenjena da joj je doista božica poslala taj ugodan san i da će ona, nesumnjivo, uslišati njezinu vruću molitvu.

27

ODISEJ SE OPRAŠTA OD KALIPSE

Vijeće bogova još nije bilo saznalo za Odisejevu sudbinu kod nimfe Kalipse.

Palada Atena ponovo opomene svoga božanskog oca Zeusa neka se pobrine za povratak junaka u domovinu. Zeus odmah pošalje nimfi svoga božanskog glasnika Hermesa s nalogom da oslobodi junaka. Odisej treba da na splavi, koju će sam izgraditi, plovi po uzburkanom moru bez pomoći bogova i bez pratnje dok ne naiđe na prijazne ljude koji će ga bogato obdariti i pomoći mu da se vrati u svoj zavičaj.

Preobražen u galeba, Hermes je letio preko beskrajnog mora, sretno stigao u Ogigiju i uputio se prema nimfinoj spilji. čarobna slika okoliša ispunila ga je divljenjem: naokolo su rasla prekrasna stabla, jele i čempresi, prostirale se livade. U gustim krošnjama prebivali su jastrebovi, sove i gavranovi. Bujna

Homer - Odiseja

vinova loza splela je ulaz u spilju. četiri su potoka žuborila ubavom dubravom i vijugala zelenim čistinama protkanim šarenim cvijećem.

Hermes je našao nimfu u njezinu domu. Na ognjištu je gorjela vatra od mirisava cedrovog drva i širila ugodan miris. Kalipsa je prela divnu tkaninu zlatnim nitima, pjevajući pri tom milozvučnim glasom.

Kad je ušao u spilju, nimfa ga odmah prepozna. Ponudi mu da sjedne na skupocjen stolac, počasti ga božanskim pićem nektarom i božanskom hranom ambrozijom, a zatim ga upita za razlog njegova dolaska. Hermes joj odgovori:

29

1

- Zeus mi je povjerio da ti prenesem njegovu zapovijed: neka odmah oslobodiš junaka Odiseja kako bi mogao na vrijeme stići u svoj zavičaj.

Nimfa se zaprepasti. Počne prekoravati bogove što joj neće priuštiti da dobije junaka za muža. Zatim ispriča Hermesu što se dogodilo s Odisejem: - Spasila sam ga od smrti nakon što je Posejdon razmrskao njegov brod, vir je povukao njegove drugove u bezdan, a Odisej je na raskomadanoj olupini stigao na obalu. Okrijepila sam ga jelom i pićem, ponudila mu utočište i htjela sam ga nadariti besmrtnošću i vječnom mladošću. Ali što mi sve to koristi? Mogu li se usprotiviti Zeusovoj odluci? Neka krene preko divljeg mora. Ne može očekivati da ga ja pošaljem jer nemam ni brodova ni ljudi koji bi ga pratili. Možda će mu ipak pomoći moj savjet.

- Učini tako - odgovori joj glasnik bogova - i čuvaj se gnjeva moćnog Zeusa.

Nakon tih riječi on je napusti.

Za to vrijeme Odisej je sjedio na morskom žalu i ronio gorke suze jer su ga mučila mnogo pitanja a obuzela ga je neodoljiva čežnja za domaćim ognjištem. Premda mu je božica namijenila sjajnu sudbinu, povratak u domovinu mnogo ga je više privlačio. Kalipsa potraži junaka i reče mu:

- Jadni čovječe, zašto još tuguješ? Eto, sada sam spremna da te oslobodim.

Sagradi čvrstu splav koja će te nositi preko visokih valova, a ja ću te opskrbiti jelom i pićem. Poslat ću ti i povoljne vjetrove za sretno putovanje.

Ta je odluka bila tako neočekivana da Odisej najprije pomisli na neko božičino lukavstvo. Povjeruje da ga ona želi kazniti zbog njegove upornosti i da ga šalje na put samo zato da propadne u morskim valovima. Tek kada mu se nimfa zaklela Stiksom da to čini za njegovo dobro i da će mu dati najbolje savjete, po kakvima bi i sama postupala u nevolji, njegovo srce obuze radosna nada.

Nimfa je i dalje bila vrlo ljubezna. Nije mu prešu-tjela da su mu namijenjene još mnoge nevolje prije nego što se vrati u domovinu i ponovo ugleda svoju ženu Penelopu. Odisej se nije uplašio, nego reče:

30

- Odavno svim srcem čeznem za povratkom u svoj dom. Pa i kad bih znao da će me bogovi ponovo progoniti na tamnom moru, izložio bih se svim opasnostima.

Mnogo sam već pretrpio, pa ću i to izdržati.

Već sutradan ujutro božica mu pokaže mjesto na otoku gdje je bilo mnogo visokih i čvrstih stabala. Pobrinula se za izvrsno oruđe, te Odisej za kratko vrijeme

31

Homer - Odiseja

obori potreban broj stabala, oteše ih, poveže željeznim klinovima i sagradi čvrstu splav. Obrubi je kolcima i gredama, a krov pokrije daskama i pleterom od vrbe radi zaštite od prodiranja vode. U sredini pričvrsti jarbol s jedrima i s posebnom pažnjom izradi kormilo i vesla. Ništa nije zaboravio, pa je splav i pritegom opteretio. Posluži se polugama i gumu splav u more.

Sve je završio za četiri dana, a petoga se dana lju-bezno oprostio od Kalipse. Otpustila ga je tek nakon što ga je nadarila lijepom odjećom i obilno opskrbila živežnim namirnicama.

Kad je podigao i razapeo jedra, božica mu posla povoljan vjetar koji je puhao s kopna prema širokom moru. Sjeo je za kormilo i hrabro zaplovio kroz valove. Zvijezde na nebu bile su mu vodilje, i ni danju niti noću nije sklapao oči. Plovio je sedamnaest dana mutnim vodama, a osamnaesti dan pojavi se pred njim u daljini hridina koja je stršila iz mora i priječila mu put. Počeo joj je polako prilaziti i kad joj se sasvim približio, ugleda ga Po-sejdon koji se upravo vraćao iz Etiopije.

Bog mora strašno se rasrdio shvativši da su ostali bogovi iskoristili njegovu odsutnost i smilovali se junaku. Okupi sve oblake i svojim trozubom podigne morske valove. Pozva vihore, koji su dohujali sa svih nebeskih strana, te zastre more i zemlju neprodornom pomrčinom.

Tada Odisej duboko uzdahne i zavapi žaleći se nebesima:

- Jao meni, nesretniku! Sad je moja propast očigledna. Sretni su oni Grci koji su pali pred Trojom. Kako bih bio zahvalan nebesima da sam s njima slavno poginuo umjesto što skapavam ovdje od sramotne smrti! Da je njegov strah bio opravdan, pokazalo se u trenutku kad je veliki val nahrupio na njegovu splav i povukao je u vrtlog. Jak udar vjetra istrgne mu kormilo iz ruku a snažan vihor sruši jarbol uz strahovitu lomljivu. More preplavi čitavu splav. Odisej potone, uzalud pokušavajući da se izvuče: opterećivala ga je odjeća. Napokon ipak izroni na površinu, ispljune gorku raor-

32

sku vodu i strese more s kose, a zatim zapliva prema splavi i vješto se popne na nju.

.Splav je ostala bez kormila, bez jarbola i bez vesala. Sad je bila igračka koju su more i vjetar bacali čas ovamo čas onamo. Bila je bez ičega, nalik na veliku poljanu u jesen kad je ogoli sjeverni vjetar.

U toj mu se nevolji smilovala morska božica Leu-koteja. Preobrazila se u morsku kokoš, izronila iz morskih dubina, prebacila se na splav i progovorila ljudskim glasom:

- Svući odjeću koja te opterećuje i smeta, skoči u valove i pokušaj plivajući stići do zemlje Feačana.

Božica mu tada ponudi svoj sveti veo da njime omota prsa, a zatim nestane i izgubi se kao morska kokoš u tamnim morskim valovima. Odisej je oklijevao pitajući se je li taj savjet dobronamjeran ili će ga podmuklo odvesti u sigurnu propast. Ali, kad se Posejdon ponovo razbjesnio, poslao nove valove i razbio splav do temelja, Odisej zbacila sa sebe odjeću i skoči u more.

Dva su ga dana i dvije noći morski valovi bacali sad ovamo, sad onamo, sve dok ga Posejdon nije ostavio.

Homer - Odiseja

Božica Atena smirila je valove i ušutkala vjetrove. Kad je svanuo treći dan, nebo se obasjalo vedrim plavetnilom i sunce je zablještilo srebrnim zrakama. Sasvim blizu ležalo je kopno. Na žalost, Odisej je gajio varavu i uzaludnu nadu jer su mu oštre hridine i bijesno udaranje valova o obalu spriječili da se domogne kopna. Još je jednom učinio bespomoćan pokušaj da se oslobodi uzburkanih valova, a zatim se, ne štedeći sebe, bacio na šiljastu klisuru, razderavši pri tom kožu i gotovo razmrskavši udove.

Kad se našao u najvećoj nevolji pridržavajući se teško zadihan za šiljaste stijene klisure, snažno ga zapljusnuše valovi i zaniješe ga u susret spasenju. Napokon uspije doplivati do mirne vode na ušću rijeke gdje se lako mogao domoći obale. Od natčovječanskog napora sasvim je klonuo, bio je sav izranjen, čitavo mu je tijelo oticalo, teško je disao, ostao bez glasa i tako nemoćan pao je onesviješten na pješčanu obalu, a slano more kapalo mu je iz usta i

3 - Homerova Odiseja

33

nosa. Polako se vraćao k svijesti. Tada, ostavši bez broda i odjeće, preda veo slanim morskim valovima da ga vrata dobrostivoj božici.

U blizini ugleda gustu šumu i krene prema njoj. Ubrzo pod maslinama nađe vrlo ugodno mjesto za počinak. Gusta ga je krošnja štitila od kiše, vjetra i sunca, a otpalo lišće bilo je tako dobro naslagano da se na njemu moglo udobno spavati. Svlada ga umor i on uskoro zaspi.

34

NAUSIKAJA

Odisej je došao u zemlju u kojoj je živio miroljubiv narod, Feačani. Zemljom je vladao ljubezni kralj Alki-noj. Imao je pet sinova i prekrasnu kćerku Nausikaju, koju je božica Atena odabrala da zalutalom junaku pro-krči put do kraljevskog dvora. U snu joj se prikazala u liku njezine najdraže prijateljice i rekla:

- Nausikajo, draga prijateljice. Ne znam da li da ti prigovorim ili da te zaboravim. Kako dugo nisi prala svoje skupocjene haljine? Ne misliš li na to da te odavno prose najplemenitiji mladići i da bi uskoro mogla biti tvoja svadba? Zamoli svoga dragog oca da ti upregne mazge u kola kako bi odvezla svoje haljine, pojaseve i pokrivače do rijeke da ih opereš. Ja ću ti u tome pomoći.

Sutradan ujutro Nausikaja je nastojala protumačiti taj čudan san. Zaključila je da je san istinit i da prijateljica ima pravo. Zato odmah požuri majci i ocu kako bi poslušala opomenu sna.

Majku je našla kod ognjišta gdje prede okružena dvorkinjama, a oca je srela na kućnim vratima upravo u času kad je odlazio na narodni zbor. Hitro dotrči k njemu i zamoli ga:

- Dragi oče, daj mi upregnuti mazge u kola da od-vezem rublje na obalu rijeke. Moraš imati čistu košulju kad se pojaviš među ljudima na zboru sa svojih pet sinova.

Zbog srama, plemenita je Nausikaja zatajila da namjerava pripremiti vlastito rublje za skorašnju svadbu.

35

I

Homer - Odiseja

Ali otac to nasluti i smiješeći se odgovori:

- Rado ću ti ispuniti želju i zamoliti momke da upregnu mazge u kola. Imam povjerenja u tebe. Budi marljiva.

Kola su bila odmah pripremljena, natovarena velikom košarom punom skupocjenog rublja i prekrasnih haljina. U posebnoj košarici majka joj je spremila peciva, kolača i povrća, i još svakojakih jela, zatim mijeh s vinom i zlatnu bočicu punu mirisavog ulja za mazanje nakon kupanja.

Nausikaja skoči na kola. Sama je upravljala mazga-ma, dok su dvorkinje išle uz kola. Na rijeci su korita za pranje rublja bila iskopana na pješčanoj obali. Pošto su djevojke ispregnule mazge, povele su ih na pašnjak, a zatim odnijele rublje na korito da ga natope i operu, potom su ga, komad po komad, ispirale dok s njega nije otjecala bistra voda. Oprano su rublje prostrle da se suši na čistim stijenama. Zatim su se okupale, namazale uljem i objedovale.

36

Dok se sušilo rublje i odjeća, prikratile su vrijeme igrom. Nausikaja, koja je sve nadmašivala ljepotom i stasom, zapjevala je milozvučnim glasom veselu pjesmu. Bio je to divan prizor, poput onoga kad je božica Artemida, poslije sretnog lova na uzvisini Tajgeta, uživala u kolu s nimfama.

Kad je došlo vrijeme povratka, Nausikaja baci nestašno još jednom loptu jednoj od svojih dvorkinja, ali ova promaši i lopta padne u rijeku. Djevojke vrisnuše i probudiše Odiseja koji je u blizini spavao.

Junak se počeo oprezno ogledavati oko sebe; nije još znao je li stigao među nećudoredne barbare ili gostoljubive ljude. Tada ugleda djevojke. Odlomi nekoliko grana sa stabla da pokrije svoju golotinju i iziđe iz grmlja. Još prljav od morske pjene dobaci pogled koji tako zastraši djevojke da se vrišteći razbježeše. Ostade samo Nausikaja jer ju je Atena ohrabrila. Stranac joj dovikne iz daljine:

- Uzvišena ljepotice, jesi li božica po ljepoti ravna Artemidi, ili smrtno biće od kojeg divnijeg nisam vidio, smiluj se brodolomcu koji je nakon dvadesetodnevnog lutanja bačen na obalu. Daj mi komad platna da pokrijem svoju golotinju i pokaži mi put do grada. Bogovi će te nagraditi za to dobro djelo i nadariti te plemenitim mužem s kojim ćeš se združiti u srdačnoj ljubavi. Ništa na svijetu nije ljepše od ljubavi i sloge u braku.

Djevojka mu ljubezno odgovori:

- Strance, doista se ne doimaš glup i bezvrijedan. Budi miran. Kod nas ti neće nedostajati ni odjeće ni hrane, pa ni drugih potrepština. Nalaziš se u zemlji Fea-čana, a ja sam kćerka kralja Alkinoja.

Tada Nausikaja dovikne svojim dvorkinjama:

- Dođite djevojke! Ovaj čovjek nije neprijatelj koji bi nam učinio neko zlo, već siromašan stranac koji je zalutao.

Oklijevajući, djevojke jedna za drugom počеше prilaziti. Nausikaja im naloži da odvedu stranca do sjeno-vite obale rijeke, da mu dadu odjeću, ogrtač i zlatnu bočicu s uljem.

37

1

I

Homer - Odiseja

Odisej se okupa u rijeci, spere sa sebe morsku sol, mulj i pjenu i namaze se uljem. Kad je kao preporođen izišao iz rijeke, Atena se pobrine da ga učini mlađim i stasitijim, a glavu mu ukrasi kovrčastim uvojcima. On se odjene i vrati djevojkama blistajući od ljepote. Djevojke zadivljeno promatrahu plemeniti lik junaka, a zatim im se obrati Nausikaja:

- Tog čovjeka doista nisu napustili svi bogovi, jer nam se u početku činio malen i beznačajan, a sada je zakoračio k nama kao da je bog. Ne bih čak mogla poželjeti sebi boljeg muža. A sada, djevojke, dajte mu jela i pića.

Poslužiše Odiseja hranom koja im je ostala od objeda. Bilo je još dovoljno da mu utaži glad i žeđ. Nakon dugog gladovanja okrijepio se ukusnom hranom i izvrsnim pićem.

Za to vrijeme djevojke su pokupile osušeno rublje, natovarile ga u kola i upregnule mazge. Nausikaja se popne u kola i reče strancu:

- Možeš me slijediti s djevojkama dok prolazimo poljima, ali, kad stignemo u grad, željela bih spriječiti pakosno ogovaranje. Stoga ti savjetujem da se pred gradom zadržiš u gaju posvećenom božici Ateni. Ondje počekaj dok mi ne stignemo u dom moga oca. Tada možeš krenuti za nama. Nećeš zalutati jer ti svako dijete može pokazati dvor moga oca. čim stigneš, zamoli pomoć od moje majke. Ona boravi u donjim prostorijama dvora. Kad stekneš njezinu naklonost, možeš se s većom sigurnošću ponadati sretnom povratku u domovinu.

Pri zalasku sunca stigoše pred grad. Odisej ostade u gaju Palade Atene i usrdno se pomoli:

- Daj, božice, da naiđem u tom narodu na samilost i razumijevanje.

Atena usliša njegovu molbu. Bila bi se i ukazala junaku da se nije plašila svoga brata Posejdona.

38

39

ODISEJ DOLAZI FEAČANIMA

Dok je Odisej boravio u gaju, Nausikaja je sretno stigla u dvor svoga oca.

Njezina su braća ispregnula mazge i prenijela rublje u manju prostoriju, a ona se sama uputila u svoje odaje. O svome susretu s Odise-jem nije ništa govorila. Nakon nekog vremena stigao je u grad i Odisej. Atena ga je obavila maglom da se može neopaženo kretati, kako ga nitko od Feačana ne bi izvrgavao ruglu.

Njezina je brižljivost išla tako daleko da se preobrazila u lik mlade djevojke koja je nosila vodu u dvorac. Odisej se obrati djevojci:

- Dragi kćeri, možeš li mi pokazati Alkinojev dvor, dom plemenitog vladara ovoga naroda? Stranac sam i sasvim sam nepoznat u ovoj zemlji.

Djevojka mu spremno odgovori:

- Rado ću ispuniti tvoju želju. Dobro je što si se meni obratio, jer Feačani imaju smisla za plovidbu, ali strancima nisu uvijek naklonjeni.

Tako ona povede stranca u grad. Odisej je zadivljeno promatrao pristaništa puna brodova, koji su bili sve jedan ljepši od drugoga. Iz daljine ugleda trg na kojem se okupljao narod, a zatim bedeme i kule koji su okruživali grad.

Kad su stigli do kraljevskog dvora, Atena ga ponovo ohrabri savjetom:

- Obrati se najprije kraljici Areti. Nju vole i obožavaju ne samo Alkinoj i njegova djeca, nego je poštuje či-

41

tav narod. Ona ima odlučnu riječ čak i u prepirkama muškaraca.

Odisej je stajao na pragu kraljevske palače, zaslijepljen njezinom raskoši.

Mjedeni zidovi, ukrašeni plavim atulama, vodili su od trijema do unutrašnjih dvorana. Trijem je bio odvojen od ostalih prostorija zlatnim vratima. Uglove su ukrašavali srebrni stupovi, a kraj njih su na visokim postoljima stajali zlatni i srebrni psi kao čuvari. Izradio ih je sam Hefest svojim božanskim umijećem. U kraljevskoj svečanoj dvorani bilo je mnogo stolaca, presvučenih umjetnički obrađenim presvlakama. Na njima bi sjedili feački knezovi kad bi bili pozivani na svečane gozbe. Tu su bili i lijepo izrađeni žrtvenici sa zlatnim kipovima mladića koji su u rukama držali baklje i osvjetljavali goste za noćnih svečanosti.

U prostranoj dvorani palače pedeset je žena posluživalo goste pod nadzorom kraljice Arete: jedne su mljele žito, druge su marljivo okretale vreteno, treće prele prekrasno pletivo. Kao što je bilo teško pronaći brodare koji bi se s Feačanima mogli mjeriti po smionosti, tako su i njihove supruge nadmašivale sve ostale svojim umijećem tkanja i predenja.

Palača je bila okružena prekrasnim velikim vrtom. Tu su izrasla lijepa stabla na kojima su dozrijevali obilni plodovi - kruške, jabuke, šipak, masline i smokve. Blago podneblje i plodno zemljište omogućili su da stabla u isto vrijeme nose pupoljke i cvjetove, poluzrele plodove i zrelo voće, tako da nikad, ni zimi niti s proljeća, nije nedostajalo sočnih plodova. Najviše su se svojom neiscrpnom plodnošću isticali čokoti vinove loze. Na kraju vrta bile su gredice sa šarenim cvijećem i mirisavom travom. Od dvaju izvora jedan je u svome vijugavom toku natapao vrt, a drugi je služio da se njegovom vodom zalijevaju zidine visoke palače za velikih vrućina, ali su se tom vodom služili i građani za osvje-ženje. Pošto je sve to razgledao zadivljenim pogledom, Odisej požuri preko praga i stupi u svečanu dvoranu. Upravo u tom trenutku knezovi su ustali da prinesu žrtvu Hermesu.

42

Neopaženo, junak stupi pred prijestolje i obujmi kraljici koljena kao čovjek koji moli za pomoć. Gosti začuđeno pogledaše stranca koji se obratio kraljevskom paru:

- Kraljice, tebe i tvog supruga moli za pomoć vrlo zabrinut stranac. Neka vam bogovi udijele blagoslov i nadare vas srećom. Smilujte mi se i pomozite da se poslije dugog lutanja vratim u svoj zavičaj.

Nakon tih riječi junak sjedne na pepeo pokraj ognjišta.

Koliko su kralj, kraljica i njihovi gosti bili iznenađeni nenadanom pojavom stranca, još ih je više zbunio ganutljiv glas njegovih riječi, i to je bio razlog da su dugo šutjeli. Napokon prekine tišinu najstariji od prisutnih knezova. Reče:

- Kralju, ne pristoji se ostaviti stranca da sjedi na pepelu. Ovi ljudi čekaju na tvoju odluku, Alkinoju. Ustani i povedi stranca do stola, pruži mu stolac da s nama sjedne i okrijepi se.

Na to Alkinoj ustane i uzme Odiseja za ruku, povede ga do stolca kraj sebe, te ga smjesti upravo na mjesto koje je do tada zauzimao njegov najmiliji sin Laoda-mant.

Jedna mu dvorkinja donese vodu da opere ruke, a druga ga posluži kruhom i

Homer - Odiseja

raznim ukusnim jelima, dok mu je upravitelj kuće, koji je obilazio naokolo, napunio pehar s vinom.

Tako je Odisej sjedio i pio u ugodnom društvu knezova. U toku gozbe Alkinoj ustane, pozdravi nazočne, te se obrati knezovima:

- Pozivam vas, dođite sutra na narodni zbor da ozbiljno razmotrimo strančevu molbu i posavjetujemo se kako da mu pomognemo da se vrati u domovinu. Ako nam se koji od bogova prikazao u njegovu liku, to moramo smatrati osobitom milošću.

Odisej mu smireno odgovori:

- Alkinoju, ni po odjeći niti po stasu nisam nalik besmrtnim bogovima. Ja sam samo jedan nesretnik

43

među ljudima, i moja je jedina želja da me što je moguće prije pošaljete u domovinu.

Malo zatim gosti se udaljiše. Odisej je ostao sam s kraljem i kraljicom u svečanoj dvorani, dok su dvorkinje raspremale stol uklanjajući pribor za jelo i posuđe.

Tek tada prepozna kraljica Areta na junaku odjeću i plašt što ih je ona s dvorkinjama bila otkala. Zbog toga ga upita:

- Jedno mi još moraš reći, strance odakle si došao i tko ti je dao ovu odjeću?

Odisej potanko ispriča sve što ga je snašlo: kako ga je nimfa Kalipsa zadržala sedam godina na otoku Oigigiji, kako je poslije sedamnaest dana putovanja po divljem moru pretrpio brodolom, kako su ga valovi bacili na otok gdje ga je našla Nausikaja sa svojim djevojkama i, napokon, kako ga je ljubezno počastila i odjenula.

- Doista - završi - Nausikaja je divna osoba, prožeta dubokim osjećajima.

Postupila je sa mnom s mnogo razumijevanja, što se zapravo ne bi moglo očekivati od tako mlade djevojke.

- Jednu je dužnost propustila moja kćerka - upadne Alkinoj. - Trebalo je da te odmah dovede u moj dvor.

Odisej odgovori:

- Ne prigovaraj svojoj kćeri, jer je ona postupila oprezno. Tko zna bi li se ti baš obradovao da si odjednom pred sobom i svojim knezovima ugledao stranca. Svi smo mi ljudi i lako nas zahvati sumnja.

Alkinoj prizna:

- Premda nemam običaj, strance, suditi i postupati odviše nesmotreno, možda ipak imaš pravo. Iznad svega cijenim pristojnost i dobre običaje. Ako mi, međutim, Feb Apolon šalje kao zeta nekoga kao što si ti, rado ću mu darovati kuću i bogate posjede. Ne plaši se da ću te protiv tvoje volje ovdje zadržati. Već sutra možeš putovati u domovinu. Nisi uzaludno došao Feačanima, koji svojom sposobnošću i iskustvom nadmašuju druge narode u brodarstvu i veslanju.

44

Odisej se zahvaljivao Zeusu i molio:

- Oče Zeuse, ispuni plemenitom Alkinoju svaku želju, njemu na neprolaznu slavu, a meni na neopisivu radost.

Na kraljičinu zapovijed djevojke Odiseju sprema ležaj s jastucima i pokrivačima.

Homer - Odiseja

Tako je junak, koji se dugo nije ugodno odmarao, našao pod gostoljubivim Alkinojevim krovom blagi počinak.

45

ODISEJ NA ZBORU FEAČANA

Sutradan ujutro povede Alkinoj svoga gosta na trg kamo je prethodne večeri pozvao knezove na narodno zborovanje. Božica Atena obišla je grad u liku glasnika i uvjerljivim riječima pozivala građane da dođu na trg. Uskoro se okupilo mnoštvo ljudi, i svi su zadivljeno gledali stranca kojega je Atena obasula ljepotom i uzviše-nošću, te je odmah stekao ljubav naroda.

Alkinoj progovori knezovima i narodu:

- Pogledajte stranca koji je došao iz nepoznatih daljina da zatraži od nas pomoć. Želi se vratiti u domovinu i zato nas moli da mu damo brod za povratak.

Dopustite da mu se ispune želje. Predlažem da mu damo nov brod s posadom od pedeset i dva veslača. Hrabri su se mladići već dobrovoljno javili za tu službu. Nadam se da mogu brod brzo pripremiti. Želio bih prije toga prirediti svečanu večeru da momci ojačaju za putovanje. Pozivam i knezove na gozbu da s našim gostom proslavimo oproštajnu večer. Pozovite pjevača Demo-doka da nas razveseli svojim pjevanjem.

Knezovi rado prihvatiše prijedlog. Glasnik požuri u stan pjevača, a pedeset i dva mornara krenu prema moru, porinu nov, čvrsti brod u more, podignu jarbol, napnu jedra i pričvrste vesla na kožnatim sjedištima. Kad su se vratili u palaču, sve je vrvjelo od gostiju u dvorištu, predvorju i dvoranama.

Za žrtvu i gozbu bilo je zaklano dvadeset ovaca, osam svinja i dva debela goveda. Tada stiže i glasnik s pjevačem Demodokom, koji je bio slijep ali su ga bogo-

47

I

vi, da mu nadoknade nedostatak vida, nadarili izvanrednom sposobnošću za pjevanje i glazbu. Sjeo je među goste, smjestio svoju harfu na stalak od vrbe da je može lako dohvatiti kad ga muza nadahne za pjesmu.

Tek što su se okrijepili jelom, započe Demodok junačku pjesmu u kojoj je opjevao prepirku divnih junaka Ahileja i Odiseja pred Trojom. čuvši da se u pjesmi hvali njegovo junaštvo, Odisej prekrije lice naborima svoga purpurnog ogrtača da Feačani ne vide njegove suze. Alkinoj ipak primijeti ganutost svoga gosta, pa zamoli Demodoka da prekine tu ganutljivu pjesmu, iako se Feačani još nisu dovoljno naslušali nadahnutog pjevača. Zatim naloži da započnu junačke igre. Izvodile su se na trgu, i sav je puk požurio tamo da promatra borce.

Mnogi plemeniti mladići pokazali su umijeće i snagu svojih mišica, ali su se među svima isticali sinovi Al-kinojevi. Kliktonej je od svih bio bolji u utrci, a Laoda-mant je pobijedio u šakanju. Tada mladići odluče da i stranca pozovu na sudjelovanje u natjecanju. Laoda-mant reče:

- On ima divan stas, snažne bokove i mišićave ruke, široka ramena i jak vrat, što pokazuje mnogo više od obične snage.

Zatim stupi pred Odiseja i obrati mu se pred čitavim pukom:

Homer - Odiseja

- časni strance, ne bi li nam ukazao čast da sudjeluješ u našim igrama?

Zaboravi svoje nevolje, sada kad se već približio čas tvoga putovanja. Sigurno si vješt u borbenim natjecanjima. Ali Odisej odgovori:

- Laodamante, meni se na žalost, tvoj poziv na natjecanje čini kao ruganje. Tko je pretrpio toliko nedaća kao ja, tome doista nisu igre na pameti.

Taj odgovor rasrdi mladića Eurijala; on omjeri Odiseja i reče:

- Ti nisi junak koji voli viteške igre, već mali pokvareni trgovac koji putuje morem da bezobzirno stekne dobitak.

Odisej ustane ozlojeđen i ukori mladića:

48

- Počinio si, mladiću, veliku nepravdu ovim što si izgovorio. Dok sam bio mlad, bio sam prvi u natjecanju, a sada su me slomile brige i nevolje. Uza sve to, prihvaćam tvoj izazov i okušat ću se u borbi.

Poslije tih riječi Odisej odmah istupi pred natjecatelje i uhvati disk, tako velik i težak da se dotada njime nije poslužio nijedan mladić u igri. Zamahnu diskom u krugu i baci ga snažnom desnicom neobično daleko. Takmičari zastrašeno ustuknuše, jer je disk prohujao zrakom poput strijele i pao na zemlju daleko od cilja. Feačani se nisu mogli načuditi strančevoj sposobnosti i vještini. Odisej će tada:

- Naprijed i sretno, momci! Zamahnite čvrsto i sigurno. Mogu se s vama natjecati u svakoj igri: u šakanju, rvanju i trčanju. Mogu se natjecati sa svakim od vas osim s Laodamantom koji je moj pobratim, i ne bi se pristojalo da se borim sa svojim zaštitnikom. Ako me možda netko od vas i pobijedi u trčanju, nadam se da mi nitko od vas nije ravan u vještini da nategne luk i da pogodi cilj nepogrešivo sigurno. Bacit ću i koplje tako daleko kako bi netko drugi jedva mogao baciti strelicu.

Svi su postiđeno šutjeli. Alkinoj priđe junaku i reče:

- Ne ljuti se, strance, na mladića koji te je omalo-važio. Od sada nitko više neće moći posumnjati u tvoju snagu. Mi smo samo dobri trkači i vješti pomorci. Radujemo se dobrim gozbama, raznolikom nakitu, igri, plesu i pjevanju uz pratnju lutnje.

- Zato - obrati se Alkinoj plesačima - zaplešite da naš gost može pohvaliti vaše umijeće kad se vrati u domovinu.

Najprije dovedoše Demodoka da na harfi prati mladiće koji su se uhvatili u kolo. Taj divan ples bio je samo predigra; tada pjevač snažno udari u strune i uz zvukove glazbala zapjeva pjesmu o Aresu i Afroditu.

Na kraju su plesali Alkinojevi sinovi Leodamant i Halij sami jer se s njima nitko ne bi mogao natjecati u toj vještini. Naizmjenično su gotovo lebdjeli, pregibaju-

4 - Homerova Odiseja

49

ći se unatrag, dodavali jedan drugome loptu. Skakali su visoko i dočekivali loptu prije nego što bi dirnula zemlju.

Kad je ples završio, Odisej nije škrtario pohvalama. Alkinoj se od srca radovao zbog tog priznanja, i razmišljao kakvu bi pažnju mogao i on iskazati svome gostu. Tada se obrati knezovima:

Homer - Odiseja

- Ovaj je stranac razborit čovjek, i mislim da bi ga trebalo nagraditi bogatim darovima. Neka svaki od dvanaest feačkih knezova donese ogrtač, odjeću i mjeru skupocjenog zlata. Eurijal, koji je junaka uvrijedio, treba da ga zamoli za oprostjenje riječima i darovima.

Knezovi odmah poslaše glasnika da donese darove.

Eurijal se naglo odluči, istupi pred Odiseja i pruži mu svoj mač sa srebrnim balčakom i koricama od slonovače. Reče:

- Neka vjetar zamete one uvredljive riječi koje sam nepromišljeno izgovorio. Želim da ti bogovi omoguće sretan povratak poslije tvoga dugog i mukotrpnog lutanja.

Odisej mu se iskreno zahvali:

- Neka te bogovi nadare srećom i blagoslovom. Mač koji si mi, radi pomirenja, upravo dao, nemoj nikada zaboraviti.

Za to su vrijeme donijeli u palaču prikupljene darove. Kraljica Areta položila ih je u ukrašen sanduk. Alkinoj doda još nekoliko divnih predmeta među kojima žrtvenu posudu od suhog zlata.

Zatim pokazaše Odiseju sve to blago, a junak čvrsto zatvori škrinju načinivši vješto čvor da ga ne bi tko-god na povratku pokrao.

Na kraljičin nalog dvorkinje pripremiše strancu toplu kupelj. To ga je osvježilo. Otkada je napustio Ogi-giju, nitko mu nije ukazao toliko dobrote.

Zatim krenu prema kraljevskoj dvorani. Tu sretne Nausikaju koja je zastala pred vratima diveći se stasitom junaku. Ona ga pogleda svojim lijepim sjetnim očima pa reče:

- Budi sretan, strance. Kad se vratiš u svoj zavičaj, sjeti se ponekad i mene.

- Plemenita Nausikajo - odgovori joj junak, ispunjen toplim osjećajima - uvijek ću misliti na tebe i zahvaljivati ti kao božici. Ti si mi spasila život.

U svečanoj dvorani okupili su se kralj i knezovi. Kad je Odisej ušao, kralj ga pozove da sjedne kraj njega. Junak ugleda slijepog pjevača Demodoka, kojega su ponovo doveli. Brzo izabere komad sočne pečenke, pozove upravitelja kuće da ga odnese pjevaču u znak osobitog poštovanja. Demodok se razveseli i primi dar sa zahvalnošću osjetivši da mu je time ukazana velika pažnja.-

Kad se, završilo blagovanje, Odisej se još jednom sjeti pjevača. Pozva ga k sebi i zamoli ga da mu pjeva o tome kako je zauzeta Troja s pomoću drvenog konja u čijem se trupu junak ušuljao u tvrđavu. Reče mu:

Tebe, Demodoče, više od ikojeg čovjeka slavim, U' te je Zeusova kći naučila pjevati Muza II Apolon, jer pjevaš sudbinu ahejsku krasno, Što učiniše i što pretrpješe muka Ahejci, Ko da si vidio sam ili čuo od onog, tko vidje. /VII, 487-192/

Pjevač je radosno slušao te riječi, i zatim započeo pjesmu o tom junačkom djelu. Odisej je ponovo bio duboko ganut slušajući tužnu pjesmu o vlastitim doživljajima, i suze mu navriješe na oči. Pokušao je to sakriti pokrivajući lice plaštem, ali Alkinoj primijeti kako junak bolno uzdiše pa naredi pjevaču da prestane s pjesmom. Tada se obrati gostu:

- Sam si zatražio da se pjeva ta pjesma, ali čim je odjeknula, obuzela te tuga i teški čemer, te mi se čini da tvoju dušu pritišće teški jad. Nije neumjesno, već

Homer - Odiseja

mi to nalaže pristojnost, da te upitam kako se zoveš, iz koje zemlje dolaziš, koje je tvoje rodno mjesto i kojem narodu pripadaš. Ne pitam te zbog dokone radoznalosti. Naši mornari moraju znati kamo će te odvesti. Mi se brinemo o tvome udesu i željeli bismo saznati koja si mora i zemlje vidio na svojim putovanjima i koje si narode posjetio. Zašto si se tako duboko ražalostio pri

50

51

spominjanju hrabrih Grka i Troje? Imaš li, možda, nekog plemenitog prijatelja ili bliskog rođaka koji se u toj strašnoj borbi izgubio?

Na te suosjećajne riječi Odisej odgovori: - Kralju, za mene je bio pravi užitak slušati pjesmu slijepog pjevača. Nema većeg zadovoljstva od slušanja herojske pjesme s čitavim pukom. Ako sam se rastužio slušajući pjesmu, to je zbog moje bolne sudbine i teških patnji koje sam pretrpio. Pitao si me, kralju, tko sam, ali ja ne znam odakle da započnem i gdje da završim.

52

ODISEJ PRIČA O SVOJIM LUTANJIMA

Odisej započne: "Moram vam odati svoje ime da saznate kojega su zahvalnog prijatelja iz daleke zemlje Feačani vrlo ljubezno primili i ugostili. Ja sam Odisej, Laertov sin. Poznat sam nadaleko i mnogi ljudi cijene moju razboritost. Moja je domovina Itaka, gorovita zemlja, i u njoj se uzdiže Neriton iznad svih planina. U blizini su i drugi otoci. To je surova i neplodna zemlja, ali odgaja snažne junake. Draža mi je od svih drugih zemalja jer nijedan drugi kraj nije slađi od rodne grude. Dogodilo se da me božanska Kalipsa zadržala u svojoj spilji i zaželjela da joj postanem muž, a isto tako i ča-robница Kirka Ali ni jednoj ni drugoj nije uspjelo osvojiti moje vjerno srce. Što mi vrijedi u tuđini nepoznati dom i skupocjeno blago kad moram boraviti među stranim ljudima i osjećati se odvojen od svojih najmilijih.

Sada čujte o mom tužnom povratku iz Troje. Nedaleko od Ilija natjerao je vjetar mene i moje suputnike u grad Kikonaca, Ismaru. Posvadili smo se sa stanovnicima, opustošili grad, poubijali muškarce i zaplijenili svakovrsne dragocjenosti. Opomenuo sam prijatelje i savjetovao im da pobjegnu što prije iz tog kraja, ali su oni, iz nepromišljenosti, ostali. Zaklali su koze, ovce i druge rogate životinje, gostili se, neumjereno jeli i opijali se.

Za to vrijeme pozvali su odbjegli Kikonci svoje zemljake iz unutrašnjosti zemlje, koji su bili jači i sna-lažljiviji u borbi od njih. Odjednom je nebrojena gomila Kikonaca nasrnula na nas, i započela je strahovita i bi-

53

jesna borba. U početku se činilo da ćemo, usprkos nadmoći neprijatelja, pobijediti, ali su moji prijatelji prilično brzo iznemogli. Morali smo uzmaknuti, i sa svakog broda izgubili smo po šestoro snažnih ljudi. Ostali su pobjegli pred smrću koja je prijetila.

Tužna srca morali smo ih ondje ostaviti, ali ipak nismo zaboravili da prije odlaska kao što nam to običaj nalaže, tripud uzvknemo imena palih drugova kako ne bi ostali neznani u tuđoj zemlji.

Upravo nam je tada Zeus poslao sa sjevera strašnu oluju. Nebo, zemlju i more zastrla je tamna noć. Spustili smo jarbol, ali se vihor bacio novom snagom na

Homer - Odiseja

naš brod i razderao jedra. Složili smo ih i snažno zaveslali da se domognemo obližnje obale. Ostali smo ondje dva dana i dvije noći, obeshrabreni i iscrpljeni od nadljudskih napora i klonulosti.

Trećeg dana opet nam se nasmijalo sunce na prijaznom nebu. Popravili smo brod, podigli jarbol, razapeli jedra, prepustili se povoljnom vjetru i vještom kormilaru. Poslije kratkog vremena ponovo nas je zahvatila oluja i odbacila nas daleko od rodne obale u divlje more.

Uspjeli smo se domoći Lotofaga, prozvanih tako zbog toga što se hrane lotosom. Izišli smo na obalu da se opskrbimo vodom. Poslao sam glasnika s nekoliko ljudi da istraže zemlju. Uskoro smo stigli do mjesta gdje su bili okupljeni Lotofazi. Ti dobri ljudi nisu ni pomišljali da mojim ljudima učine i najmanje zlo, nego su ih, štoviše, počastili slatkim lotosovim plodovima. Ali je uživanje toga ploda dovelo do neobičnog učinka: moji su prijatelji zaboravili svrhu svoga posla i istraživanja, i više nisu ni pomišljali da se vrate u domovinu. Htjeli su se zadržati u društvu Lotofaga i neprestano uživati slatke plodove. Premda su jadikovali, silom sam ih dovukao do obale, a zatim sam ih na lađi čvrsto svezao. Ostale sam također natjerao na brz odlazak, da nijedan od njih ne bi zaboravio domovinu zbog naslađivanja lotosom."

Odisej malo predahne, a zatim nastavi:

"Poslije smo stigli u zemlju divljih kiklopa. To su nezgrapni gorostasi koji niti siju niti oru. Oni puštaju svoju plodnu zemlju da rodi sama od sebe i, začudo, ona im nosi usjeve a da je uopće niti obrađivali. Ondje čak i vinova loza sama od sebe daje obilje grožđa.

Ondje nema ni zakona ni ustava; svatko živi za sebe slobodno u udubinama stijena. Na suprotnoj strani njihove zemlje nalazio se otok na kojemu su pasla mnogobrojna stada divljih koza. Ali, kako kiklopi nisu nimalo vješti pomorstvu, nisu nikada mogli stupiti nogom na taj otok. Bila je to krasna zemlja: moglo se već po divljini uočiti da ima plodno tlo koje bi bilo lako obrađivati i s malo truda uzgajati cvjetne nasade, rodne oranice, voćnjake i vinograde.

Uz to otok je imao izvrsno pristanište gdje bi brodovi mogli sigurno pristajati i bez sidra i konopa, očekujući samo povoljne vjetrove.

Zemlja obiluje vodom. Na mjestu gdje smo se iskricali iz jedne je stijene izbijao srebrni izvor. Na to mjesto doveo nas je u mrkloj noći jedan od bogova. Iskricali smo se, dakle, s broda, tumarali otokom, a zatim drijemali na morskoj obali. Kad smo se probudili, ponovo smo tumarali otokom. Ugledavši mnogo koza, vratili smo se na brod po lukove i strelice i njima ubili priličan broj životinja. Pripremili smo obilan obrok i pili izvrsno vino koje smo bili oteli Kikoncima. Iz daljine smo vidjeli kako se diže dim nad zemljom kiklopa, i slušali blejanje koza i ovaca.

Sutradan sam se savjetovao sa suputnicima. Većina je, na žalost, zaostala, ali sam s nekoliko drugova želio veslati duž obale da vidimo kakav narod tu živi. Ušli smo na brod i zaplovili prema drugoj obali. Već smo s broda vidjeli spilju zasjenjenu lovorovim drvećem.

Kad smo pristali, naredio sam drugovima da stražare na palubi, a ja sam se s dvanaest odvažnih pratilaca popeo do spilje. Sa sobom sam ponio mijeh

Homer - Odiseja

izvrsnog vina iz Ismara. Taj divni napitak dobio sam od svećenika kojemu smo bili pošteđjeli život. To je vino

54

55

bilo tako jako da je bio dovoljan jedan pehar na dvadeset vrčeva vode, i još je piće bilo vrlo jako. Bio je to, nesumnjivo, nepatvoreni božanski napitak. To sam vino ponio sa sobom jer sam slutio da bi mi moglo koristiti protiv opake sile. Kad smo se popeli, ugledali smo stjenovit prostor okružen borovima i hrastovima. Tu su noću počivale koze i ovce. Jedini stanovnik spilje bio je kiklop Poli-fem, pravo čudovište podmukla pogleda. Nismo ga zatekli jer je običavao goniti stada na daleke pašnjake. Hrabro smo ušli u spilju i dobro je razgledali. Kao u nekom spremištu stajale su košare pune sira i sve su posude, bačve i vedrice bile napunjene ovčjom surutkom. U stajama su bili kozlići i janjci, brižno raspoređeni prema starosti.

Prijatelji su mi savjetovali da poneseo sa sobom na brod toliko sira koliko možemo nositi, zatim da se vratimo i otjeramo kozliće i janjce, i napokon da što je brže moguće otplovimo, prije nego što se div vrati. Savjet je bio doista dobar, ali ja, na žalost, nisam na to pristao jer sam odlučio dočekati diva. Zapalili smo vatru i prinijeli žrtvu bogovima, a zatim smo utažili glad sirom. Napokon se vratio div sa svojim stadom. Na leđima je nosio golemo breme drva za loženje da njime pripremi svoje obroke. Zbacio je breme uz tako jak štropot da se čitava spilja zatresla. Prestrašili smo se i pobjegli u najudaljeniji kut spilje. Kiklop nas nije primijetio jer je svu pažnju obratio stadu. Jarčeve i ovnove ostavio je u ogradi, a koze i ovce dognao je k sebi da ih pomuze. Spilju je zatvorio snažnom kamenom gromadom. Gromada je bila tako teška da je ne bi mogla pomaknuti s mjesta dvadeset i dvojica četvoroprežna kola, a kiklop ju je podigao kao od šale. Kad je pomuzao ovce i koze, otjerao ih je janjcima i kozlićima da i oni sisaju. Dio mlijeka ulio je u široku posudu da se napije poslije večere, a drugi je dio ostavio da se usiri pa da pripremi sir za sušenje. Kad

56

je završio taj posao, zapalio je vatru i tek nas je tada opazio u pozadini spilje.

- Stranci - zaurla Polifem - tko ste vi i odakle su vas valovi donijeli? Jeste li putujući trgovci ili lutate bez zanata širokim morem kao gusari i oštećujete strane narode?

57

Surovi glas čudovišta odjeknuo je u spilji s takvom tutnjavom da smo uplašeno ustuknuli. Ja sam se ipak ohrabrio i odgovorio:

- Grci smo i pripadamo četi glasovitog junaka Aga-memnona koji je osvajanjem Troje stekao najveću slavu. Na povratku u domovinu zahvatila nas je oluja u stranim vodama, pa te ponizmo molimo da nam iska-žeš gostoljubivost. Ispuni našu molbu i boj se bogova, jer se Zeus osvećuje onima koji uskraćuju pomoć putnicima i štiti nepovredivost gosta.

Sa strašnom porugom div odgovori:

- Strance, luđak si kad me plašiš bogovima! Mi kiklopi ne marimo za bogove jer smo jači od njih. Ja se smijem osveti Zeusa kojom mi prijetiš. Sad reci gdje ste pristali, u blizini ili na nekom udaljenom mjestu?

Homer - Odiseja

Tad sam doskočio njegovoj lukavosti i prevario diva prepredenom zamkom. Mudro mu odgovorih:

- Posejdon je razmrskao naš veliki brod na klisurama i s teškom smo mukom spasili svoj goli život.

Ništa više nije rekao; odjednom zgrabi moja dva druga, okrutno ih ubije i proždere kao divlja zvijer. Krv nam se sledila u žilama od toga strašnog prizora. Poslije te neljudske gozbe popio je bačvu mlijeka i bacio se na ležaj kao životinja. Pomislih da mu zarijem mač u prsa i time osvetim drugove, ali mi odmah sinu da bismo zbog toga svi bijedno završili jer nitko osim gorostasa nije bio sposoban odgurnuti golemu kamenu stijenu s ulaza.

Sutradan ujutro rano se probudio, pomuzao životinje, nahranio mladunčad, zapalio vatru i progutao još dva moja druga. Malo zatim podigao je gromadu s ulaza spilje i, istjeravši stado, ponovo je spustio. čuli smo kako je zviždukom skupio stada i otjerao ih u planine.

Cijeli dan mislio sam samo na osvetu. Napokon sam odlučio.

U spilji je bilo prslonjeno golemo deblo masline što ga je div bio otesao da mu posluži kao batina i ostavio da se suši. Od njega smo izradili kolac, zaoblili ga i zašiljili na vrhu. Ja sam ga još pojačao na plamenu, a

58

zatim ga pažljivo sakrih pod smećem koje je u debelim naslagama pokrivalo tlo spilje. Odlučio sam da tim kolcem iskopam gorostasu njegovo jedino oko dok bude spavao. Kockom je riješeno tko će mi pomagati u tom opasnom poslu. Na moju sreću, kocka je pala upravo na najhrabrije drugove koje bih i sam poželio. Navečer se div vratio u spilju i sada sve životinje utjerao u staju. Obavio je brzo svoje poslove i ponovo pojeo dva naša druga za večeru. Tada mu se približih i ponudih ga vrčem jakog vina. Kad je osjetio slatki miris, pohlepno je zgrabio piće i popio ga nadušak s velikim užitkom. Odmah je zatražio da mu napunim još jedan vrč.

Iako kiklopi znaju prešati grožđe i praviti dobro vino, ipak ga ne mogu usporediti s božanskim napit kom kakav sam dobio od onog svećenika. Divljak me pitao kako se zovem i obećao mi da će i on mene pogostiti.

Donio sam mu ponovo vrč vina, a zatim još nekoliko. Kiklop je pio žestoko piće kao da pije vodu. Kad mu je vino udarilo u glavu, počeo sam mu se dodvoravati lijepim riječima.

- Sada treba da saznaš moje ime, kiklope - rekoh mu. - Zovem se Nitko. Nitko me zovu otac i majka i svi koji me poznaju. Ne zaboravi na svoje obećanje da ćeš me počastiti.

- To neću propustiti - odgovori mi pijano čudovište smijući se grohotom. - Nitko, tebe ću pojesti posljednjeg od tvojih drugova. Sviđa li ti se ova gozba? Tada se baci na zemlju i uskoro počne hrkati i dah-tati poput životinje sve dok ga potpuno ne svlada dubok san.

Sada smo mogli ostvariti svoj naum. Raspirili smo žar, držali smo kolac na pepelu iz kojega je tinjao plamen sve dok se vršak nije potpuno užario. Tada smo prihvatili kolac i zarinuli ga svom snagom u kiklopovo jedino oko. Krv je šiknula iz očne duplje, a vatra je op-rljila njegove čekinjaste obrve i trepavice. Div je tako užasno tulio da smo prestrašeno pobjegli u najdalji kut spilje.

59

Polifem je izvukao kolac iz oka i u neizmjernom bijesu zavitlao njime po zemlji. Svojim užasnim deranjem dozvao je druge kiklope. čuli su urlanje, požurili pred spilju i izvana upitali:

- Zašto urlaš tako jezivo, Polifeme? Je li ti koji smrtnik ukrao ovce i koze ili ti je ugrozio život?

Gorostas poviče iz spilje:

- Nitko me je želio umoriti! Nitko me je teško ozlijedio.

Polifemovi prijatelji, koji su stajali pred spiljom, odgovore mu:

- Ako ti nije nitko nešto učinio, ne možemo ti pomoći. Bolove, koje šalje Zeus, moraš dragovoljno podnositi.

čim su se kiklopi udaljili, nas mijao sam se od radosti što je moje lukavstvo s tobožnjim imenom savršeno uspjelo. Ali time nismo prošli ni polovicu puta do izbavljenja. Morali smo izmisliti novu lukavštinu koja bi nam u tome pomogla. Gorostasovi ovnovi bili su snažne i velike životinje, obrasle gustim runom.

Svezao sam prućem po tri jake ovce. Ovan u sredini nosio je pod prsima jednoga od mojih drugova, a druga dva ovna išla su kraj njega kao zaštita. Za sebe sam izabrao najboljeg ovna iz stada, objesio se za njegov trbuh i sasvim se sakrio u njegovom kovrčavom runu.

Ujutro su ovnovi požurili da iziđu u prirodu, dok su ovce čekale da budu pomuzene. Pritisnut bolovima, div je sjedio na ulazu spilje i brižljivo opipavao leđa ovnova koji su izlazili da mu stranci ne bi umaknuli. Glupan se nije sjetio da bi mogli biti skriveni pod trbuhom životinja.

Kad je napokon došao na red i moj ovan, gorostas ga pogladi i, umiljavajući mu se, reče:

- Draga životinjo, kako to da ti danas izlaziš iz spilje posljednja, dok si inače uvijek prva na paši i navečer prva u staji? Možda ti je žao što je tvoj gospodar izgubio oko? Kad bi znala govoriti, sigurno bi mi odala gdje se skriva onaj bijednik Nitko da mu se osvetim.

60

Nakon tih riječi pusti ovce da iziđu u prirodu. Bio sam spašen. Odšuljao sam se ispred životinja i oslobodio drugove. Zatim smo nagnali debele ovnove na brod. Pridružili smo se drugovima koji su bili ostali vani, zajedno smo se veselili svom oslobođenju i žalili sudbinu onih koje je div progutao. Ali nije bilo vrijeme za jalove tužaljke; naredio sam drugovima da požure, te smo uskoro napustili obalu. Kad smo se našli na pučini, doviknuo sam divu:

- Kiklope, nijedno opako i podlo biće, osim tebe, ne bi nam surovom snagom uništilo toliko drugova. Sada te stigla Zeusova osveta za tvoje strašne zločine. Tek je sada gorostas saznao da smo mu pobjegli. Užasno se razbjjesnio; silnom je snagom odlomio vrh jednog brda i bacio ga prema brodu. Malo je nedostajalo da bude pogođen kljun broda. Svom žestinom nahrupili su valovi s obale, zapljuskivali i prelijevali brod. More je bilo jako nemirno, valovi su bjesnili, poigravali se našim brodom i nosili ga prema obali. Samo nadljudskim naporom uspio sam se s drugovima spasiti od sigurne propasti.

Još jednom doviknuh pobješnjelom čudovištu premda su me drugovi od toga odvrćali:

Homer - Odiseja

- Cuj, kiklope, ako te netko zapita tko ti je izbio oko, reci mu: Odisej, sin Laertov, koji razara gradove i koji živi u Itaki.

Glasno stenjući kiklop će na to:

- Jao meni, stigla me sudbina odavno prorokovana. Jedan mi je prorok davno najavio da ću od Odisejeve ruke izgubiti oko. Ali ja sam uvijek očekivao nekoga snažnog junaka divovske snage. Svladao me je, u usporedbi sa mnom, pravi čovječuljak opivši me vinom. Boj se, Odiseju, osvete moga moćnog oca Posejdona; ja ću ti se pobrinuti za sigurnu pratnju na moru.

Da bi ostvario svoju prijetnju, pozove odmah Posejdona:

- Oče Posejdone, ne daj da se Odisej, sin Laertov, koji razara gradove i živi u Itaki, vrati u domovinu. Ako je već odlučeno da se vrati kući, neka dođe kasno i bez pratnje, na tuđem brodu, a kod kuće neka ga zateče nesreća.

61

Nakon toga odvali još jedan veliki komad stijene i baci ga, ali s još manje uspjeha nego prvi put.

Snažni valovi tjerovali su ovaj put lađu njezinu cilju - otoku koji je bio na suprotnoj strani. Kada smo pristali, stanovnici su nas ljubezno primili, pobrinuli se za nas i nadarili nas. Uzvratili smo posebno bogatim darom: ovcama koje smo bili oduzeli kiklopu. Ja sam zadržao samo ovna koji me je iznio iz spilje i žrtvovao ga Zeusu, ocu bogova. Ali on je omalovažio moju žrtvu i čvrsto odlučio da uništi naš brod i upropasti moje drugove.

Zaklali smo nekoliko životinja na obali i čitav se dan gostili jelom i pićem. Tako smo se okrijepili za daljnje putovanje. Proveli smo još jednu noć na otoku, a drugog sam jutro pozvao pratiocice na odlazak. Odriješili smo konopce i otplovili ponovo na pučinu u nesigurnost zadovoljni zbog svladane opasnosti, ali bez dragih drugova koji su stradali od kiklopa."

62

ODISEJ PRIPOVIJEDA O EOLU, ZEMLJI LESTRIGONACA I O ČAROBNICI KIRKI

Odisej nastavi pričati:

"Približili smo se otoku Eoliji, koji je plivao usred mora, okružen zidom od rudače i od glatkih stijena. Tu je stanovao Eol, prijatelj blaženih bogova, kojemu je Zeus povjerio da vlada vjetrovima. Imao je šest dražesnih kćeri i šest sinova u cvijetu mladosti s kojima je stanovao u prekrasnoj palači i svakodnevno se s njima gostio, uz zvukove frule, iz skupocjenih zdjela.

Čitav mjesec dana Eol je gostio mene i moje drugove, a ja sam mu morao opširno pričati o borbi za Troju i o grčkim brodovima.

Kad je došlo vrijeme našeg odlaska, zamolio sam ga da nam osigura pratnju za daljnju plovidbu. Ljubezno je ispunio moju molbu i predao mi volovsku kožu u kojoj su bili vezani opasni vjetrovi da nas ne smetaju na putovanju. Učinio je da pred nama struji blag sjeverni vjetar i da odvede naše brodove u domovinu.

Putovali smo devet dana i devet noći. Desete noći pojavile su se pred nama stražarske vatre naše obale. Do tada sam dan i noć sjedio uz kormilo i nisam sebi priuštio nimalo sna. Sada me svladao umor i legao sam da otpočinem.

Moje je drugove mučila radoznalost i zavist te su zlobno govorili jedan drugome:

- Kako Odiseju uspijeva steći tako veliku naklonost? Već od Troje pošlo mu je za

Homer - Odiseja

rukom da ugrabi bogat plijen, a sada ga je i Eol nadario mijehom do vrha napunjenim zlatom i srebrom!

63

Odmah ostvariše nerazuman prijedlog: razvezaše mijeh od volovske kože. Mjesto blaga koje su tražili iz mijeha su bjesneći izletjeli divlji vjetrovi. Prohujali su tako snažno da su izazvali oluju koja je naš brod ponovo odbacila na široko more, daleko od zavičaja.

Probudili su me krikovi i deranje. Kad sam saznao za nesreću, najradije bih bio umro. Prekrivši lice rukama ležao sam na palubi. Otpor je bio uzaludan. Tada nas orkan ponovo baci na eolski otok.

Kad smo se iskrkali, otišao sam s dva pratioca u palaču i našao Eola sa sinovima i kćerkama kod jela. Pred samim pragom obuzeo nas je strah, te šuteći sje-dosmo pokraj ulaza.

Ugledavši nas, prestrašili su se.

- Gle, pa to je Odisej! Koji te zao duh vratio? - upita Eol. - Mi smo vaše putovanje zaista brižljivo pripremili!

Ispričao sam mu kakva nas je nesreća snašla zbog nesmotrenosti mojih suputnika. Eol se zaprepasti i poviče:

- Otiđi brzo odavde, jer ne mogu pomoći čovjeku kojega očigledno progoni osveta bogova.

Teška srca otplovili smo ponovo s otoka.

Nakon šest dana i šest noći stigli smo u zemlju Lestrigonaca. Kad smo prilazili, moje je drugove namamila uvala, okružena stijenama. Ja sam ostao sam izvan nje i privezao brod uzetom uz obalu.

Poslao sam nekoliko ljudi da istraže zemlju jer se zbog onih stijena na obali nije moglo ništa vidjeti osim dima u daljini. Jedna je djevojka odvela moje glasnike do palače kralja Lestrigonaca.

Kralj je bio strašan div kao i svi muškarci toga naroda. Odmah je bijesno nasrnuo na moje izaslanike i progutao ih za doručak, a ostali su pobjegli na lađu. Kralj je, međutim, urlajući pozvao narod; uskoro su se pojavili orijaši koji su počeli bacati goleme gromade stijena na naše brodovlje u uvali, te se ono raspadalo uz silan prasak. Nekoliko je mojih drugova zaplivalo, ali su ih divovi uhvatili, naboli na ražanj kao ribe i bezdušno ih progutali.

64

Jurnuo sam do svog broda, prerezao uže, natjerao svoje ljude da se na brzinu ukrcaju i tako smo izmakli sigurnoj propasti.

Stigli smo do otoka gdje je stanovala čarobnica Kirka. Najprije sam sam pošao da istražim zemlju. Sreća me poslužila, pa sam svladao snažnog jelena s krasnim rogovima. Taj mi je lov omogućio da pripremim za sve nas izvrsnu pečenu. Utažili smo glad i ponovo se ohrabрили. Loša su nas iskustva natjerala da postanemo oprezni, pa smo se ozbiljno posavjetovali što da činimo.

Podijelio sam ljude u dvije skupine. Prva je imala krenuti u izviđanje pod vodstvom Euriloha. Uskoro su stigli do Kirkinе nastambe oko koje su se smjestile mnoge divlje životinje: vukovi i lavovi u koje je božica, s pomoću čarobnih sokova, pretvorila ljude. Zato nisu napadale ljude, nego su se samo propinjale kao psi i umiljavale im se. Moji su se glasnici ipak plašili tih čudovišta,

Homer - Odiseja

ali ih je tada obradovalo divno pjevanje iz Kir-kina doma.

Božanska Kirka, lijepa božica s prekrasnim uvojci-ma, sjedila je u svojoj kući i pjevajući tkala tako divan sag kakve mogu izraditi samo nadnaravna bića. Ljudi uđoše u kuću, samo Euriloh, predosjećajući zlo ostade pred vratima.

Kirka ih odmah pozva da sjednu na prekrasne stolice. Ljubezno ih je pogostila, ali je u hranu prethodno umiješala čarobne sokove, te su se svi koji su je okusili pretvorili u odvratne svinje. S lica čarobnice pala je lju-bezna krinka.

Preobražene muškarce natjerala je šibom u staje, prosula pred njih žir i drugu stočnu hranu.

Euriloh se zadihan vratio na brod. Od straha i zaprepaštenja ostao je bez glasa, i tek je s mukom pomalo pronalazio riječi da ispriča o jezivoj sudbini svojih drugova.

Uzeo sam žurno srebrom optočen mjedeni mač, prebacio na rame luk sa strelicama i naredio Eurilohu da me odvede Kirki. Nisam ga mogao natjerati, ali ni

5 - Homerova Odiseja

65

on mene nije puštao. Nisam dopustio da me zadržava, nego krenuh iz uvale prema Kirkinjoj palači. Na putu sam sreo božjeg glasnika Hermesa u liku mladića koji mi je bio poslan u pomoć. On reče:

- Ti, jadnice, ideš u susret sigurnoj propasti. I tebi će božica pomiješati otrov u jelo, ali uzmi ovu travu

66

koja će spriječiti štetno djelovanje otrova. Tada zaprijeti čarobnici mačem, i ona će ispuniti sve tvoje želje.

Pošao sam Kirki s čarobnim cvijećem što sam ga dobio na dar. Zastao sam mirno pred vratima i pozvao je, a ona brzo iziđe i zovne me da uđem u palaču. Povede me do prekrasnog prijestolja, a zatim mi pruži u zlatnom peharu vino i ponudi me jelom u koje je umiješala čarobni sok. Silno se iznenadila što se nisam izmijenio nego sam, štoviše odvažno izvukao mač iz korica. Kriknula je, objumila mi koljena i zapomažući po vikala:

- Tko si ti da čarobni sok ne može na tebe djelovati? Do sada mu nijedan smrtnik nije odolio. Nisi li ti, možda, Odisej o kome mi je Hermes odavno govorio da će se pojaviti na ovim žalima? Mili moj, zabodi mač u korice i dopusti da budemo dobri prijatelji.

Ali ja odgovorih:

- Kako možeš očekivati da prihvatim tvoje prijateljstvo nakon što si moje prijatelje pretvorila u svinje, a sada želiš čak i mene ovdje zadržati? Zakuni mi se da više nećeš raditi na našoj propasti!

Božica svečano prisegne i tada počne postupati sa mnom kao s dragim gostom. Pozove nimfe da nas posluže. Jedna pokrije prijestolje jastucima i purpurnim prekrivačima, druga prostre stol i donese srebrno i zlatno posuđe, treća natoči slatko vino u zlatne pehare.

Tek kad sam se okupao u toploj kupelji, osvježio se, udove namazao uljem, odjenuo skupocjenu odjeću, povele su me do stola na gozbu. Šuteći sam sjeo, ali nisam okusio ni jela niti pića. Kirka mi se približi i reče:

Homer - Odiseja

- Zašto, Odiseju, oklijevaš i ne dodiruješ ni jela niti pića?

Odgovorih:

- Kako bih mogao uživati u gozbi dok ti držiš moje drugove zatočene u neljudskom liku?

Tada Kirka ode u staju, šibom istjera svinje i svaku pomaže čudotvornim sokom. Sve začas napustiše svoj sramotni izgled i poprimiše ljudski; začudo, svi se po-mladiše i proljepšашe.

67

Bio je to radostan sastanak. Spašeni drugovi stiskali su mi ruku i plakali od veselja.

čini se da je i sama božica bila ganuta, te nas je srdačno pozvala da se neko vrijeme zadržimo kod nje, a brod da privežemo uz obalu. Odmah sam požurio prema moru i ispričao prijateljima, koji su me željno iščekivali, o svemu što se dogodilo - o sretnom ishodu moga boravka kod Kirke, o oslobađanju naših drugova i, na kraju, kako nas je božica sve pozvala u svoje dvore.

Svi su se veselili što će se oporaviti u gostoljubivu domu božice. Samo Euriloh nije pristao da ode, nego je drugove odgovarao upućujući im čak pogrdne riječi. Jedva sam svladao njegov gnjev; gotovo sam izvukao mač da ga kaznim zbog neopravdanih prigovora. Ali prijatelji se za nj založiše, i tako svi odosmo do stana božice, pa i sam Euriloh.

Svi su moji drugovi bili ljubezno primljeni. Kupkom su se osvježili, presvukli u lijepu odjeću i bili po-služeni najukusnijim jelima i najboljim vinima. Kad su se počeli jadati sjetivši se svih opasnosti, Kirka ih je tješila srdačnim riječima. Ostao sam s prijateljima u Kirkinu domu čitavu godinu dana, a zatim sam prisilio drugove da se sprema za odlazak. Obratio sam se božici vatrenim riječima i preklinjao je da nas pusti. Ona mi odgovori:

- Ne mogu vas dulje zadržavati da ostanete u mom domu jer su bogovi tako odlučili. Ali prije povratka u domovinu morate još putovati do carstva Hada i ondje posjetiti kraljicu Perzefonu. U Hadu ćete naći i slijepog proroka Tireziju kojega ćete moliti da vas savjetuje i predskaže vam budućnost.

To je bila žalosna vijest. Božica osjeti moju zabrinutost i dade mi dobar savjet:

- Ne plaši se da ćeš zalutati na putu do Hada jer će vas sjeverni vjetar dovesti do carstva mrtvih. Prinesi mrtvima žrtvu pomirnicu i obećaj im da ćeš ponijeti daljnje žrtve kad se vratiš u domovinu. Bogovima u podzemlju također žrtvuj crnog ovna i ovcu. Tada će doletjeti duše u gomilama, ali im ne dopusti da se napiju žrtvene krvi prije nego što se posavjetuješ s prorokom Tirezijom. On će se brzo pojaviti i predskazati ti kojim ćeš putem i kako putovati da sretno stigneš u domovinu.

Otišao sam prijateljima i opomenuo ih da se brzo sprema na odlazak.

Na žalost, prije nego što smo otputovali dogodila se još jedna teška nesreća. Jedan od mojih drugova, El-penor, odviše je uživao u bogatoj trpezi i opio se vinom, pa je legao na ravni krov Kirkina obitavališta. Zbog velike galame u dvorani probudio se i, pijan, nije znao gdje je. Umjesto da siđe stubama približio se rubu krova, strmoglavio se i slomio vrat. Tako smo izgubili još jednog druga. Tek sam na putu do obale obavijestio svoje drugove da se još ne možemo vratiti kući, kako oni očekuju, jer moramo najprije ploviti do carstva mrtvih da

Homer - Odiseja

proroka Tireziju upitamo za savjet.

Jadikovali su moleći za milost. Ali što koristi jadi-kovanje?

Dok smo pripremali brod, pojavila se Kirka i donijela nam životinje koje smo imali žrtvovati. Vidjeli smo je kako lebdi nad obalom u sjaju božanske ljepote, sve dok nije iščezla ispred naših očiju."

68

69

ODISEJ PRIČA O CARSTVU MRTVIH

Feačani su i dalje napeto slušali Odisejevo pripovijedanje. On nastavi:

"Otplovili smo s Kirkina otoka i uskoro osjetili da nas povoljan vjetar nosi prema sjeveru. Napokon stigismo nakraj mora, u zemlju Kimerana. Oni žive u vječnoj noći jer ih ne obasjava sunce niti im svijetle zvijezde.

Povukli smo brod do kopna i, čim smo stupili na tlo, učinili smo što nam je preporučila Kirka. Iskopao sam jamu, u nju izlio žrtvenu krv ovce kao pomirnicu za pokojnike i po Kirkinu savjetu prinio meso na žrtvu. Zavjetovao sam se svim dušama, a posebno Tireziji, da ću im ponovo prinijeti žrtvu nakon svog povratka u Itaku.

Tada se pojaviše mnoge duše umrlih iz podzemlja: mladići i njihove zaručnice, starci, mlade djevojke i pali junaci, izranjeni i odjeveni u krvavu ratnu odoru. Vriš-teći nasrnuli su na jamu da bi pili žrtvenu krv. Spriječio sam ih mačem, jer sam želio da se najprije posavjetu-jem s Tirezijom.

Za to vrijeme moji su drugovi žrtvovali ovce bogovima iz podzemlja, Hadu i njegovoj ženi Perzefoni.

Najprije se pojavio duh našeg nesretnog suputnika Elpenora. Pred odlazak zaboravili smo u žurbi zakopati njegovo tijelo. Sad me preklinjao da se vratimo na Kir-kin otok, pristojno ga pokopamo i podignemo mu spomenik na morskome žalu.

Zatim je došla duša moje pokojne majke Antikleje, koja je još živjela kad sam napustio Itaku. Ugledavši je,

71

zaplakao sam, ali joj ipak nisam dopustio da se napije žrtvene krvi.

Napokon se približio prorok Tirezija sa zlatnim štapom u ruci. Odmah me prepoznao pa reče:

- Plemeniti Odiseju, znam zašto si došao u ovaj kraj straha i užasa. Vрати mač u korice da se mogu napiti žrtvene krvi i proroci ti sudbinu.

Vratio sam mač u korice i pustio proroka da priđe jami. Pošto je pio, reče mi:

- Tvoj će povratak kući otežati moćni bog Posej-don. Srdi se na tebe jer si mu oslijepio sina Polifema. Ipak je moguće da se, uza sve opasnosti, sretno vratite u domovinu. čuvajte se samo da ne izazovete srdžbu ostalih bogova. Kad pristanete uz otok Trinakiju, pošite-dite ovce i goveda na pašnjaku jer te su životinje posvećene Heliju, bogu sunca. Ako ih povrijedite, tvoji će drugovi zacijelo nastradati i propast će ti brod. Ako se sam izvučeš, kasno ćeš stići u svoj zavičaj, na stranom brodu i bez pratnje, a kod kuće će te dočekati nesreća. Razuzdani muškarci rasipaju tvoju stečevinu i prose tvoju ženu. Kad ih sve svladaš lukavštinom ili silom, uzmi veslo na rame i putuj svijetom sve dok ne naiđeš na ljude koji ne poznaju more ni brodove niti brodske naprave, te im se

Homer - Odiseja

vesla čine lopatama. Ondje prinesi bogatu žrtvu bogu mora. Tako ćeš ublažiti Posejdonovu srdžbu i živjeti mirno i sretno do kraja.

Na kraju me Tirezija upozori da će sve duše koje se napiju krvi odgovoriti na moja pitanja. One koje to ne učine otići će bez riječi.

Dopustio sam da se najprije napije moja majka. Odmah me prepoznala i upitala:

- Kako to, dragi sine, da dolaziš živ u carstvo strahota? Dolaziš li iz Troje i jesi li vidio u Itaki svoju ženu Penelopu?

Odgovorih joj zabrinuto:

- Još lutam prelazeći od jedne patnje do druge i dosad nisam vidio domovine. Stoga mi reci, draga majko, koji je uzrok tvoje prerane smrti? Ispričaj mi nešto o ocu i o mome sinu. Drže li još kraljevsku čast ili je neki drugi knez zavladao? Kako živi moja

72

draga žena Penelopa? Je li ostala kod sina i brine li se za naša dobra ili se preudala za nekog plemenitog Grka? Divna i plemenita majka odvrati:

- Penelopa ti je ostala vjerna, te željno i strpljivo iščekuje tvoj povratak u palaču. Tvoju čas još nitko nije prigrabio. Telemah upravlja kraljevskim dobrima i svi ga muževi poštuju. Tvoj je otac Laert odavno napustio grad, živi i radi na selu sa slugama, u radu i odricanju, i izjeda se zbog zle sudbine svoga sina. Mene nije skršila bolest niti me zatekla blaga smrt od Artemidine strijele, već su čežnja, zabrinutost i zebnja za tobom, najdraži Odiseju, ubili tvoju majku.

Tako je završila svoju žalosnu ispovijest. Htio sam je od silne čežnje zagrliti, ali ona nestade kao slika iz sna jer je i bila samo sjena.

Tada je došlo nebrojeno mnoštvo duša supruga i kćeri slavnih muževa, te majki plemenitih heroja, koje ne bih mogao sve spomenuti i opisati jer bih morao pričati čitavu noć. Mislim da je kasno i vrijeme je da odemo na počinak."

Alkinoj ga, međutim, nagovori da produži:

- Pričaj dalje, Odiseju. Jesi li vidio među pokojnicima i neke svoje prijatelje iz Ilija? Noći su u ovo doba godine duge i još nije vrijeme spavanju. Rado bih te slušao do zore jer su tvoje zgođe vrlo zanimljive.

Tada Odisej nastavi:

"I pričanje i spavanje imaju svoje vrijeme, ali ako želiš još slušati, pripovijedat ću ti o nesreći svojih drugova.

Kad su se udaljile sjene žena, pristupi mi duh Aga-memnona, okružen dušama onih koje je Egist umorio. Prepoznao me, odgovarao na moja pitanja i pripovijedao o svojoj strašnoj sudbini. Vratio se bio sretno kući i požurio u palaču gdje su ga pozdravili žena i djeca. Ali, njegova žena Klitemnestra nije mu ostala vjerna i sa svojim zavodnikom Egistom pripremila mu je sramotnu smrt. Egist je pri jelu ubio junaka, a Klitemnestra je usmrtila Kasandru, trojansku proročicu kraljevske krvi. Bezdušna žena Klitemnestra uskratila je svome mužu i posljednje djelo milosrđa: nije mu zaklopila oči.

73

Bio bih rado utješio junaka, ali nisam imao nikakvih vijesti o njegovu sinu Orestu.

Zatim su došle duše Ahileja, Patrokla, Antiloha i Ajanta. Kad me Ahilej

Homer - Odiseja

prepoznao, reče:

- Nesretnice, koji te smioni pothvat nagnao da se spustiš u carstvo mrtvih? - Objasnih mu razloge svoje odvažnosti i rekoh:

- Blažen si živio na zemlji, Ahileju, i blažen si sada u carstvu sjena. Kao što smo te svi za života slavili, tako te i sada ovdje poštuju, i ti vladaš ovdje moćno kao knez među duhovima. Stoga tvoju smrt ne treba žaliti.

Ahilej tužno odvrati:

- Ne cijenim smrt, slavni Odiseju; radije bih živio na zemlji kao najsiromašniji radnik nadničar nego da vladam ovdje gomilom netjelesnih duhova. Volio bih ipak saznati nešto od tebe o svome sinu Neoptolemu i svome ocu Peleju?

Nisam mu znao ništa reći o ocu, ali sam mu pričao o sinu koji je postao neustrašiv i mudar poput njega i istaknuo se u borbi pred Trojom nad svim junacima, a u vijeću je govorio razborito kao Nestor i ja.

To je obradovalo Ahilejevu dušu i on u svečanom raspoloženju velikim koracima siđe u Asfodel, livadu mrtvih.

Ajantova mrzovoljna duša stajala je po strani. Pobijedio sam ga u natjecanju pred Trojom i to nije mogao zaboraviti ni nakon smrti. Pristupih mu prijateljski, ali on se ne htjede izmiriti; šutio je, okrenuo se i brzo se vratio u carstvo tmina. Od drugih sam junaka i polubogova vidio još i Mi-nosa, vladara Krete, koji je, zbog svoje pravednosti, obavljao službu suca među pokojnicima.

Ugledao sam i silnog Oriona koji je prema livadi mrtvih tjerao životinje koje je nekoć na zemlji kao strašni lovac ubio.

Dalje, vidio sam muževe koji su, kao i Titije, morali podnositi strašne muke zbog neizmjernih zločina koje su počinili. Titije je ležao na zemlji dok su mu dva strvinara kljukala jetra pod kožom i koliko god se naprezao, nije ih mogao otjerati.

74

Prepoznao sam i Tantala koji je stajao u vodi do brade. Premda ga je voda zapljuskivala, bezuspješno se mučio da ugasi žeđ od koje je strašno trpio. Čim bi se starac nagnuo da rashladi jezik, voda bi se povukla sve do dna. Nad njegovom su se glavom nagnule grane sočnog voća, ali čim bi izglednjeli prokletnik pružio ruku da otrgne plod, vihor bi podigao grane prema oblacima. Nimalo blaža nije bila sudbina Sizifa. On je morao gurati tešku mramornu gromadu s podnožja brda do vrha. Svom svojom snagom, rukama i nogama, valjao je golemi kamen teško dišući i kupajući se u znoju, a kad bi već povjerovao da mu je dovoljan još samo jedan jedini pokret do vrha, gromada bi mu skliznula i otkotrljala se uz grmljavinsku buku niz strminu.

Napokon ugledah i Heraklovu sjenu. Njegov se duh, doduše, povremeno seli na Olimp i živi ondje kao bog među bogovima jer se oženio Zeusovom kćerkom Hebonom.

Njegova sjena bila je usred duša koje su vikale. U ruci je držao napetu strijelu kao da je namjerava odapeti. Na prsima je imao oklop izrađen od plemenitih kovina, ukrašen slikama divljih životinja i prizorima krvavih okršaja i bitaka. Premda se činio skupocjen, prizori na njemu bili su strašni i zbog toga mi se nije sviđao. Heraklo me također prepoznao i obratio mi se:

- Jadni Odiseju, tebe progoni žalosna sudbina, upravo kao i mene. Morao sam

Homer - Odiseja

pretrpjeti neizrecive nevolje, služiti nevrijednom čovjeku i sići čak ovamo u carstvo mrtvih da tiraninu dovedem strašnog psa. To je bila najstrašnija od svih pogibelji koje sam podnio.

Nakon tih riječi, vratio se u nastambu Hada.

Zadržao sam se još kratko vrijeme da vidim ostale umrle junake, kao Tezeja i druge.

Ali su tada nahrupile nebrojene gomile sjena i podigle takvu jezivu viku i buku da sam od užasa pobjegao. Vratio sam se na brod i zapovjedio drugovima da se sprema na odlazak. Puhao je povoljan vjetar i mi ponovo zaplovismo na morsku pučinu.

75

ODISEJ PRIČA O SIRENAMA, O SCILI I
HARIBDI, O GOVEDIMA BOGA SUNCA I O
NOVOM BRODOLOMU

Nakon sretnog putovanja pristali smo ponovo na Kirkin otok da iskupimo obećanje duhu Elpenora. Poslao sam nekoliko prijatelja pred Kirkin dom i naložio da donesu leš našega unesrećenog druga. Oni su skupili njegove ostatke, zapalili lomaču i spalili tijelo, a pepeo zakopali u grob. Zatim su mu podigli spomenik za koji su privezali Elpenorova vesla.

Kad smo to obavili, pojavila se Kirka sa svojim nimfama i donijela nam za okrepu peciva, pečenja i vina. Ljubezno nam se obratila:

- Jadnici, vi koji ste morali sići u Had i dvaput osjetiti dah smrti, što ostali iskuse samo jednom, okrijepite se jelom i pićem i ostanite ovdje jedan dan, a ja ću vas obavijestiti o opasnostima vašeg daljnjeg putovanja, da vas neka nesmotrenost ne dovede u nove nevolje.

Ostali smo još jedan dan na otoku. Navečer uoči odlaska Kirka ispuni svoje obećanje. Reče:

- Vaši će brodovi najprije stići do sirena. Tko se zadrži pokraj njih i pristane, bit će očaran njihovim pjevanjem i zaboravit će svoj zavičaj. Na livadi na kojoj one sjede našle su smrt tisuće mornara i ondje leži golema hrpa njihovih kosti. Zato kormilari i veslaj brzo pokraj njih, a svojim drugovima začepi uši voskom da ne čuju njihovo zavodljivo pjevanje. Ako ih sam želiš slušati, daj se čvrsto zavezati uzetima uz jarbol i zabrani drugovima da te odvezuju čak i ako to budeš zahtijevao. Neka učine protivno i još te čvršće svezu.

77

Kad svladate tu opasnost, morat ćete proći kroz strahovito uzak tjesnac, kojim ni ptica ne može prole-tjeti a da ne strada. čak od golubova, koji Zeusu nose ambroziju, svakodnevno bar jedan ostane ondje zarobljen - ali otac bogova stvori odmah drugoga da popuni njihov broj.

Dvije stijene kriju i posebne strahote: na jednoj iz spilje viri Scila, neman s dvanaest nakaznih glava i vratova koje može produžiti. Dok tijelo skriva u spilji, pomične glave isturi te trima nizovima šiljastih zubi zgrabi čovjeka s broda i povuče ga u provaliju. Inače se hrani morskim psima, dupinima i drugim morskim životinjama.

Pod drugom, niskom stijenom, koju zasjenjuju stabla smokava, vreba Haribda.

Homer - Odiseja

Triput dnevno srče more sa svime što u taj čas pliva u njemu, i ponovo triput dnevno izbljuje sve što se nalazi u njezinu strašnom ždrijelu. Ovdje ti prijete još veća opasnost, i stoga ti savjetujem, prođi tijesno uz Scilinu stijenu i žrtvuj šest svojih drugova da vas sve ne proguta Haribda.

Upitah:

- Božice, zar ne mogu Scilu kazniti čim napadne moje drugove?
- Nesretnice - odgovori Kirka - uvijek misliš samo na nasilje i ratničke podvige. Odvažnost ti ništa ne pomaže, jer je Scila besmrtna i nijedan joj se bog ne može usprotiviti. Samo se bijegom možete spasiti. Slušaj me dalje. Stići ćete tada na otok Trinakiju gdje pase sedam stada goveda i ovaca Helija, boga sunca. O njima se brinu dvije njegove kćerke, mile i ljupke nimfe. Poštedite sveta goveda jer, ako otmete bogii koje grlo, pogodit će tvoje drugove nesreća i propast će vaša lađa. Ako ti sam i izmakneš propasti, vratit ćeš se u svoj zavičaj kasno, nesretan i osamljen.

Pripremili smo se da nastavimo put i otplovili s otoka nošeni blagim vjetrom koji nam je poslala Kirka. Tek sam tada saopćio drugovima ozbiljnu opomenu božice.

Naš je brod odmicao brzo poput ptice koja leti u neizvjesnost. Uskoro smo stigli do otoka sirena. Vjetar

78

se odjednom smirio, tiho more zablistalo je na suncu koje je obasjavalo nebesko plavetnilo, a lagani su valovi zapljuskivali naš brod. Skupili smo jedra i sjeli za vesla. Razrezao sam u komadiće veliki kolut voska, gnječio ih i mijesio rukama dok nisu postali tako mekani da sam njima mogao drugovima začepiti uši. Na moj zahtjev, mene su čvrsto vezali za jarbol, a zatim su zaveslali u susret sirenama.

Tek što su ugledale naš brod, započele su pjevati svoju pjesmu:

"Dođi, Odiseju slavni, o ahejska diko! Ostavi lađu i stani, da poslušáš pjevanje naše, Nitko u crnoj lađi pokraj nas prošao nije, A da poslušao ne bi medoglasno pjevanje naše; Onda se veseo vraća u zavičaj i više znajuć; Ta mi znademo sve, što Argejci u širokoj Troji Trpljahu, što Trojanci po odredbi bogova vječnih, Znademo sve na zemlji mnogohranj štogod se zbiva." (XII pjevanje, stihovi 184-191)

Pjesma je zvučala tako čarobno te sam osjetio neodoljivu želju da je i dalje slušam; dao sam znak prijateljima da me odvežu, ali su me oni još čvršće svezali i brže zaveslali. Sve tiše i tiše čula se pjesma sirena u daljini. Tada drugovi izvadiše vosak iz ušiju i odvezaše me s jarbola.

Tek što smo se udaljili, zaprijetila je nova opasnost. Već izdaleka vidjeli smo kako se podižu i bijesno razbijaju golemi valovi, i čuli smo strašno zavijanje i potmulu tutnjavu. Mojim su prijateljima ispala vesla iz ruku. Išao sam žurno od jednoga do drugoga i opomi-njao ih ohrabrujućim riječima:

- Dragi prijatelji, čini se da mi, na žalost, još nismo prošli sve opasnosti. Sjetite se da smo izbjegli još veću nesreću kad nas je strašni kiklop zatvorio u spilju. Veslajte, muževi, iz petnih žila, a ti, hrabri kormilaru, pobri-

79

ni se da upravljaš brodom svom svojom snagom i vještinom da se ne približimo

Homer - Odiseja

onoj strani visoke stijene na kojoj bismo sigurno nastradali.

Tako sam govorio, ali sam Scilu prešutio. Jer nesreća je bila neizbježna, a spoznaja o tome unaprijed bi drugove natjerala u smrtni strah.

80

Uoči samog susreta sa strahovitom opasnošću zaboravio sam opomenu Kirke da se ne naoružam za borbu; opasao sam mač i uzeo u ruku dva snažna koplja, te napeto - da su me oči zaboljele, vrebao neman.

Veslali smo prema strašnom tjesnacu u kojem su nam prijetile Scila i Haribda. Gotovo je svu našu pozornost privukla Haribda koja je u to vrijeme gutala slane morske valove, a zatim ih izbacivala iz svoga dubokog ždrijela s tamnim šljunkom u dubine. Kad je drugi put izbljuvala, more je kipjelo kao u uzavrelom kotlu. Podigla se pjena koja je dopirala do samog vrha stijena.

Dok smo kao prikovani promatrali taj strašni prizor, Spustila je Scila svoje vratove i naglo ugrabila iz lađe šest naših najsnažnijih i najhrabrijih muževa. Slučajno sam se obazreo i postao svjedok te tragedije. Moji su drugovi zavrištali, zvali u pomoć, ali uzalud. Neman ih je podigla i povlačila sve više i više da bi ih na vrhu stijene progutala.

Od svih strahota koje sam doživio na kopnu i moru ova je bila najgroznija. Pošto smo prošli kroz vrata užasa, ubrzo smo doplovili do Trinakije, otoka boga sunca. Već izdaleka čuli smo blejanje ovaca i mukanje goveda božjeg stada.

Opomenuh pratioce:

- Poslušajte me, drugovi u nesreći, moramo izbjegavati taj otok, kao što su mi Tirezija i Kirka najstrože naredili; jer tu nas čekaju teški jadi i nevolje. Zato za-obiđimo otok i upravimo brod u drugom pravcu.

Ali Euriloh se ljutito usprotivi:

- Okrutni čovječe, ti se razmećeš snagom i tvoji se čelični udovi neće nikad umoriti. Misliš li ti uopće na drugove koji su se iscrpili veslanjem? Želiš li ih izložiti novim opasnostima, neodmorene i neosvježene? Dođite, prijatelji! Iskrcajmo se na kopno, odmorimo se jednu noć i pripremimo jelo na obali. Sutra ćemo ponovo isploviti na pučinu.

Ljudi bučno prihvatije Eurilohov prijedlog: svidjele su im se njegove riječi. Shvatio sam da su nam bogovi namijenili novu kušnju, i zato se više nisam protivio, nego rekoh:

6 - Homerova Odiseja

81

- Lako ste nadglasali mene jednoga; dobro, spremimo se na pristajanje. Ali prisegnite da nećete zaklati nijedno govedo ili ovcu iz stada boga sunca, već da ćete jesti samo hranu koju nam je Kirka dala za put.

Prisegli su, i mi se iskrcasmo u zaljevu, u blizini izvora. Pripremismo jelo na obali i utažismo glad. Tek smo tada našli malo vremena da oplaćemo drugove koje nam je Scila okrutno otela. Dugo smo tugovali, a onda smo, umorni, utonuli u dubok san.

U zoru nam je Zeus poslao nevrijeme. Oluja je bjesnila i tamni su oblaci prekrili nebo i more. Povukli smo brod na obalu, zaštitili ga od valova uguravši ga u spilju i čekali da se vrijeme poboljša.

Kao oprezan čovjek još sam jednom upozorio drugove da ne diraju Helijeve

Homer - Odiseja

stada goveda i ovaca. To im u početku nije bilo teško, jer smo na brodu imali hrane u obilju. Ali, loše se vrijeme zadržalo cijeli mjesec, i naše su se zalihe polako iscrpile.

Drugovi su se izmučeni glađu, počeli skitati po otoku i loviti ribe, ptice i druge životinje. Obilazio sam otok moleći bogove za pomoć. Legao sam, ojađen, i uskoro me obuzeo sladak san.

U mojoj odsutnosti Euriloh je ponovo poticao drugove na opačinu, govoreći im: - Svaka je smrt strašna, ali je najstrašnije umiranje od gladi. U takvoj nas nuždi ne obavezuje zakletva. Predlažem da najbolje životinje prinesemo kao žrtvu, ali se pri tom i sami nahranimo. Kad se vratimo u Ita-ku, sagradit ćemo bogu sunca divan hram da ublažimo njegov gnjev. Ako nas on ipak zbog jednog goveda uništi, radije ću predati svoju dušu morskim valovima negoli da polagano umirem na otoku.

Nitko se od mojih drugova nije usprotivio kobnom prijedlogu spletkara Euriloha. Dognali su najbolja goveda i zaklali ih. Bedra i utrobu žrtvovali su bogovima, a od ostalih dijelova priredili gozbu.

Kad sam se probudio i krenuo prema obali, već je izdaleka dopirao miris žrtvene pečenke. Silno sam se prestrašio i zavapio iz dubine duše: 'Oče Zeuse i svi sveti bogovi, poslali ste mi san koji je trebalo da me

82

okrijepi, a postao je prokletstvo jer su moji drugovi za to vrijeme počinili bogohulno djelo.'

Bogovi su brzo saznali za prekršaj, jer su Helijeve kćeri požurile ocu i o svemu ga obavijestile. Zaprijetio je da neće svoja sunčana kola povesti nebom živih, nego će sići nad Had i obasjavati pokojnike ako Zeus i ostali bogovi strogo ne kazne bogohulnu drskost. Zeus mu obeća da će naš brod usred mora smrskati u komadiće i potopiti. Tako mi je kasnije pričala Kalipsa koja je to saznala od Hermesa.

Kad sam stigao na obalu, izgrdio sam od prvog do posljednjeg krivca, ali što je to vrijedilo - životinje su već bile zaklane.

Uskoro su se pojavili strašni znakovi gnjeva bogova. Kože zaklanih životinja gmizale su naokolo kao da su oživjele, meso na žaru je mukalo. Usprkos tome, moji su se drugovi naslađivali punih šest dana mesom koje su bezdušno oteli. Sedmog dana prestala je oluja. Ukrkali smo se na brod i ponovo otplovili na pučinu. Kad smo već odmakli prilično daleko od obale Trinakije i vidjeli samo more i nebo nad sobom, stigla nas je Zeusova kazna. Odjednom se svom snagom razbjesnio strašan orkan i slomio jarbol, a jedra i užad bacio na brod. Jedan je komad pogodio kormilara u glavu i on se srušio mrtav na palubu. Zeus je zagrmio i snažnim gromom razmrskao brod. Ljudi su popadali u more i uzalud se borili protiv oluje i valova. Samo je meni uspjelo da jarbol i jedro povezem s gredama; sjeo sam i zaplovio kroz oluju i bijesne valove.

Tako sam plovio čitavu noć na olujnom moru. U svitanje s užasom primijetih da se nalazim ponovo u blizini Scile i Haribde. Baš je tada Haribda gutala valove. Sinulo mi je da se uhvatim za smokvine grane koje su visjele nad stijenom. Uvukao sam se u njih i lebdio kao šišmiš. Nisam se mogao nigdje oduprijeti nogama, a nisam bio sposoban ni da se popnem naviše. čvrsto sam se držao i

Homer - Odiseja

čekao da se krma i jarbol ponovo pojave iz struje.

83

Nakon dugog čekanja oni su izronili; skočio sam u struju uz grede, žurno se uspeo i snažno zaveslao rukama. Što više nisam ugledao Scilu, zahvaljujem Zeusu, ocu bogova.

Devet sam dana lutao. Tada su me nebesa dovela do Oigigije gdje je stanovala nimfa Kalipsa. Kako me ona srdačno dočekala i pogostila; tebi sam, Alkinoje i tvojoj ženi Areti već pričao, i stoga ne želim ponavljati."

Tako je Odisej završio svoje pripovijedanje u kraljevskoj palači Feačana.

84

ODISEJ SE RASTAJE OD FEAČANA I VRAĆA U ITAKU

Kad je Odisej završio svoje pripovijedanje, njegovi su slušaoci sjedili još neko vrijeme šutke u svečanoj dvorani i razmišljali zadivljeni o čudesnoj priči.

Napokon uzme riječ Alkinoj:

- Plemeniti Odiseju, proživio si i pretrpio mnogo jada, ali sad je došao kraj tvojim patnjama. Neka tvoj povratak u domovinu ne spriječi nikakva oluja. A vas, moji knezovi, pozivam da našem slavnom gostu u znak poštovanja uz dosadašnje darove poklonite još trono-žac i zlatni vrč. Siguran sam da će ljudi na narodnom zboru nadoknaditi vaše troškove, tako da ne padne sav teret na vas.

Nakon toga svi pođoše na počinak. Sutradan su donijeli na brod nove darove koje je Alkinoj brižljivo položio pod klupe da ne bi veslače ometali pri veslanju. U dvorcu je priređena još jedna oproštajna gozba. Alkinoj je tom prigodom žrtvovao Zeusu bika; but je spalio za izmirenje s bogom, a ostalo je meso priređeno za blagovanje. Još je jednom božanski pjevač Demodok pjevao onu istu pjesmu koja je bila dirnula Odiseja. Ali sada je Odisej bio rastresen i često pogledavao zalazi li sunce, jer je dogovoreno da otplove u sumrak. Kao što orač čitav dan ide za volovima i iščekuje zasluženi počinak, tako se i Odisej veselio iščekujući zalazak sunca.

Na oproštaju ustade, podiže pehar i obrati se kra-Iju:

- Plemeniti vladaru, dopusti mi da još jednom zahvalim bogovima što su me k tebi poslali. Tebi i tvom

.85

narodu želim mnogo sreće. Molim te da me pošalješ u miru u moj zavičaj. Pozdravljam i vas, knezovi, i od srca vam zahvaljujem na čvrstom brodu koji ste mi darovali, a isto tako na svim skupocjenim darovima. Vi ste mi doista omogućili sretno putovanje. Zato vam želim svako dobro. Neka vas bogovi blagoslove i zaštite vaš otok od svih nedaća!

Izlili su vino kao žrtveni dar Zeusu moleći ga za sigurnu pratnju. Zatim Odisej ponovo ustade i pruži kraljici Areti zlatni pehar za oproštaj, govoreći:

- Živi sretno, plemenita kraljice, kreći radosno sunčanim stazama sve dok te u dubokoj starosti smrt, koja je dodijeljena svim ljudima, ne odvede blago sa sobom. Budi sretna u svojoj palači i veseli se svojoj djeci i divnome mužu!

Tako se Odisej oprostio i otišao iz palače. Jedan ga je glasnik pratio do broda, a tri kraljičine dvorkinje nosile su njegovu odjeću, ogrtač, škrinju s darovima, veliku košaru s hranom i pićem. Sve to brižljivo smještaše u brod. U stražnjem

Homer - Odiseja

dijelu palube našao je Odisej udoban ležaj s pokrivačima i jastucima. Šutke je legao. Sve pripreme za odlazak bile su završene. Odriješili su užeta kojima je brod bio privezan uz obalu, pedeset je mladića sjelo na klupe i snažno zaveslalo. Brod se otisnuo od obale i otplovio na pučinu.

Odisej je čvrsto spavao dok je brod snažno sjekao morske valove. Kad je jutarnje rumenilo najavilo novi dan, bili su već u blizini Itake. Ušli su u zaštićen zaljev posvećen morskom bogu, starcu Forkinu. Feačani su odavno poznavali to mjesto i smatrali ga sigurnom lukom. Tu su uplovili tako snažnim udarcima da je kobi-lica do polovice broda izletjela na obalu.

Odisej je još bio u dubokom snu, pa ga nisu htjeli probuditi, nego su ga zamotanog u sag s jastukom prenijeli na obalu. Pažljivo su ga položili u pijesak. Bilo je to ljupko mjesto; veliko maslinovo stablo pružalo je hladovinu, a u blizini je bila spilja u kojoj su živjele nimfe. Istovarili su i darove, te ih prenijeli pod maslinu koja je rasla daleko od puta, na sigurnom mjestu, gdje

86

ne prolazi nitko tko bi mogao opljačkati Odiseja prije nego što se probudi.

Zatim se Feačani vratiše na svoj otok Sheriju.

Posejdon se pojavio srdit pred Zeusom govoreći:

- Moja je čast povrijeđena kad me ponižavaju smrtnici kao što su Feačani.

Oni su doveli Odiseja u Ita-ku i obasuli ga čak takvim darovima kakve nije stekao ni pred Trojom kao ratni plijen. Nisam želio sasvim spriječiti njegov povratak u domovinu, nego ga samo kazniti i nametnuti mu mnoge patnje, ali su Feačani to spriječili.

Zeus umiri Posejdona i dopusti mu da se osveti Feačanima kako sam želi.

Bog mora požuri do zemlje Feačana. Začas ugleda njihov brzi brod. Feačani su radosno stajali na obali i iščekivali povratak svojih sinova i prijatelja. Odjednom se približi Posejdon i razbije njihov brod svojim snažnim dlanom. I gle, brod se zabije u dno stršeći iz mora poput stijene.

Feačane obuze strah od toga neshvatljivog što se dogodilo pred njihovim očima. Alkinoj, međutim, ostade miran, te se obrati narodu:

- Snašla nas je sudbina koju je moj otac odavno predskazao. Rekao mi je da će jednom Posejdon uništiti naš najbolji brod zbog srdžbe što spašavamo brodolomce. Mi smo izazvali njegov gnjev jer smo ih uputili u njihov zavičaj.

Poslušajte me, ubuduće nećemo pomagati nikome ma otkuda došao. Žrtvovat

ćemo Posejdo-nu dvanaest probranih volova da stišamo njegov gnjev, pa da se on povuče s našeg otoka i naših stjenovitih obala.

U to vrijeme Odisej se probudio na tlu svoga zavičaja, ali mu Atena ne dopusti da odmah prepozna svoju rodnu grud. Ogledavao se oko sebe i pomislio da su

87

ga Feačani odveli na neki strani otok. Zatim ga obuze sumnja da su ga već opljačkali, ali ubrzo ugleda svoje darove pod stablom maslina i uvjeri se da je sve kako treba.

čitav događaj bio mu je nejasan. Dok su ga tako mučile brige i sumnje, približi mu se neki mladić sa štapom u ruci. To je bila Palada Atena u liku pastira, ali kraljevskog obličja. Odisej, dakako, nije prepoznao božicu. Pođe joj u susret i reče:

Homer - Odiseja

- Pozdravljam te, dragi prijatelju! Možeš li mi reći kako se zove ova zemlja i tko su njezini stanovnici?

Atena mu spremno odgovori:

- Strance, čini se da si stigao izdaleka kad ne pre-poznaješ ovaj kraj. Nije to nepoznat, već nadaleko proslavljen otok. Dakako, malo je surov i brdovit, bez ravnica na kojima se timare konji. Ipak, zemlja je plodna i donosi obilnu žetvu i mnogo vina. Ima tu prostranih pašnjaka za koze i goveda, ali naći ćeš i lijepih šuma. Ovu zemlju nazivaju Itakom, i njezin glas, kako kažu, dopire čak do Troje iako je ona daleko od grčkih pokrajina.

Kad Odisej sazna da se nalazi u domovini, neobično se razveseli. Ipak to ne pokaza, nego iz opreza pre-šuti istinu i izmisli čitavu priču o svojoj navodnoj dogodovštini.

Ispriča da je pobjegao iz Krete, gdje je navodno ubio kraljeva sina. Objasni da je blago, koje se nalazilo pokraj njega, njegovo vlasništvo i da su ga Feačani prevezli na obalu.

Atena se nasmiješi, pomilova junaka pa mu reče:

- Odiseju, u razboritosti i lukavosti nijedan se smrtnik ne može s tobom mjeriti, a malo ih ima i među bogovima koji su tebiravni. Ti ni u domovini ne zaboravljaš na oprez, nego se služiš dvosmislenošću i kiće-nim riječima, kao što si znao činiti još kao dječak. Ipak, uza svu svoju mudrost, nisi prepoznao Paladu Atenu koja ti neprestano priskače u nevolji, i koja ti je omogućila da stekneš naklonost i zaštitu Feačana. Poslušaj me i dobro sakrij svoje darove. Pazi kako ćeš se dalje vladati jer te, na žalost, čekaju još mnoge nevolje.

Odisej odgovori:

- Teško te je, božice, prepoznati jer često mijenjaš svoje obličje. Otkad smo napustili Troju, osjetio sam tvoju blizinu tek u zemlji Feačana. Reci mi jesam li doista u Itaki ili mi sve to pričaš da iskušaš moju dušu?

Nato će Atena:

- Stekao si moju naklonost svojom oprežnošću, bistrinom uma, načinom razmišljanja, a posebno svo-

89

jom muževnošću. Izbavila sam te od svih nesreća koje su te teško pogodile.

Ako sam ti se malokad prikazala, to je bilo zbog moje bojazni pred Posejdom koji se na tebe srdi jer si oslijepio njegova sina Polifema. Ne moraš više sumnjati. Osvrni se i pogledaj svoju domovinu!

Poslije tih riječi rastjera maglu. Pred Odisejem se ukaza Forkijev zaljev, spilja nimfa sa sjenovitim maslinama i, na drugoj strani, Neriton, šumoviti vrh zavičajnih planina.

Odisej se baci ničice i poljubi rodnu grud, podigne ruke i iz svega se srca pomoli šumskim nimfama:

- Pozdravljam vas, uzvišene najade, kćeri Zeusove! Nisam se više nadao da ću vas ikada ponovo vidjeti!

Nimfe mu pomogoše sakriti skupocjeno blago u spilju, na skrovito mjesto koje je odabrala sama božica Atena, a zatim sjedoše pod maslinovu granu da se po-savjetuju kako da Odisej kazni drske prosce.

- Teško meni, nesretniku - žalio se junak. - Sigurno bih i ja dočekao sramotnu

Homer - Odiseja

smrt u vlastitu domu da me nisi ti, uzvišena božice, zaštitila i savjetovala. Budi i dalje uza me i nadahnijuj moju hrabrost i odlučnost, pa ću odvažno krenuti u borbu s tri stotine nestrlijivih prosaca.

Božica mu obeća svu svoju pomoć, ali od njega zatraži da u svoj dom uđe kao nepoznat čovjek. Tako će moći sve sam vidjeti i pripremiti se za posljednji okršaj. Savjetovala mu je da najprije posjeti svoga vjernog pastira Eumeja od kojega će, nesumnjivo, mnogo saznati.

- Ja ću za to vrijeme otići u Spartu - reče - da zovnem tvoga sina Telemaha neka se vrati. On je tamo bio otišao u želji da se raspita i sazna nešto o svom ocu.

Odisej se zbuni:

- Zašto ga, o božice, nisi sama obavijestila kad si sve znala. Je li morao i moj sin izložiti svoj život opasnostima na moru i putovati u daljine dok ovdje stranci rasipaju njegovo imanje?

Atena ga umiri:

- Ne brini se za svog sina, Odiseju. Sama sam ga pratila i pomogla mu da stekne slavu u stranom svijetu.

90

Menelaj ga sada dobro skriva jer prosoci vrebaju na njega, ali vjerujem da ga se svi oni smrtno plaše.

Tada božica dotakne Odiseja svojom palicom i preobrazi ga u starog prosjaka. Njegovi se gipki udovi sme-žuraše, snažne mišice omlohaviše i s glave nestadoše smeđi kovrčavi uvojci. Gledao je zbunjeno jer su mu oči bile mutne. Odjeća mu je bila poderana, te se zao-grne odbačenom jelenjom kožom. U ruci je držao štap, a na leđa je remenom privezao otrcanu torbu. Od sada nitko nije mogao u tom obličju prepoznati slavnog junaka. Palada Atena iščezne.

91

ODISEJ POSJEĆUJE EUMEJA

Odisej krenu kamenitim puteljcima prema brdima. Nakon nekog vremena stigne pred dvorište svinjara Eumeja koje se nalazilo na šumovitom humku. Eumej je na tom slobodnom prostoru podigao široku kamenu ogradu, a u zemlju zabio kolce od hrastovine i prepleo ih trnjem. Tako je nastalo prostrano dvorište u kojem se nalazilo dvanaest staja s pedeset svinja. Veprovi su bili izvan ograde. Njihov se broj neprestano smanjivao jer su nezasitni prosoci zahtijevali svaki dan po jednog vepra za svoje gozbe.

Eumej je sjedio u dvorištu i upravo je rezao volovsku kožu da bi iz nje napravio sandale. četiri velika psa, koji su inače čuvali stada svinja, stajala su pokraj njega sa strane. Osim njih nije bilo nikoga u dvorištu. Od četvorice slugu, koji su mu uvijek pomagali, trojica su čuvala svinje na paši, a četvrti je i toga dana morao odvesti u grad pfovcima jednog debelog vepra.

Odjednom budni psi ugledaše Odiseja i, režeći, na-srnuše na njega. Odisej se sagne k zemlji i odbaci štap da ne razdraži životinje. Usprkos tom oprezu stradao bi od njihova bijesa da ih njihov gospodar nije ušutkao i otjerao. Tada Eumej ljubezno pozove staroga namjernika u svoju kolibu i ponudi mu da sjedne na ležaj, ispunjen lišćem, preko kojega on brzo prebaci čupavu kožu od divokoze. Odisej sjedne i reče:

Homer - Odiseja

- Neznani prijatelju, neka te blagoslove Zeus i besmrtni bogovi, neka ti ispune sve želje kad si me tako milostiva srca primio.

93

Eumej odgovori:

- Učinio bih veliku nepravdu kad ne bih primio u svoju kuću i najneuglednijeg gosta, jer bogovi štite strance i one koji traže pomoć. Ja ti, dakako, mogu malo ponuditi. Moj se gospodar, koji bi me sigurno nadario kućom i dvorištem, nalazi u tuđini ili je možda i umro u stranom svijetu. Prokletstvo mora pogoditi Helenine potomke kad je toliko plemenitih ljudi zbog nje nastradalo i sada leže u prašini. Moj je gospodar također otišao da osveti čast Agamemnona, ali se dosad nije vratio.

Tada vrijedni svinjar iziđe i zakolje dva praseta, ponudi Odiseja pečenkom i vinom iz drvenog vrča. Reče mu:

- Pij i jedi, strance, prihvati taj skromni ručak koji običavaju pripremati pastiri. Dobro uhranjene svinje pojedu prosci koji poput razbojnika otimaju imovinu moga gospodara. Da je još bogatiji i da je broj njegovih svinja i goveda veći, ostao bi bez ičega, jer prosci pojedu čitava stada najboljih životinja za svojih gozbi i ban-čenja.

Odisej se okrijepio jednostavnim obrokom, a zatim nastavio slušati s mnogo gorčine svinjarevo pripovijedanje. Na kraju reče:

- Mora da je vrlo bogat tvoj gospodar kad je mogao kupiti tako vjernog slugu kao što si ti. Kako se on zove? Možda sam ga upoznao, jer sam na svom putu sreo mnogo ljudi.

Eumej odbijajući odgovori:

- Ne nadaj se, starce, da ćeš s kakvom lažnom viješću lako steći povjerenje moje gospodarice i njezina sina. Dolutali su ovamo mnogi pustolovi koji su se tu gostili i za lažne vijesti dobivali skupocjene darove. Stoga neka ti ne padne na um da izmisliš neku priču o Odiseju. On je već odavno postao plijenom divljih životinja ili su ga ribe u moru progutale, a njegovi ga prijatelji ne mogu prežaliti. Ja sam u njemu izgubio plemenita gospodara, jer mi je bio kao brat, i tugujem za njim tako bolno kako samo roditelji oplakuju svoju djecu.

Odisej će na to:

94

- Ništa mi nije odvratnije od laskavca koji lažima izmamljuje darove. Slušaj što ću ti sada reći. Odisej će se uskoro vratiti. Još prije mjesečeve mijene pojavit će se u svojoj palači i kazniti prosce. Tek kada se sve to ispuni, nadarit ćeš me za tu radosnu vijest lijepim hito-nora* i ogrtačem. Prije toga neću ništa od tebe uzeti, čak ni ako mi htjedneš neki dar silom nametnuti.

Eumej će ponovo:

- U svakom slučaju, neću ti morati isplatiti nagradu za tu vijest jer se Odisej sigurno neće više vratiti. čini se da čitavom rodu moga gospodara prijeti propast jer su bogovi, a možda i ljudi, njegovu sinu pamet pomutili, pa je čak krenuo u Pil tražiti svoga oca. Sada mu prosci rade o glavi. Dopusti mi da o tome više ne govorim da me ponovo ne svlada tuga i bol. Pričaj mi sad, starce o svojoj sudbini: iz kojeg si naroda potekao i koji te brod ovamo doveo?

Odiseja je ganula vjernost sluge, ali je smatrao da još nije pogodan čas da mu

Homer - Odiseja

otkrije istinu. Izmislio je priču kojom je i Atenu bio pokušao prevariti: da je rodom iz Krete i da su mu uvijek pustolovine i borbe bile jedini užitek.

- Sudjelovao sam i u borbama pred Trojom - reče - i sretno sam se vratio. Ali moj nemirni duh nagnao me ponovo u tuđinu. U stranom sam svijetu stradao, doživio brodolom i ropstvo i pretrpio mnogo neizrecivih patnji. Na tim putovanjima dobio sam pouzdane vijesti o tvome gospodaru. Tako mi je u zemlji Tesproća-na pričao plemeniti kralj kako ga je Odisej posjetio i uputio se u Dodonu da pita proročište za svoju sudbinu. Svojim sam očima vidio blago koje je dobio u stranim zemljama: srebro i zlato u velikim količinama i mnogo kovanog oružja. Junak će se uskoro vratiti u domovinu. Želim mu da prođe bolje od mene, njegova nedostojnog sluge, koji sam na ovu obalu stigao kao prosjak.

Eumej će na to:

Hiton, starogrčka haljina, najčešće bez rukava, koja se nosila poput košulje.

95

- Tvoja me sudbina dirnula i ja iskreno suosjećam s tobom, ali ono što si mi pričao o Odiseju ne mogu povjerovati. Izgubio sam svaku nadu da će se moj gospodar vratiti otkad mi je neki čovjek, kojega sam ljubezno bio primio u kuću, ispričao gomilu laži. On je, tobože, vidio Odiseja na Kreti kako popravlja svoj brod, a zatim je tvrdio da će se vratiti do ljeta ili do zime. Stoga, strance, ne čini to isto. Zbog želje bogova i zbog samilosti ja ću te ugostiti, ali nije potrebno da zato nastaviš s lažima kako bi stekao moju naklonost. Odisej odvrati

Eumeju:

- Ti si doista oprezan i nepovjerljiv. Potvrdit ću svoje riječi svetom zakletvom, pozvati se čak na besmrtnu bogovu Olimpa koji će posvjedočiti da će se Odisej zaista vratiti. A tada ćeš mi darovati, kako smo se dogovorili, plašt i hiton i poslat ćeš me u moj zavičaj. To je moja najveća želja. Ako se moje riječi ne ispune, zapovjedi svojim slugama da me strmoglave s vrha stijene u more za opomenu prosjacima koji pronose laži.

- Lijepo bih se proslavio - Eumej će - kad bih čovjeka kojega sam ugostio lišio života. Nikad više ne bih mogao molitvom stupiti pred Zeusa.

Dok su razgovarali, spustila se večer. Sluge su se vratili s pašnjaka i nagnali svinje u staje. Tada Eumej zapovjedi:

- Dotjerajte najdeblju svinju da je žrtvujemo bogovima i da se pri tom i mi pogostimo izvrsnom pečen-kom. Napokon, mi pastiri imamo veće pravo na meso životinja nego nezasićeni prosoci koji bez ikakvih zasluga jedu najbolje zalogaje.

Sluge rado poslušale i zaklale debelu svinju. Prino-seći žrtvu Eumej, kao skroman čovjek, nije od bogova ništa tražio za sebe; zamolio je nebesa da omoguće strancu sretan povratak u domovinu. Od mesa su žrtvovali nimfama i posebno bogu Hermesu; preostalo su ispekli. Eumej je svome gostu ponudio najbolji zalogaj, a Odisej, obradovan pažnjom čestitog sluga, reče:

- Neka ti Zeus, dobri čovječe, udijeli onoliko milosti koliko te ja volim jer mene siromaha tako velikodušno častiš.

96

Noć je potpuno zamračila obzorje. Kiša je lijevala i snažni je vjetar bjesneći

Homer - Odiseja

udarao o zidove kolibe. Odisej se pretvarao da se tresse od hladnoće. Lukavo iskušavajući vjernu dušu, da vidi hoće li mu pružiti ogrtač da se njime zaštiti, reče:

- Slušaj me, Eumeju. Vino mi je razvezalo jezik, učinilo me razgovorljivim, pa ću ti ispričati jednu priču:

"Bio sam mlad i snažan kad sam ratovao pred Trojom. Jednog smo dana ležali u zasjedi. Vođe smo bili Odisej, Menelaj i ja. Sakrili smo se u gusto obrasloj močvari u blizini grada i čekali povoljnu priliku za napad. Bila je burna noć, sjevernjak je žestoko bjesnio, a snijeg je sipao iz oblaka i prekrio naše štitove injem i ledom. Svi su imali na sebi ogrtače i toplu odjeću. Prekrili su štitom ramena i mirno drijemali. Samo sam ja nesmotreno bio ostavio ogrtač jer nisam mario za hladnoću. Ali sam to u trećoj noćnoj straži gorko ispaštao. Potapšao sam po ramenu Odiseja, koji je ležao pokraj mene, i tiho mu rekao:

- Plemeniti junače, ne mogu više izdržati hladnoću. Zaboravio sam ogrtač i imam samo lagani hiton. Ne vidim načina kako da se zaštitim od jake studeni. Snažljivog Odiseja nije trebalo mnogo moliti za pomoć. Prišapne mi:

- Šuti da te ne čuju Ahejci i prepusti sve meni. Zatim progovori tako glasno da su se drugi probudili:

- Dragi moji, sanjao sam božanski san - da nam prijete opasnost. Odviše smo se udaljili od naših brodova. Bilo bi dobro da jedan od nas ode Agamemnonu i zatraži od njega da pošalje pojačanje na naš položaj.

Odmah ustane mladi grčki ratnik Toant odbaci svoj lijepi purpurni ogrtač i požuri do brodova. A ja sam se tada ogrnuo njegovim ogrtačem i spavao do jutra. Kad bih se još sada mogao dičiti mladošću, našao bi se sigurno neki pastir koji bi mi posudio ogrtač, ali oni preziru bijednog prosjaka."

Eumej će na to smijući se:

- Dobri starce, sve si to lijepo ispričao. Svoju si priču dobro izmislio da bi me podsjetio kako se moram

7 - Homerova Odiseja

97

ponašati. Zato nećeš ostati bez ogrtača. Mogu ti ga posuditi samo za ovu hladnu noć, jer nemam toliko odjeće da bih ti ga mogao darovati. Moraš pričekati da se vrati Odisej: on će ti rado darovati ne samo ogrtač, nego i odjeću.

Govoreći to Eumej je već pripremao svome gostu ležaj kraj vatre i prekrio ga kozjim i ovčim kožama. Kad je Odisej legao, pokrio ga je velikim vunanim ogrtačem - jedinim koji je posjedovao. Uskoro je gost zaspao, a pokraj njega legoše sluge. Ali Eumej nije ni te noći zanemario svoju dužnost. Naoružao se i izišao, ogrnut velikom kozjom kožom, da spava pod stijenom, pod kojom je bio zaštićen od sjeverca, u blizini veprova. Odisej to primijeti i razveseli se što on tako vjerno čuva njegova dobra.

TELEMAHOV POVRATAK, EUMEJ PRIPOVIJEDA O SVOM ŽIVOTU

Atena je međutim provela svoju odluku da Telema-ha vrati iz Sparte. Dok je ležao budan na svom ležaju, ona se pojavi pred njim i naloži mu:

- Ustaj, Telemaše, i podsjeti Menelaja da te pusti u domovinu jer je tvoja nazočnost ondje nužna. Tvoj djed i stričevi prisiljavaju tvoju majku da izabere za muža Eurimaha, koji joj je poslao najraskošniji svadbeni dar. čuvaj se

Homer - Odiseja

tjesnaca koji rastavlja Itaku od Samosa: ondje te čekaju najodvažniji prosici s namjerom da te ubiju. Ti ćeš im sigurno uzmaknuti. Štitit će te besmrtni bogovi, a ja ću ti poslati povoljne vjetrove. Da na putu ne sret-neš prosce, putuj noću i iskrcaj se tajno na skrivenu mjestu otoka. Neka brod s pratiocima otplovi prema gradu, a ti najprije obavijesti majku da si sretno stigao iz Pila, zatim pođi do odanog Eumeja i ostani kod njega tu noć.

Telemah odmah probudi svoga pratioca Pizistrata, sina Nestorova, i reče mu:

- Brzo ustani, upregni konje jer krećemo na put!
- To je sasvim nemoguće - odgovori Pizistrat. -Mogli bismo pogriješiti put u tamnoj noći, a osim toga, Menelaju dugujemo da čekamo do jutra. On će te sigurno ljubezno otpratiti i obasuti bogatim darovima koji će te cijeli život sjećati na njegovu ljubav i prijateljstvo.

Kad se ujutro pojavio Menelaj, Telemah mu odmah saopći svoju želju da što prije otputuje. Menelaj mu reče:

98

99

- Neću te nipošto zadržavati, kao što to čine nametljivi ljubitelji gostiju. Ipak pričekaj toliko da ti u kola smjestim lijepe darove i priredim ti oproštajnu gozbu. Pametno je okrijepiti se prije puta jelom i pićem. Želiš li i dalje krstariti Grčkom, rado ću te sam pratiti i voditi kroz sve gradove i nijedan narod neće te pustiti da odeš bez darova.

Ali Telemah odvrati:

- Menelaju, časni vođo naroda! Ja moram svome domu i svojim, jer sam svoje imanje ostavio bez zaštite.

Tada Menelaj pozove ženu Helenu i njezine dvorkinje da što prije prirede oproštajni objed. Zatim u pratnji sina Megapenta ode u riznicu, izabere skupocjeni vrč i darova ga Telemahu. Helena izvadi iz škrinje najljepšu odjeću koju je sama tkala i dade je Telemahu govoreći:

- Uzmi ove haljine kao uspomenu na mene, čuvaj ih dobro i predaj ih svojoj zaručnici na dan svadbe.

Dok su se svi ukućani još zadržavali u svečanoj dvorani, Pizistrat je upregnuo konje u kola i doveo ih pred sam prag palače. Menelaj otprati svoga gosta držeći u ruci vrč vina, pruži mu ga i reče:

- Kreni sretno, mladiću, i pozdravi mi Nestora, pastira naroda, koji mi je bio kao otac kad smo opsjedali Troju.

Telemah se srdačno zahvali:

- Rado ću izručiti tvoje pozdrave. Bio bih sretan kad bih kod kuće našao svoga oca da mu kažem kako si nas ljubezno dočekao i bogato obdario.

U tom trenutku doleti golemi orao, spusti se u dvorište s desne strane okupljenih ukućana i zgrabi veliku gusku svojim pandžama. Sluge i dvorkinje bučno potr-čāše za njim, ali je on za tili čas odnio svoj plijen i proletio iznad konja u daljinu.

Mladići su to smatrali sretnim znamenjem, a Helena to izrazi riječima:

- Kao što je orao doletio iz dalekog gnijezda i ugrabio gusku, koja se u ovom dvorištu hranila, tako će se i Odisej, poslije mnogih patnji i lutanja, vratiti u domovinu i kazniti prosce koji razbacuju njegovu imovinu.

100

- Neka mu Zeus to omogući - odgovori Telemah, skoči u kola i projuri brzo gradskim ulicama prema slobodnim poljima.

Uvečer stigoše u Feru, grad plemenitog Diokla. On ih srdačno dočeka i ponudi im da kod njega prespavaju. Rano ujutro popeli su se ponovo u kola i uskoro stigli u Pil.

Tada se Telemah obrati Pizistratu:

- Mi smo zahvaljujući našim očevima prijatelji, a i vršnjaci smo. Učini mi još jednu veliku uslugu i odvezi me odmah do broda. Ne bih želio još jednom pasti na teret tvome ocu koji me je tako lijepo ugostio i izrazio želju da mi pomogne pri povratku u domovinu.

Pizistrat je šuteći razmišljao može li ispuniti prijateljevu molbu a da ga otac strogo ne ukori. Napokon odlučio:

- Požuri, ukrcaj se na brod i brzo otplovi. Ako te moj otac zatekne na obali, neće biti miran dok te još jednom ne vrati u palaču.

Telemah se zahvali prijatelju, a zatim naloži svojim pratiocima da se brzo ukrcaju na brod.

Prinesu žrtvu Ateni i zamoli je da mu omogući sretno putovanje. Upravo su se htjeli otisnuti od obale, kad im pritrči neki stranac: ubio je u Argu čovjeka, pa sad bježi od njegovih rođaka koji ga žele osvetiti. Preklinjao je Telemaha:

- U ime žrtve što je prinosiš i u ime božanstva kojemu se klanjaš, u ime tvoje sreće i sreće prijatelja koji te prate, primi me na brod! Pobjegao sam pred osvetnicima i lutam svijetom bez mira. Ne znam tko ste i odakle ste, ali se ipak nadam da ćete me spasiti od progonitelja.

Telemah se sažali nad bjeguncem i odgovori:

- Ja sam Telemah, sin Odisejev, a Itaka je moja domovina. Neću ti odbiti želju da se ukrcaš na brod. Povest ću te sa sobom i u svojoj domovini ugostiti. Bjegunac se popne na brod i sjedne na krmu pokraj Telemaha. Veslači su poduzeli sve pripreme za polazak i otisnuli se od obale. Palada Atena poslala im je povoljne vjetrove, i brod je brzo odmicao ustalanim morem.

101

Kad je sunce zašlo, prođoše pokraj Fere, zatim pokraj Elisa i zaobiđoše Sund gdje su ih prosoci potajno iščekivali.

One iste večeri kad je Telemah otplovio iz Pila sjedio je Odisej u Eumejevoj kolibi i večerao s domaćinom i drugim pastirima. Još je jednom pokušao provjeriti prima li ga sluga rado na konak. Upita ga:

- Slušaj me, Eumeju, ali me čujte i vi ostali pastiri. Želio bih otići u grad da isprosim skromnu milostinju. Rado bih svratio u Odisejevu palaču da pametnoj Pene-lopi prenesem vijesti o njezinu mužu. Tko zna, možda me oni drski prosoci uzmu za slugu? Sposoban sam za gotovo sve poslove za koje uvaženi ljudi trebaju slugu, kao što su cijepanje drva, loženje vatre, pretakanje vina, pečenje mesa, posluživanje i mnogi drugi.

Eumej mu srdito odgovori:

- Strance, to ne dolazi u obzir. Srljaš u propast želiš li ući u društvo nasrtljivih prosaca. Oni imaju sasvim drukčije slugu nego što si ti. To su mladići puni svježine i odjeveni u svečanu odjeću. Bolje je da ostaneš kod nas. Ovdje nećeš

Homer - Odiseja

nikome biti na teret, a kad se Odisej vrati, nagradit će te i omogućiti ti da se vratiš u domovinu.

Odisej se razveseli i zahvali:

- Dragi Eumeju, neka te Zeus blagoslovi za te lju-bezne riječi. U svijetu nema ništa gore od osjećaja nesigurnosti i nestalnosti na zemlji, od spoznaje da smo okruženi opasnostima i izloženi teškoj oskudici. Kada ti, pastiru, savjetuješ da ovdje ostanem, ostat ću. Pričaj mi o Odisejevim roditeljima, jesu li još živi ili su već siš-li u carstvo mrtvih?

Plemeniti Eumej rado se raspriča i ispriповjedi sve što mu je bilo poznato.

- Laert, Odisejev otac, još živi. Svaki dan moli Zeusa da ga pozove k sebi, jer mu bol za izgubljenim sinom oduzima volju za život. Njegova je plemenita žena svis-nula od žalosti za sinom, i s njom smo svi mnogo izgu-

102

bili. Bila mi je kao majka. Odgajala me sa svojom najmlađom kćerkom i držala me kao vlastito dijete. Za njezina sam života imao mnogo radosti i rado sam bio u kraljevoj službi, a sada sam ostao bez svega toga. Bogovi su ipak blagoslovili moj rad tako da mogu prilično zaslužiti za vlastito izdržavanje i, još k tome, mogu čestite ljude dobro pogostiti. Naša se plemenita kraljica

103

Penelopa sasvim prepustila svome bolu jer je postala zarobljenica nasrtljivih prosaca. Sluge u palači uzalud nastoje da od nje čuju riječi priznanja o njezinu bolu i očekivanja suosjećanja.

Odisej će na to:

- Ako sam te dobro shvatio, Eumeju, ti si već kao dijete ostao bez roditelja. Kako se to dogodilo? Jesu li ratnici opustošili tvoje rodno mjesto ili su te razbojnici našli samog u brdima i odveli u ropstvo?

Ta pažnja raspolaži Eumeja pa on spremno odgovori:

- Ako želiš saznati nešto pouzdano o mojoj jednoj sudbini, pričat ću ti o svome životnom putu. Noći su sada duge, i još će nam ostati dovoljno vremena za po-čivanje. Mislim da je dugo spavanje štetno. A tko pak želi spavati, neka ide. Mi ostali želimo da se, uz jelo i piće, malo podsjetimo davnih i tužnih vremena. Moje je domovina Sirija, malen ali vrlo plodan otok na dalekom zapadu. Bogata je žitom i vunom i ima mnogo ovaca i goveda. Ondje se dobro živi. Ne oskudijeva se. Nema bolesti ni pošasti. U visokoj starosti uzima božica duše smrtnika tako da utonu u blagi san. Otok ima dva grada, a u jednom od njih kraljevao je moj otac Ktezije. Jednom su nas posjetili Feničani, proslavljeni moreplovci i trgovci. Ostali su gotovo godinu dana na našem otoku. Kupovali bi robu od stanovnika ili bi je zamjenjivali sve dok ne bi napunili brod.

Kod nas je bila jedna ropkinja Feničanka koja se isticala ne samo ljepotom nego i sposobnošću. Njoj su povjerali da se neko vrijeme brine za mene. Ali kad je saznala da su ti strani moreplovci njezini zemljaci, jedan je od njih lako stekao njezinu naklonost i tako je zaludio da je priznala njihovu vlast i odlučila s njima pobjeći. Kad je došlo vrijeme njihova odlaska, pojavio se u palači neki trgovac pod izgovorom da prodaje nekakav skupi nakit. Dok je moja majka s dvorkinjama razgledavala nakit i pogađala se za cijenu, trgovac je kri-šom dao

Homer - Odiseja

ropkinji znak. Oni su tu zamku odavno pripremali. Ropkinja nije htjela doći na brod praznih ruku; povelala je mene Feničanima da bi me prodali kao roba.

104

Uz to je iz palače ukrala tri zlatne posude; njima i otkupninom za mene platila bi tako prijevoz na brodu.

Bio sam još malo dijete bez dovoljno svijesti, te sam je bezazleno slijedio. Jako sam se uplašio kad je na putu do broda pala tamna noć, ali se ona znala pretvarati, pa me umirila tetošeći me.

Stigli smo u luku i ukrkali se na brod. Samo su još nas bili čekali, pa su sada s nama isplovili. Putovanje je trajalo šest dana i šest noći. Tada su bogovi odlučili kazniti nevjernu dvorkinju. Nenadano ju je ubila božica Artemida svojom strijelom, pa je ona pala preko palube u more i postala plijen riba i morskih nemani. Vjetar i visoki valovi natjerali su brod na obalu Itake, i tu me je Laert kupio kao roba od Feničana za visoku cijenu.

Odisej je s velikim uzbuđenjem saslušao pastirevu dirljivu ispovijest. Reče mu: - Tvoja gorka sudbina probudila je u mom srcu iskrenu samilost. Zeus ti ipak nije pružio samo zlo, nego i dobro, jer te doveo do blagog i ljubeznog gospodara kod kojega ti ništa ne nedostaje i sasvim pristojno možeš živjeti. A ja kao prosjak lutam od grada do grada i prosim milostinju od nepoznatih ljudi. Razgovarali su tako do zore, a zatim su otišli da ot-počinu i da barem koji sat odspavaju.

105

ODISEJ I TELEMAH

Telemah je poslušao Atenin savjet, pa je uspješno izbjegao zasjedu prosaca. Pristao je brodom na skrivenom mjestu obale, iskrcao se i naložio pratiocima da otplove brodom u grad. Sam se uputio u unutrašnjost i krenuo prema konačistu svoga svinjara Eumeja.

Upravo su Eumej i Odisej priređivali doručak kad odjednom začuju lavež pasa. Lavež se ubrzo pretvori u umiljato cviljenje. Odisej se dosjeti:

- Sigurno ćeš dobiti posjet nekog prijatelja ili dobrog znanca, jer se koraci približavaju i psi veselo poskakuju oko došljaka.

Još dok je govorio, Telemah je već stao na prag. Od radosnog uzbuđenja Eumeju ispadne vrč iz ruke i vino se proli po zemlji. Pohita mladom knezu u susret i pozdravi ga s dirljivom odanošću, poljubi u obraz, oči i ruke, a suze radosnice orose mu lice. Vjerojatno ne bi ni otac sina, poslije dugogodišnje odsutnosti, srdačnije pozdravio. Tek tada nađe riječi pozdrava:

- Dragi moj Telemaše, ponovo si ovdje! Vratio si se zdrav i čio iz tuđine. Kako je lijepo od tebe da posjećuješ nas obične pastire na polju. Malokad imamo sreću da vidimo našega mladog gospodara.

Telemah odvrati:

- Dragi starce, danas sam došao samo radi tebe. Došao sam da ti se zagledam u tvoje vjerne oči i da te zapitam što se dogodilo za moje odsutnosti. Je li moja majka kod kuće još tužna ili je već izabrala jednog od prosaca?

107

- Još je u palači i srvana je teškom boli - odgovori Eumej. - Danju je zaokupljaju jadi i nevolje, a noću roni gorke suze.

Homer - Odiseja

Nakon tih riječi uzme iz mladićevih ruku čvrsto koplje i uvede ga u kuću. Odisej ustane sa svog stolca, ali ga Telemah predusretne i prijazno zadrža:

- Sjedi mirno, strance, ja ću već drugdje naći mjesto.

Odisej ponovo sjedne, a Eumej smjesti Telemaha na udobno mjesto pokraj Odiseja. Zatim donese pečeno meso, košaru kolača i dobrog vina, pa su njih trojica zajedno jeli i pili.

Kad su završili s blagovanjem, Telemah upita:

- Dragi Eumeju, odakle nam dolazi ovaj stranac? Starac se sagne i prišapne mu:

- Pobjegao je s neprijateljskih brodova i potražio utočište u našoj kolibi.

Stranac dolazi iz Krete, proputovao je mnoge zemlje i vidio mnogo gradova. Ja ga, kneže, preporučujem tvojoj milosti!

Telemah se ražali i odgovori:

- Kako bih rado pogostio toga stranca u svome domu! Ali zar nisu ondje prosci gospodari pa i mene jedva podnose? Kad bi se narugali mome gostu, ne bih imao dovoljno snage da im uzvratim istom mjerom. Stoga, zadrži ga ti u svojoj kolibi, a ja ću poslati odjeću i hrane da gost ne padne samo tebi na teret. Ako želi otići, rado ću mu poslati odjeću kamogod krenuo.

Tada progovori Odisej:

- Dragi moj dobrotvore, dopusti da i ja kažem koju riječ. Srce mi krvari kad čujem kakve ludorije izvode prosci u tvojoj kući, kako omalovažavaju i, štoviše, preziru tako čestitog mladića kakav si ti. Zar se ništa ne može učiniti protiv takvog stanja? Podnosiš li jaram dobrovoljno? Zar nemaš braće da ti pomognu i prijatelja u narodu kojima se možeš obratiti? Da sam ja mlad kao Odisejev sin, požurio bih u veliku palaču. Pa kad bih morao kao jedinac i podleći gomili prosaca, radije bih stradao u svome domu nego da gledam tu strahotu i opće haranje.

Telemah ga tužno pogleda u oči i odgovori:

108

- Na žalost, nemam braće. Ja sam jedini Odisejev sin. Naš rod nije mnogobrojan. Uvijek smo imali samo jednog potomka. Ne vjerujem da mi narod nije odan, ali prosaca ima odviše. Svi knezovi susjednih otoka Sama, Dulihija i Zakinta, a i plemići Itake, prose moju majku i razbacuju moje imanje. Moj život nije više siguran. Kako će se to svršiti, znaju samo blaženi bogovi. Ali da ne zaboravim najvažnije. Eumeju, moj dobri starce, požuri mojoj majci Penelopi i javi joj da sam se sretno vratio iz Pila. Tu vijest moraš skrivati od prosaca jer mi rade o glavi.

- Nitko od njih neće ništa saznati - odgovori Eumej. - Ali i djed Laert zaslužuje tu dobru vijest. čuo sam da je poslije Odisejeva odlaska mnogo tugovao, a otkad si ti, Telemaše, otišao u Pil, nije ni jeo ni pio, već samo sjedi u kući duboko potišten.

- To je odviše tužno - prizna mladić. - Kaži majci neka potajno pošalje teklića djedu da ga obavijesti o mome dolasku. Da se barem otac vratio, imao bih u njemu pravog prijatelja i savjetnika.

Pastir nije oklijevao, već požuri s radosnom porukom kraljici u grad.

Tek što je pastir otišao, ugleda Odisej na vratima dvorišta Paladu Atenu u liku

Homer - Odiseja

prekrasne djevojke. Božica, međutim, nije dopustila da je Telemahove oči mogu vidjeti. Opaziše je i psi, ali nisu lajali, nego su cvileći pobjegli na drugu stranu dvorišta.

Atena mahne Odiseju, koji krene prema ulazu i priđe joj.

- Plemeniti Odiseju - reče mu ona - priznaj svome sinu tko si i posavjetuj se s njim. Ne oklijevaj više, nego otiđi sa sinom u grad i izbaci proscce silom iz svoga doma. Ja ću ti u tome pomoći jer gorim od želje za konačnim obračunom. Tada Atena dodirne starca svojom zlatnom palicom, te ga učini ponovo mladim, stasitim i snažnim. Njegovi su se suhi obrazi odjednom ispunili i postali glatki, a s glave su mu se spuštali zlačani pramenovi kose. Na širokim ramenima nosio je plašt od skupocjenog platna.

109

Odisej se vrati u kolibu. Telemah zaprepašteno promatraše došljaka; pomisli da se pred njime pojavio sam bog. Tada mu junak reče:

- Ja sam tvoj otac za kojim si tako dugo tugovao. Nato poljubi sina i zaplače od radosti. Telemah je bio zbunjen. Nije mogao shvatiti što se dogodilo dok mu otac nije objasnio kako ga je božica Atena, zbog opreza, preobrazila u prosjaka. Tada zagrlji mladić svog oca i zaplače suzama radosnicama na njegovu ramenu. Jedva je mogao vjerovati, silno se čudeći, kad mu je otac opširno pričao kako se na neobičan način spasio i kako su ga Feačani prevezli u domovinu.

Zatim su se posavjetovali kako da svladaju proscce i otjeraju ih iz svog doma.

- Koliko ima tih drskih ljudi? - upita otac. - To moram najprije saznati da bih mogao razmisliti možemo li ih sami svladati ili moramo tražiti pomoć prijatelja.
- Dragi oče - reče Telemah - ima tih nametljivaca mnogo više nego što možeš zamisliti. Iz Dulihija su pedeset i dva, iz Sama dvadeset i četiri, iz Zakinta dvadeset knezova. Iz Itake ima dvanaest vrlo hrabrih muževa. Medont im služi kao glasnik. Jedan božanski pjevač i dva iskusna kuhara dopunjuju taj broj. Premda sam već mnogo slušao o tvojoj neustrašivosti u bojevima i mudrosti u narodnom vijeću, mi sami ne bismo mogli pobijediti, i zato moramo pridobiti svoje prijatelje.

Odisej ga upita:

- Misliš li da su nam Palada Atena i Zeus dovoljni saveznici ili smatraš potrebnim da potražimo i drugu pomoć?

- Zaista, bogovi su najmoćniji saveznici i najbolji pomagači - odgovori Telemah - jer njihova božanska svemoć nadmašuje sve ljudske mogućnosti.

Tada Odisej dade sinu točne upute:

- Sutradan ćeš otići sam u grad i umiješati se među gomilu prosaca. Ja ću obući prosjačko odijelo i slijediti te u pratnji Eumeja. Ako mi se prosci budu izrugivali ili me zlostavljali, podnositi ću strpljivo njihove uvrede. Mogao bih ih opomenuti riječima, premda to

110

mного ne koristi jer su njihova srca tvrda. Dat ću ti znak kad Atena označi povoljan trenutak za početak borbe. Uklonit ćemo neprimjetno sve oružje iz dvorane i sakriti ga u jednom kutu gornjih prostorija. Ako te primijete prosci, lukavo im reci da želiš pospremiti i odnijeti oružje da od dima ne izgubi sjaj. Osim toga, reci

111

im kako želiš spriječiti da se ljudi međusobno izrane ako zbog pijanstva započne svađa. Ostavi samo dva mača, dva koplja i štit za nas. To će nam oružje trebati za napad. Zatim se vrati u dvoranu. Još nešto je važno, sine moj: šuti pred svakim, pred Laertom, pred Eume-jem, pa čak i pred majkom Penelopom. Moramo provjeriti kako misle naši i saznati tko nam je ostao vjeran a tko nas je okaljao.

Taj je prijedlog obradovao mladića i on ga prihvati radosna srca:

- Sve ću izvesti oče, kako ti želiš. Nisam neoprezan ni lakomislen. Mislim da ne smijemo gubiti vrijeme. Najprije moramo provjeriti sve ljude u vlastitoj sredini počevši od ukućana!

Odiseja su razveselile trijezne i razumne riječi njegovoga sina.

Eumej se, međutim, vratio iz grada. Telemahovi su prijatelji također obavili svoj zadatak, a glasnik je uspio predati poruku Penelopi. Eumej je prenio kraljici sve što mu je Telemah naložio da joj kaže, a glasnik joj je opširno ispričao kako je njezin sin sretno pristao na obalu.

Penelopa je bila sretna, a veselile su se i njezine pratilje i dvorkinje.

Eumej je zatim požurio svome stadu.

Proscima ipak nije ostalo nepoznato da je Telemah pristao na obali, iako ga još nisu vidjeli. Zaprepastili su se i odlučili poslati uhodu da to provjeri. Dok su oni još raspravljali, vratio se njihov drug iz luke i to potvrdio.

Zatim su se uputili na trg da se posavjetuju. Antinoj prvi progovori:

- Bogovi su učinili čudo što su Telemaha spasili. činilo se sasvim nemoguće da nam pobjegne. Danju smo izviđali, a noću krstarili brodom u morskom tjesnacu. Ali bogovi su ga pratili na povratku kući. Sada je on još opasniji nego ikada.

Sigurno će pozvati Grke na

112

zbor i otkriti narodu, koji nam ni prije nije bio sklon, našu namjeru. Svojim bi riječima mogao raspaliti narod koji bi nas napao i otjerao iz zemlje. Zato Telemah mora umrijeti prije nego što to učini. Tko vas može bolje savjetovati od mene, neka to otvoreno kaže.

Ustane Amfion, jedan od najplemenitijih knezova među proscima, i dobronamjerno opomene svoje drugove:

- Ne odobravam vašu zavjeru i ne dopuštam da se Telemah ubije. Strašno je umoriti posljednjeg potomka kraljevskog roda. Trebalo bi čekati znak bogova. Ako je to Zeusova volja, ja ću ga sam umoriti. Ako nam to bogovi priječe, ne smijemo se protiviti njihovoj odluci.

Poslije tih riječi razišli su se sa zbornog mjesta i ponovno krenuli prema Odisejevoj kući.

Penelopa je saznala od glasnika Medonta za Anti-nojevu okrutnu namjeru. Zbog toga se nenadano pojavila među proscima u pratnji žena, uzdignute glave i lica prekrivenog velom. Stojeći na vratima korila je An-tinoja riječima punim prezira:

- Podmukli nasilnice, kojega narod neopravdano smatra najboljim među proscima, bijesni goropadniče, zahtijevao si da moj sin bude ubijen. Zar se više ne sjećaš kako je Odisej jednom spasio tvoga oca kad ga je narod zbog njegove

Homer - Odiseja

nevjernosti htio kazniti? Zar se tako zahvaljuješ da razuzdanim bančenjem obešćašću-ješ njegov dom, napastuješ njegovu ženu i sada čak namjeravaš nasilno i potajno ubiti njegova jedinog sina? Ako postoji u tvom srcu još iskra osjećaja i časti, prestani sa svojim zločinima i spriječi ostale od takvog nauma! Antinoj je pokunjeno šutio. Ali zato neiskreni Euri-mej, pretvarajući se, priđe kraljici s laskavim riječima:

- Budi spokojna, draga Penelopa. Telemah još ima prijatelja među proscima. On mi je od svih ljudi najdraži. Dobro pamtim dobročinstva koja mi je Odisej iskazao i na njima sam mu duboko zahvalan. Stoga, skine li netko tvome sinu samo dlaku s glave, imat će sa mnom posla, i neka se čuva moje osvete. Penelopa napusti prosce donekle smirena, ali ne i sasvim utješena. Uputi se u svoje odaje i ondje ostade.

8 - Homerova Odiseja

113

Navečer se vratio svinjar Odiseju i njegovu sinu. Atena je junaka ponovo preobrazila u siromašnog starca da bi ga Eumej prepoznao. Već izdaleka poviče Te-lemah:

- Jesi li se napokon vratio, Eumeju? Što ima novo? Jesu li se vratili prosци iz svoga skrovišta ili me još uhode?

- Nisam se za njih dalje brinuo - prizna Eumej -jer, kad sam prenio poruku, želio sam da se što brže vratim. U palači sam susreo glasnika tvojih drugova. On je preda mnom također prenio majci poruku. Kad sam se ponovo našao izvan grada i s humka promatrao luku, vidio sam kako je pristao jedan brod. Iz njega se iskrcalo mnogo ljudi naoružanih štitovima i kopljima. Vjerujem da su to morali biti prosци, ali nisam sasvim siguran.

Telemah smiješeći se izmijeni pogled s ocem, ali to Eumej nije primijetio. Spremili su večeru, a zatim krenuli na počinak.

114

TELEMAH, ODIS&J I EUMEJ IDU U GRAD

Sutradan ujutro spremio se Telemah rano na putovanje. Prišao je Eumeju s čvrstim kopljem u ruci i rekao:

- Prijatelju moga oca, odlazim u grad; želim pozdraviti majku, jer se ona neće smiriti dok me ne vidi. Nakon nekog vremena dođi i ti sa strancem k meni, jer ćemo ondje lako isprositi nešto za njegovo uzdržavanje. Ja ne mogu snositi teret drugih ljudi, jer imam i vlastitih briga. Ne zamjeri mi, starce, što ti to otvoreno i pošteno priznajem.

Odisej sa zadovoljstvom primijeti sinovljevu opreznost i reče:

- Imaš pravo. U gradu se može lakše zaslužiti za život nego na selu. Nisam izgubio nadu da ću ondje naći zaposlenje. Zahvalan sam što mogu ovdje ostati još neko vrijeme i ugrijati se kraj vatre. Moji me dronjci slabo štite od jutarnje hladnoće a, kako kažu, do grada je još daleko.

Telemah tada požuri na put i, nakon nekoliko sati, stigne u palaču svoga oca. Odloži koplje i stupi u dvoranu. Najprije ugleda dadilju i čuvaricu Eurikleju koja je krznom pokrivala stolce. Sa suzama radosnicama u očima požurila je u susret svome mladom gospodaru, zaželjela mu dobrodošlicu, poljubila ga u rame i obraz. Za tili čas prišle su mu i ostale djevojke i ljubezno ga pozdravile. Uskoro

Homer - Odiseja

se iz svojih odaja pojavi i Penelopa. Poslije blagog i ugodnog sna bila je ljepotom nalik na Afroditu a uzvišenošću na Artemidu.

115

Majka potrča svome sinu, za kojega je bila mislila da je nastradao, obujmi ga rukama i zaplaka od sreće. Tada mu uputi riječi nježne zabrinutosti:

- Moj ljubljani sine, zaista si ovdje! Otišao si u Pil bez moga znanja da potražiš svoga oca. Pričaj mi što si saznao.

- Draga majko, strpi se još kratko vrijeme - odgovori joj Telemah. - Imam posla koji se ne može odgoditi. Kad se vratim, sve ću ti ispričati.

Tada napusti palaču da se nađe sa svojim drugovima. Bio je pravi užitek gledati odvažnog mladića kako u divoti mladosti i blještavosti ljepote hitro prolazi u pratnji svojih dvaju pasa. Mnogi se građanin zaustavio i prijazno gledao za njim. Telemah je sretao i prosce, koji su ga pozdravljali s neiskrenom ljubeznošću, a priželjkivali su i snovali mu propast.

Bio je sretan kad su mu se dvoličnjaci izgubili s očiju. Osjećao je potrebu da pozdravi Menta i druge očeve prijatelje. Oni su se zanimali za njegovo putovanje, željeli su saznati kakve je vijesti dobio, i on ih je' o svemu obavijestio. Tada ja naišao i Pirej, jedan od njegovih suputnika. Prije odlaska iz Pila Telemah ga je primio na brod, poveo sa sobom i smjestio ga u gradu. Sada mu je pošao u susret i zaželio dobrodošlicu na tlu svoga zavičaja. Gost mu savjetova:

- Pošalji smjesta djevojke u moju kuću da donesu darove koje si dobio u Sparti i Pilu.

Ali Telemah odgovori:

- Dragi prijatelju, u ovim nesigurnim vremenima bolje je da blago zadržiš kod sebe. Tko zna neće li me prosici umoriti i moju imovinu među sobom razdijeliti. U tom slučaju bolje je da je uživaš ti negoli oni. A ako uspijem kazniti prosce, lako ćeš prenijeti stvari u moj dom. Sad je napokon došlo vrijeme da gosta primim u vlastitu domu.

Vratili su se u Odisejevu palaču. Telemah zamoli djevojke da za njegove prijatelje i za strana gosta pripreme jelo.

Penelopa je sjedila i tkala na pragu svoje odaje čekajući da završe s objedom.

Kad je osjetila da Tele-

116

mah još oklijeva da joj nešto kaže o svome putovanju, nestrpljivo ga opomene:

- čini se da ću se zbog neobavljenog posla morati vratiti u svoje odaje. Sine moj, ti odviše oklijevaš da mi kažeš što si saznao o svome ocu.

Tada Telemah započne pričati o Nestoru i njegovim sinovima koji su ga ljubezno primili. O Odiseju, međutim, Nestor nije ništa pobliže znao, te ga je iz svoje kuće poslao u Spartu. Ono malo što je Nestor ispričao o sudbini njezina muža bilo joj je uglavnom poznato. Nije saznala više nego da se Odisej nalazi na otoku Ogi-giji kod nimfe Kalipse, da čezne za njom i za svojim domom, te čeka priliku da se vrati u domovinu. Kad je Telemah završio, ustane njegov gost Teokrij. Njega su bogovi nadarili vidovitošću, pa sada reče:

- Uvjeravam te, kraljice, tako mi Zeusa i svetih bogova, ognjišta na kojem se grijem, da se tvoj muž već vratio u domovinu. Obilazi potajno oko svog doma i

Homer - Odiseja

traži način kako da kazni prosce.

Penelopa se zahvali svome gostu i obeća mu veliku nagradu ako se njegovo proročanstvo ispuni.

Za to vrijeme prosoci su se sastali u palači. Zabavljali su se bacanjem diska i koplja, čekajući da pastiri dognaju životinje. čim su prinijeli žrtvu, zaklali su ponovo ovce, koze, svinje i goveda i priredili gozbu.

Tek nekoliko sati poslije Telemahova odlaska Eu-mej i Odisej iziđoše i oko podneva se približiše gradu. čestiti svinjar nije mogao zatajiti da bi radije zadržao staroga prosjaka u svojoj kolibi nego što ga je poveo u grad. Kraj zdenca u blizini grada naišli su na kozara Melanteja, koji je s dvojicom slugu gonio u grad koze što su imale poslužiti za gozbu proscima.

čim je ugledao Eumeja sa starcem, drsko poviče: - Gle ti dvojicu danguba! Kako lijepo pristaju jedan uz drugoga! Hej, ti nevaljali svinjaru, kamo vodiš
117

toga izgladnjelog bokca? Hoćeš li ga meni ustupiti za slugu? Mogao bi mi počistiti staju i pripremiti prostirku od slame za kozliće. Bilo bi mu dobro kod mene jer bih mu dao da se napije kozjeg mlijeka dok se ne udeblja. čini se da on nije ništa naučio, a i da ne želi raditi, pa radije kao skitnica tumara po svijetu. No čekaj dok

stigneš u Odisejevu palaču. Ondje će ti odmah baciti stolac na glavu i naravnati ti leđa.

Pokvareni se kozar narugao prosjaku, a kad mu se približio, podmetnuo mu je nogu i odgurnuo ga. Odisej ipak nije nimalo zateturao od snage udarca, nego je dalje sigurno, čvrsto i neustrašivo stajao. Razmišljao je da li da drznika na mjestu obori na zemlju ili da ga podigne i razmrška. Svladao je u sebi zlovolju i pretrpio uvredu.

Eumej je za to vrijeme pozivao bogove za svjedoke nedjela i molio ih da kazne čovjeka koji je povrijedio nepovredivost gosta. Zatim reče kozaru:

- Kad se vrati Odisej, proći će te tvoja nadutost. Nećeš se više cijele dane skitati po gradu i ljenčariti dok tvoji loši pomoćnici zanemaruju stada.

Melantej je i dalje bjesnio, bezobzirno psovao i dobacivao pakosne primjedbe. Rekao je:

- Tebe ću odvesti daleko od Itake i prodati te kao roba. Ne možeš me zaplašiti Odisejem jer je on stradao negdje u dalekim zemljama. Što se tiče Telemaha, s njim će danas prosoci obračunati i sigurno će ga ubiti.

Kozar Melantej stigao je uskoro u palaču gdje su ga prosoci lijepo dočekali, a posebno Eurimah koji je u njemu našao privrženika i saveznika. Kad je stupio u dvoranu, smjestili su ga sebi nasuprot i ponudili pečenjem i vinom.

Prilazeći palači, Odisej već izdaleka začuje zvukove harfe i divno pjevanje pjevača Femija. Začuđen je zastao i promatrao visoke zidove, a zatim uhvatio za ruku Eumeja i rekao:

- Doista je divan Odisejev dom. Lako ga je prepoznati po njegovoj raskoši.

Prostorija se niže uz prostoriju, a čitav dvorac opasan je čvrstim zidom od kositra. čvrsta vrata čuvaju ulaz, i nije lako osvojiti takvu palaču.

- Tako je - potvrdi Eumej. - Ti govoriš kao netko tko se razumije u to. Ali hajde, da se posavjetujemo: hoćemo li ući zajedno ili jedan za drugim.

Homer - Odiseja

- Dobro te razumijem. Ne bi bilo razumno da uđemo zajedno. Ti idi prvi, a ja ću za kratko vrijeme doći

118

119

I I

1

za tobom. Glad je ipak nešto strašno. čovjek mora trpjeti svako poniženje da stiša i obuzda svoju glad, čak da plovi širokim morem kako bi došao do hrane. U tom razgovoru svinjar i prosjak stigoše u dvorište pred kućicu u kojoj su ležali psi. Tu je bio i pas nazvan Arg. Njega je Odisej u svojim mladim danima dresirao. Nekad je to bio brz i odlučan lovački pas, ali je sada prilično ostario, pa su ga i dvorkinje zanemarivale. Vjerna je životinja ležala omršavjela i izgrižena od gamadi sa smetišta. Kad joj se Odisej približio, odmah ga je prepoznala. Mahala je repom i spustila uši. Da nije bila nemoćna, dočekala bi svoga gospodara skočivši mu na grudi. Odisej se ipak obradovao uočivši znakove prepoznavanja i počeo kriomice brisati suze. Upita svoga pratioca:

- Zašto taj pas leži u nečistoći? Njegova tjelesna građa i nije baš tako loša.

Nekoć je bio dobar lovački pas. Drže li ga sada, možda, za zabavu i izrugivanje?

- To je Odisejev pas - obavijesti ga Eumej. - Trebalo je da ga vidiš u vrijeme kad je junak odlazio u Troju. Bio je tako snažan i brz da bi čak i životinje iznenadio. Nijedna divljač nije mu mogla pobjeći u šikaru ili u šumu a da je ne ulovi. Nije oslabio samo zbog starosti, nego zbog toga što su ga sluge zanemarili. To je, svakako, posao slugu, a oni ne izvršavaju svoje dužnosti kad ne vide svoje gospodare. često mi se čini da Zeus onome tko je izgubio slobodu oduzima i dobar dio ljudskih osobina.

Stigli su do vrata palače. Eumej uđe u dvoranu gdje su sjedili obijesni prosoci. Odisej još jednom pogleda vjernog prijatelja iz mladih dana. Arg podigne glavu njušeći prema svome gospodaru, zatim je cvileći spusti, ispruži udove i ugine. Imao je sreću da bar sada, nakon mnogo godina, vidi po posljednji put svoga gospodara.

Kad je Eumej ušao u dvoranu, odmah ga je primijetio Telemah i mahnuo mu rukom sa svog mjesta za stolom, a zatim ga ponudio jelom i pićem. Malo zatim

120

ušao je i Odisej kao bijedni prosjak u ružnim dronjcima; oslonio se na svoj štap na kućnom pragu. Telemah i njega primijeti, pošalje mu po svinjaru kruha, pečenja i vina, a zatim glasno naloži Eumeju:

- Dovedi stranca i reci mu neka se ne plaši, već neka obiđe dvoranom prosce i zatraži od njih milostinju.

Eumej odmah izvrši nalog. Odisej se posluži svojom torbom kao stolom dok je jeo ono što mu je bilo ponuđeno. Uto je odjeknula pjesma pjevača, a kad je pjesma zamukla, on ustade da iskuša prosce kako bi znao razlikovati one koji su mu skloni od okorjelih ne-poštenjaka. Najprije je obilazio desnom stranom; pristupio bi svakome i pružio ruku moleći milostinju kao da se na to već odavno navikao.

Većina mu je prosaca dala ostatke svog jela i pitala za njegovo porijeklo i zavičaj. Melanteju se ta prilika činila povoljnom da naškodi Eumeju, te mu

Homer - Odiseja

dobaci:

- Svinjar je doveo prosjaka u kuću. Teško je i izgovoriti kojim se rodom hvali. Tada i Antinoj ukori svinjara:

- Zašto dovodiš ovamo izjelice? Zar nema dovoljno prosjaka pred samim vratima?

Eumej mu odgovori:

- Ti znaš, Antinoju, da prosjaka ne treba pozivati kao proroka, pjevača, graditelja ili liječnika. Prosjaci sami dolaze. Stoga tvoj prigovor nije opravdan, ali ja sam na to već navikao. Ti postupaš loše sa svim Odi-sejevim slugama, a i mene ne podnosiš. Mene za to nije briga. Ali znaj, Penelopa i Telemah još vladaju u palači.

Ali Telemah prekine revnoga slugu:

- Moj starce, zašto uzalud trošiš riječi. čini se da si se ti, Antinoje, doista zabrinuo za našu imovinu. Nemoj oklijevati da preda mnom i mojom majkom nešto udijeliš prosjaku. Ja te sigurno neću gledati poprijeko, nego ću ti odobravati. Meni se ipak čini da bi ti radije sve sam potrošio nego da što god dadeš siromasima.

121

Ma koliko te riječi uzrujale Antinoja, nije znao na to odgovoriti ništa drugo nego:

- Drski mladiću, kako se usuđuješ ovako sa mnom govoriti? Kad bi svi dali prosjaku koliko ja, ne bi trebalo tri mjeseca da stupi u ovu kuću.

Izgovarajući te riječi, zgrabi stolac i digne ga prijeteći na prosjaka. Odisej je, međutim, otišao već dalje među druge prosce i prikupio toliko hrane da je do vrha napunio svoju torbu. Na kraju se još jednom vratio na mjesto gdje je stajao Antinoj i rekao mu:

- Dragi moj, daruj mi nešto i ti. Po izgledu se čini da ti nisi najbezzvredniji među tim Grcima; naprotiv, kraljevsko ti je obličje. Vidiš, i ja sam nekoć bio sretan čovjek, posjedovao sam divnu palaču i često pomagao siromahe. Na svom pustolovnom putovanju izgubio sam svu imovinu jer su me naposljetku uhvatili gusari i prodali me kao roba na otoku Cipru. Eto, to je moja sudbina.

Ta tužna ispovijest nije ganula Antinoja, nego ga je naprotiv ozlojedila. Kad se stranac udaljivao, dovikne mu:

- Još nikad nisam sreo bezočnijeg i besramnijeg prosjaka od tebe. Odlazi odavde ili ću ti zadati nove nevolje.

Polako se povlačeći, Odisej poluglasno reče:

- Koliko se razlikuje tvoje srce od tvoje lijepo vanjštine! Od svoje imovine teško bi nekome ustupio i jedno zrno soli kad oklijevaš s tuđega stola udijeliti prosjaku suvišak hrane.

Te su riječi toliko razljutile Antinoja da je na prosjaka bacio stolac koji ga pogodi u rame i vrat. Starac je ostao bez riječi, ali se nije pomaknuo niti uzmaknuo od jakog udarca, potresao je samo glavom u znak negodovanja i počeo razmišljati o osveti. Zatim se okrenuo proscima optužujući:

- Slušajte me, vi prosci, dobio sam već mnogo rana u slavnim bitkama a da se nisam nikome požalio. Vidjeli ste da me je Antinoj ranio dok sam, izmučen glađu, bio prisiljen od njega tražiti milostinju, a glad koja muči ljude i prosjačenje najveća su bijeda i poniženje za

122

ljudski rod. Jedna takva rana zadaje dvostruku bol. Stoga želim da mu se bogovi osvete i da ga zadesi nagla smrt prije njegove ženidbe.

Antinoj poviče prijeteći prosjaku:

- Ako sad mirno ne odeš sa svime što si ovdje prikupio, dat ću da te mladići vuku za ruke i noge kroz čitavu palaču i da ti polome sve kosti i udove.

Takvo Antinojevo ponašanje nisu mogli odobriti ni sami prosoci; njegova ih je okrutnost ogorčila, te mu jedan od njih dobaci:

- Postupio si nepravedno, Antinoju, kad si napao sirotog stranca. Nesretnice, zar ne znaš kako se često bogovi prikazuju u liku lutajućih prosjaka? A što ako je i taj neko božanstvo?

Antinoj se, međutim, ne obazre na upadicu i slegnu ramenima.

Telemah nije sudjelovao u općem izražavanju negodovanja, ali kad je Antinoj zamahnuo stolcem, srce mu je obuzela tuga i potištenost, te je razmišljao samo o osveti.

Penelopa je sa zgražanjem saznala za povredu gos-tinjskog prava počinjenu u njezinu domu. Ozlojeđena, pozvala je djevojke i negodujući rekla:

- Zamislite, neki nesretni stranac išao je nespretno po dvorani moleći milostinju, a Antinoj je u bijesu bacio na nj stolac i pogodio čovjeka u vrat i desno rame. Priznajem da su mi svi prosoci odvratni, ali je Antinoj nesumnjivo najgori.

Nakon toga Penelopa potraži Eumeja i dade mu upute:

- Požuri u dvoranu i dovedi mi stranca. Mogla bih ga zapitati je li na svojim putovanjima štogod čuo i saznao o Odiseju.

Eumej joj reče:

- Taj stranac zna mnogo i o svemu može lijepo pripovijedati. On je moj gost već tri dana i tri noći u mojoj kolibi. Pažljivo sam slušao uzbudljivo pripovijedanje o

123

njegovu životu. Govorio je tako lijepo i zanimljivo kao kad čovjek sluša bogom nadahnutog pjevača. Rekao mi je da mu je Odisej pobratim i da je saznao kako se Odisej uskoro vraća kući čvrstim i sigurnim brodom.

Starac je želio još pričati o svome gostu, ali ga Penelopa prekine i reče:

- Idi, pozovi ga da dođe i sve mi sam ispričaj. Bilo bi zaista krajnje nužno da je njegova obavijest točna i da se Odisej uskoro vrati kući, jer drski prosoci sve više žare i pale u našem domu. Ali da se Odisej vrati, on bi s Telemahom brzo kaznio te drznike za njihove zločine.

U tom trenutku Telemah glasno kihne u dvorani. Penelopa dobro osluhne i začuje ponovno kihanje, što ona u svojoj ženskoj mašti protumači kao povoljan znak.

Eumej prenese Odiseju kraljčinu želju, ali junak smatraše kako mu oprez nalaže da pričeka do večeri, jer bi taj susret pobudio sumnju prosaca i onemogućio razgovor. Eumej se vratio kraljici i prenio joj strančevu poruku. Njoj je teško palo odgađanje susreta, ali je morala ipak odati priznanje strančevoj opreznosti.

Budući da svinjar nije više imao posla u gradu, otišao je do Telemaha i rekao

Homer - Odiseja

mu da se vraća na selo svome stadu. Opraštajući se od mladića ponašao se veoma brižno. Kao što otac savjetuje sina neka bude oprezan da ga ne snađe kakvo zlo, tako je i pastir opomenuo Telemaha neka se čuva nasilnika jer mu oni rade o glavi.

Telemah se zahvali vjernom slugi na njegovoj brizi i zamoli ga neka ostane barem do večeri, a sutradan ujutro da se na vrijeme vrati. O ostalom će odlučiti besmrtni bogovi.

Svinjar se još neko vrijeme zadržao, okrijepio i osvježio, a zatim je krenuo na put. Prosci su se nastavili zabavljati raspojasanim plesom i pjevanjem sve do kasno u noć.

124

ODISEJ PROMATRA GOZBU PROSACA

Navečer je došao pred Odisejevu palaču prosjak Arnej koji je bio pravi žderonja i kao takav bio je poznat u čitavom gradu. Premda je bio visoka rasta, nije imao nikakve snage i nije bio sposoban ni za kakav posao osim što je, kao teklič, raznosio vijesti mladićima iz Itake, te je zbog toga i dobio ime Ir, što znači glasnik.

Kad je pred vratima palače primijetio Odiseja u prosjačkoj odjeći, rasrdio se jer se zabrinuo da će od prosaca dobiti mnogo manje darova nego što ih je inače obično prikupio, te je pokušao došljaka odstraniti grdeći ga:

- Udalji se, starce, jer to je moje mjesto. Ako ne ideš dobrovoljno, odvući ću te s toga praga ili ću te izazvati na šakanje, i ono će odlučiti koji od nas dvojice može ostati.
- Zašto govoriš tako nerazumno? - odgovori mu Odisej. - Prag ima dovoljno mjesta za obojicu. Neću ti zavidjeti ako ti pritekne više darova nego meni. Sve siromahe muči ista sudbina, pa ne moramo jedan drugome zavidjeti. Što se tiče šakanja, bolje je da o tome ne govoriš jer, usprkos mojoj starosti, mogao bi ti tvoj izazov donijeti samo zlo.

Te su trijezne riječi Arneja još više razdražile, te se počeo derati:

- Slušajte samo kako starac zna brbljati. Njegova gubica melje kao u kakve ostarjele pralje. čuvaj se da ti ne izbijem zube! Ustani i pripremi se na borbu, a gospoda će nam biti svjedoci.

125

Te posljednje riječi pobudile su pažnju prosaca. An-tinoj, smiješeći se, pozove svoje drugove da prisustvuju borbi prosjaka. Sa zloradošću je pokazao kozji jezik napunjen mašću i krvlju kao nagradu za onoga koji pobijedi, a osim toga, obećao je pobjedniku povlasticu da ostane na pragu palače.

Odisej se pretvarao kao da se boji prosjaka Ira; rekao je:

- Starost mi je oduzela snagu. Kako se mogu boriti s mladim čovjekom? Samo me glad primorava da prihvatim borbu, izložim se opasnostima i sudjelujem u igri u kojoj stavljam svoj život na kocku. Obećajte mi, prosci, da nećete Iru pomagati i da se nećete umiješati u igru.

Svi su to ne samo obećali, nego su potvrdili i svečanom zakletvom. Telemah se neobično založio da pro-sce zadrži u nepristranosti. Tada se Odisej pripremi za borbu.

Kad je skinuo svoju poderanu odjeću, otkrile su se njegove snažne ruke, te su

Homer - Odiseja

zapanjeni prosci ugledali njegove nabrekle mišice, široka prsa i jaka ramena. Počeli s govoriti među sobom:

- Treba doista požaliti jadnog Ira. Gledajte kakva je to snažna tjelesna građa odjednom provirila iz dro-njaka prosjaka!

Ir je uzmaknuo kad je vidio kakvu snagu posjeduje njegov protivnik, počeo je drhtati čitavim tijelom i razmišljao je bi li odustao od borbe. Sluge su ga, međutim, prisilili da se bori, a Antinoj ga je ukorio zaprije-tivši mu:

- Srami se, hvališo, držiš se kao kukavica. Ako dopustiš da te pobijedi taj starac, poslat ću te odmah u Epir okrutnom kralju Ehetu o kojemu kruži glas da prosjacima reže nosove i uši.

Ir je drščući prišao Odiseju. Njegov je protivnik razmišljao bi li ga jednim udarcem poslao u carstvo mrtvih ili bi ga samo lako ošamutio. Kad je Ir nasrnuo prema njegovu desnom ramenu, Odisej ga udari iza uha u vrat tako snažno da je Irova vilica zaškripila i slomila se, a zatim mu je krv naglo procurila iz usta.

126

Prosci su bučno odobravali. Odisej gurne Ira nogom iz dvorišta i prisloni ga uza zid, stavi, mu prosjački štap u ruku i reče mu:

- čuvaj se da ubuduće ne vrijeđaš ljude koji su tebi ravni i da ne zapovijedaš prosjacima i strancima jer će te zateći još gora nesreća.

127

Kad se Odisej ponovo pojavio u dvorani, prosci su ga pozdravili klicanjem.

Pristupili su mu, nasmiješeni, čestitajući mu na uspjehu:

- Neka ti bogovi pruže svako dobro koje želiš. Oslobodio si grad od nezasitnog prosjaka koji je dugo bio svima na teret.

Antinoj donese kozji jezik kao nagradu za pobjednika, a Amfion mu pruži dva hljeba i vino, i zatim mu nazdravi:

- U tvoje zdravlje, strance, neka ti budućnost bude bolja jer si do sada podnio prilično mnogo nevolja.

- Zahvaljujem ti od svega srca, plemeniti mladiću - odgovori mu Odisej. - čini se da si ti dostojan sin svoga slavnog oca, koji je, kako sam saznao, bio moćan kralj u Dulihiju. Stoga dopusti da te savjetuje starac kojega je mladost zavela da postane tvrdoglav i obijestan, a to je bio razlog da je počinio mnogo toga što nije bilo dobro. Kad vidim strahote koje prosci ovdje čine, prisiljen sam razmišljati o osveti koju će Odisej, nesumnjivo, izvršiti kad se vrati u domovinu. Neka te bogovi odvedu odavde kući da izbjegneš prolijevanje krvi i tešku borbu koja će se voditi između Odiseja i prosaca.

Tada izlije iz vrča vino koje je namijenio za žrtvu bogovima, ali je i sam malo okusio, a zatim je vrč vratio mladiću. Ovaj je prošao kroz dvoranu sa sumornom slutnjom u duši, ali ipak nije napustio dvoranu ni izmaknuo vlastitoj propasti premda ga je Odisej razumno i pravodobno opomenuo.

U to vrijeme govorila je Penelopa svojim dvorkinjama:

- Ma kako da su mi prosci mrski, danas im se gotovo želim pokazati. Posebno sam htjela opomenuti Te-lemaha neka izbjegava njihovo društvo. Oni mu

Homer - Odiseja

prilaze ljubezna lica, ali misle o njemu najgore. Vas dvije, Antona i Hipodameja, pratit ćete me u dvoranu jer se ne pristoji da idem sama među muškarce.

128

Spustila se u pratnji žena iz svoje odaje i zastala pred vratima svečane dvorane. Bila je to divna žena koju je božica Atena nadarila ljepotom i ljupkošću da očara prosce. Premda joj je lice bilo zastrto koprenom, nije mogla sakriti svoju dražesnu pojavu, te je u svakom proscu pobudila želju da mu postane suprugom. Penelopa se okrene Telemahu i reče:

- Sine moj, saznala sam da se u našem domu loše postupa sa strancem i da si ti sve to mirno gledao. Priznajem da počinjem sumnjati u tvoju razboritost i dobro ponašanje. Znam da si već kao dječak pokazao znatne sposobnosti, pa i hrabrost, a danas, kad si potpuno sazreo, stekao dobar odgoj i naslijedio osobine kojima se možeš dičiti, dopuštaš da stranac podnosi uvrede i psovke u našem domu.

Telemah odgovori:

- Plemenita majko, ne prigovaraš mi bez razloga i nemam pravo gunđati što me koriš. Ja znam razlikovati dobro od zla, ali su me opreznost, a donekle i strah, primorali da podnosim nepravdu. Stranac je, zapravo, dobro prošao. U borbi je, suprotno očekivanju prosaca, pobijedio Ira, jer je jači od njega. Ne želim ništa drugo nego da se proscima dogodi ono što se desilo Iru, da ih mi svladamo ovdje u dvorani ili u predvorju i da ih izbacimo iz palače polomljenih udova i razbijenih glava.

Prosci su prečuli otvorenu mladićevu prijetnju. Eu-rimah se obrati Penelopi:

- Lijepa kraljice, ako te i drugi Grci vide tako čarobnu kao što mi danas gledamo tvoju krasotu, pojavit će se u ovoj dvorani još više prosaca. Ti ćeš nadmašiti sve Grkinje svojom ljepotom, prekrasnim stasom i velikom nadarenošću duha.

Penelopa odvratila, odbijajući Eurimahovo laskanje:

- Ne govori mi, Eurimaše, o ljepoti i ljupkosti jer za mene je sve nestalo otkad je moj dragi muž Odisej otplovio s drugovima pred Troju. Još mi je danas pred očima onaj trenutak kad se od mene opraštao i tješio me.

"Tko zna - govorio je - tko će se od tih divnih i hrabrih Grka vratiti u domovinu.

I Trojanci su hrabri

9 - Homerova Odiseja

129

muževi i dobro poznaju ratne vještine. Stoga ni ja ne znam hoću li se vratiti iz Troje. Ako poginem, brini se za moje roditelje i odgajaj brižno našeg sina. Kad odraste, možeš napustiti kuću i, ako želiš, ponovo se udati. Taj će dan brzo doći."

Ali ja se grozim nove udaje. Znam da s udajom moram prihvatiti sasvim drukčije ponašanje i druge običaje, različite od onih na koje sam navikla. Dosad je bio običaj da prosci ženi koju prose donose darove i natječu se koji će bogatije nadariti svoju izabranicu i njezine najbliže, a sada prosci troše tuđu imovinu, koja im ne pripada.

Odisej se radovao tim razboritim riječima. Shvatio je da ona želi pridobiti srca prosaca ljubeznim riječima kako bi njihovim bogatim darovima nadoknadila

Homer - Odiseja

štetu koju su oni prouzročili rasipanjem sinovljeva imutka.

Ali prosci su bili vrlo zadovoljni susretljivim riječima.

- Ne vjerujem da bi ti itko uskratilo darove - reče Antinoj - ako se konačno izjasniš i izabereš nekoga od nas za vjerenika.

Odmah poslaše glasnika i sluge po darove. Antinoj je donio krasnu žensku haljinu iskićenu cvijećem, Eu-rimah skupocjenu ogrlicu, a ostali zlatne naušnice, blistave niske i svakojake skupocjene ukrase.

Kad je primila darove, Penelopa se uputi u svoje odaje u pratnji dvorkinja koje su darove nosile.

Prosci su ostali u dvorani i zabavljali se raznim igrama i plesom sve do zore.

Kad se smračilo, naložili su da se u dvorani postave tri posude s vatrom da im svijetle. Djevojke su išle od jedne posude do druge dodajući suho drvo kako bi se vatra održavala. Odisej im priđe i reče:

- Idite, djevojke, plemenitoj kraljici da je razvedrite i pomognite joj okretati vreteno za pređu. Ja ću se brinuti za vatru makar gozba potrajala do jutra.

Djevojke su se nasmijale neobičnom prosjaku; ali jedna od njih, Melanta, koja se pokazala nevjernom plemenitoj Penelopi, počne junaka grditi i dobacivati mu psovke:

130

- Bijedni prosjače, jesi li sišao s uma kad želiš ovdje zapovijedati! Je li ti vino udarilo u glavu ili si se uzoholio zato što si pobijedio Ira? čuvaj se da ti netko tko je jači od tebe ne razbije šašavu glavu svojom čvrstom pesnicom i izbacit će te posve krvavog iz ove kuće.

Odisej joj ljutito odgovori:

- Šuti, bijedna blebetušo, inače ću Telemahu reći kakve si drske riječi izgovorila.

Ostale su djevojke odmah drščući pobjegle u svoje sobe. Odisej je ostao uz posude podržavajući vatru. Duboko je razmišljao. U njegovu srcu i duši sazrijevaao je postupno ozbiljan naum: trebalo je ubrzo prijeći na djelo. Ponovo je privukao pozornost prosaca, te se Euri-mah s njim grdno našalio:

- Nebesa su doista dovela izvanrednog slugu u Odisejevu palaču. Ne rasprostire svjetlost u dvorani samo vatrom, nego i svojom ćelavom glavom.

Zatim se podlac obrati izravno Odiseju i reče mu prezirno:

- Hej, strance, hoćeš li da te primim u službu kao slugu? Dobit ćeš visoku plaću za najlakši posao. Mogao bi mi plesti plotove i saditi drveće na seoskom imanju. Bojim se ipak da tebi ništa ne odgovara jer nisi ništa dobro naučio, a čini se da je tebi ugodnije skitati se širom svijeta i zasluživati kruh i prenoćište prosjačenjem.

Odisej se uozbilji i odgovori podrugljivo, upravo onako kako je izazivač zaslužio:

- Trebalo bi da se ogledamo i vidimo koji od nas dvojice zna bolje i više raditi.

Da radimo za okladu na livadi od jutra do večeri i kosimo visoku travu. Mogli bismo se okušati i s oranjem, te upregnuti najbolja goveda; vidio bi i iznenadio se kakve brazde ja znam iz-brazdati. Ili, ako Zeus zavadi ljude i izazove rat, ja ću se naoružati s dva sjajna koplja i štitom, a glavu ću pokriti čvrstim šljemom, i ti ćeš me ugledati među najistaknutijim ratnicima. Ti si, čovječe, ohol i smatraš da si moćan jer se nalaziš među ljudima koji se također ne mogu pohvaliti da su

Homer - Odiseja

najhrabriji. Ti sam osjećaš da nisi dorastao svome zadatku. Ako se Odisej vrati u domovi-

131

nu, preuski će biti otvori koje je zidar ostavio u ovoj palači da odavde dovoljno brzo pobjegneš pred njegovom snagom.

- Bijednice! - poviče Eurimah bijesno - primit ćeš odmah plaću za svoje besramne uvrede.

Tada zgrabi stolac i baci ga na Odiseja, koji se na vrijeme prignu iza Amfionova sjedala pa stolac odletje

132

dalje i pogodi vinotoču u desnu ruku tako da je ispustio vrč i zavikao od boli.

Prestrašeni su prosci skočili sa svojih stolaca govoreći jedan drugome:

- Bolje bi bilo da taj stranac nije nikada došao u Itaku. Njegova prisutnost unosi uznemirenost i svađu među nas, zbog toga nesretnika ostajemo bez radosti pri našim zabavama i gozbama. Što vrijeme dalje protječe, on postaje sve gori i gori...

I Telemah podigne svoj glas; reče im:

- Nesretnici, čini se da je vama zavladao zao duh pa neprestano izazivate međusobne svađe. Zbog toga vam savjetujem da idete svojim kućama i dobro se na-spavate. Ipak nikoga ne tjeram iz ove kuće.

Prosci se gnjevno ugrizoše za usnice čuvši tu opomenu. Amfion tada smireno progovori:

- Telemah ipak ima sasvim pravo. Neka se nitko ne osjeća povrijeđenim zbog njegovih riječi. Mi moramo prestati zlostavljati toga siromašnog čovjeka i bilo kojeg slugu u Odisejevoj palači. Prinesimo bogovima još jednu žrtvu i na rastanku ispijmo i sami nekoliko gutljaja vina. Tada možemo krenuti kućama. Stranca ostavimo na miru jer ga je Telemah uzeo pod svoju zaštitu.

Te su riječi svima odgovarale. Prinijeli su žrtvu bogovima i uputili se svojim kućama da se odmore od dugotrajnog bančenja.

133

ODISEJ I PENELOPA

Odisej i Telemah ostali su sami u dvorani. Otac je zatražio od sina da skrije oružje u dvorcu kako ga prosci ne bi upotrijebili. Telemah pozove dadilju Eurikleju i naloži joj da što prije udalji dvorkinje dok se ne spremi očevo oružje. Našao je zgodan izgovor:

- Potrebno je hitno prenijeti oružje iz dvorane zbog dima s kućnog ognjišta od kojega bi se moglo za-čađiti i pokvariti.

Starica pohvali mladića što se brine za dobro svoga oca, ali se u isto vrijeme zabrine i upita:

- Ali tko će nositi baklje za osvjetljenje prostorije ako zadržim djevojke?

- Za to se može pobrinuti stranac - odgovori joj Telemah. - Tko se hrani za mojim stolom, ne smije biti besposlen u mom domu.

Eurikleja brzo zatvori sva vrata koja su vodila u ženske odaje. Odisej uzme šljem, štit i koplje, koji su bili prislonjeni na zidu, i uz pomoć Telemaha iznese oružje iz dvorane. Božica Palada Atena išla je pred njima i osvjetljivala im put

Homer - Odiseja

svojom zlatnom svjetiljkom. Telemah nije vidio božicu i začudio se kad se blistava svjetlost počela širiti pred njima.

Začuđeno upita svog oca:

- Kakvo je to veliko čudo iznenadilo moje oči! Svi zidovi dvorca, stupovi i udubine, čak i drvene grede na svodu, blistaju se kao da plamti vatra.

Nesumnjivo, bogovi su naši saveznici.

135

- Sine moj, ne pitaj za razlog - odgovori mu Odisej. - Običaj je bogova da nevidljivo vladaju.

Kad su uklonili oružje, Odisej pošalje svog sina na počinak. Ostade sam u dvorani da sačeka Penelopu i da ujedno provjeri dvorkinje.

Ubrzo se pojavila njegova divna i vjerna supruga u svoj svojoj raskošnoj ljepoti i ljupkosti. Dvorkinje su donijele njezin stolac ukrašen slonovačom i srebrom, a zatim su uklonile ostatke jela od gozbe prosaca. Naložile su i vatru u posudama koja je u isto vrijeme osvjetljivala i grijala prostoriju. Tu se ponovo našla jedna od najgorih služavki, Melanta, i iskoristila priliku da prigovori prosjaku:

- Zar si ti još tu, nametljivi strance? Želiš li nam za-gorčiti i noćni mir svojom prisutnošću? Odlazi, bijednice, ili ću ti baciti žeravicu u lice.

Odisej je odmjeri i srdito joj odgovori:

- Nesretna ženo, što sam ti učinio da se tako grubo dereš na mene? Nije moja krivica što nisam više mlad i što sam prisiljen prosjački po gradu u lošoj odjeći. Nekada sam bio sretan čovjek i posjedovao prilično bogatstvo. Na žalost, svemoćni bogovi i Zeus sve su mi oduzeli. Razmisli o tome da bi mogla izgubiti službu i poštovanje ako srdžba obuzme tvoju gospodaricu ili ako se Odisej vrati, a osim toga, zapamti da Telemah ne podnosi neuljudnost i prostotu u svome domu i strogo kažnjava svaku zloću.

Te je riječi čula i Penelopa, te pozove i ukori djevojku strogim riječima:

- čula si da želim pitati stranca o svome mužu koji je negdje daleko u tuđini. A ipak si se usudila da ga bez imalo stida napadaš. Loše si postupila, i to ćeš morati okajati.

Zatim Penelopa naredi da se za stranca donese stolac pa ga smjesti pokraj sebe. Najprije ga upita iz kojega je grada i kojem narodu pripada.

Odiseju je bilo teško obmanjivati svoju vjernu i plemenitu ženu, pa je zamoli neka ga poštedi toga odgovora. Proživljavao je vrlo bolno trenutke sjetivši se nekadašnjih vremena u svome dragom zavičaju. Penelopa je

136

ipak bila uporna i nastojala saznati njegovo ime i porijeklo. Tada joj Odisej ispriča priču o svome navodnom porijeklu iz Krete i reče joj kako je ondje vidio njezina muža koji ga je pogostio. Tako je vješto prepleo istinito i izmišljeno da se sve to Penelope duboko dojmilo. Bila je ganuta njegovom sudbinom i suze su joj navrle na oči kad je čula što je taj siroti čovjek proživio i pretrpio. Kad je junak vidio da su je oblile suze, jedva se suzdržao da i sam ne zaplače. Ipak je svladao svoju bol u srcu i zadržao suze; mirno je i ravnodušno promatrao svoju ženu, ni okom ne trepnuvši.

Penelopu su vrlo često zavaravali pričama o Odiseju, pa je željela provjeriti govori li stranac istinu.

Homer - Odiseja

- Reci mi - upita ga - kako je Odisej bio odjeven? Tko ga je pratio na putovanju?

Odisej brzo nađe uvjerljiv odgovor:

- Teško je kraljice, poslije dugo vremena sve potanko i točno opisati. Koliko se još sjećam, nosio je junak na sebi grimizni ogrtač, a ispod njega raskošnu bijelu odjeću hiton od skupocjena platna. Osobito mi je pala u oči zlatna kopča s dvostrukim zapbrcem kojom je ogrtač bio pričvršćen. Bio je to umjetnički rad na kojem se raspoznavao pas što zubima hvata lijepu srnu za grkljan, a prednjim nogama čvrsto drži nakostriješenu životinju. Nije mi poznato je li Odisej ponio tu odjeću i ukras iz svoga doma ili ju je dobio kao dar na svojim putovanjima. Od njegovih pratilaca sjećam se jednog neobično upadljivog čovjeka. Bio je grbav, imao je smeđu put i kovrčavu kosu. Zvao se Euribat i, koliko sam primijetio, Odisej ga je mnogo cijenio.

Dok je Odisej još pričao tu svoju priču, Penelopa je zaridala. Sjetila se one kopče što ju je stranac tako zorno opisao, i uvidjela da njezin gost govori istinu.

- Sve si mi lijepo ispričao - reče Penelopa plačući. - Ja sam mu sama dogotovila odjeću na kojoj se nalazila kao ukras zlatna kopča. Vjerojatno više nikada neću moći dočekati i pozdraviti svoga dragog muža u našem domu.

Odisej se zagleda u njezine lijepe oči i reče uvjerljivo:

137

- Tvoj će se muž sigurno vratiti, i to vrlo brzo, a donijet će ti i bogate darove. Saznao sam od pouzdanih ljudi da se obratio za savjet proročičtu u Dodoni i zatim krenuo u domovinu. Veliko blago, koje je ponio sa sobom, vidio sam vlastitim očima.

Te su riječi pobudile veliku nadu u Penelopinu srcu, ali to nije htjela vidljivo pokazati. Razmišljala je kako da nagradi donosioca te utješne vijesti. Brzo po-zva djevojke i naloži da strancu operu noge, da mu pripreme večeru i da mu dadu ugodan ležaj.

Odisej je to odbio, jer se za dugotrajnih putovanja sasvim odvikao raskošnih jastuka i mekanih ležajeva; a nije prihvatio ni da mu nestašne i ohole djevojke peru noge. Dopustio je da to učini vjerna i razumna stara dadilja Eu-rikleja. Starica je to učinila rado, dobroćudno čavrljajući.

- Ne radim ovo samo po želji Penelope, moje divne gospodarice - reče - nego i radi tebe, strance. Moram ti nešto povjeriti. Koliko god je namjernika posjetilo ovaj dvorac, nije se dogodilo da je ijedan toliko sličan Odiseju kao ti, po glasu, liku i tjelesnoj građi.

- Da, majko - odgovori Odisej ravnodušno - i drugi su mi to rekli. Nas smo dvojica neobično slični, pa se ne čudim da si i ti to primijetila.

Starica uzdahne i donese posudu za pranje nogu, u koju je zatim ulijevala sad hladnu sad toplu vodu. Odisej se nastojao ukloniti sa svjetla jer se bojao da bi Eu-rikleja mogla pri pranju opaziti brazgotinu koju je imao još od mladih dana. Kad je, naime, jednom bio u lovu sa svojim djedom, nasrnuo je na nj divlji vepar i ozlijedio mu nogu svojim oštrim zubima. Rana je zacijelila, ali je na tome mjestu ostao ožiljak.

Uskoro se pokazalo da je njegov strah bio osnovan i opravdan. Do!v mu je starica prala nogu, prepoznala je brazgotinu, opipala je svojom spretnom rukom

Homer - Odiseja

i, uz radostan krik, spustila nogu u posudu tako da ju je voda poprskala i posuda zvecnula. Ronila je suze radosnice, obujmila junaka i milovala ga govoreći:

- Ti si zaista Odisej! Ti si ono dijete koje sam na rukama nosila! Ali nisam prepoznala svoga gospodara sve dok nisam vidjela i opipala ožiljak.

138

Zatim se starica okrene prema Penelopi u namjeri da joj kaže radosnu vijest, ali je Odisej zadržava brzim pokretom prijeteći: F

- Starice, ne čini me nesretnim. čuvaj tajnu koju si
tir ^ JaŠ> Zated ć t db^ ^

139

ili

- Sinko - procijedi Eurikleja - čini se da ne poznaješ dobro svoju dadilju. Poštedi me svojih prijatelja. Sada kad znam što želiš, čuvat ću tajnu duboko skrivenu u srcu.

Penelopa je sjedila udubljena u misli i nije zapazila taj neobičan prizor. Odjednom se prenu i okrenu prema Odiseju, u kojega je imala veliko povjerenje, te mu reče:

- Prije negoli odeš na počinak, želim te još nešto upitati. Ne čudi se što sam još nesigurna, jer moju dušu tište jada i brige. Dok je moj sin bio još malen, morala sam se brinuti za nj i nisam se mogla vezati uz nekoga stranog muškarca. Sada, kad je odrastao i došao u mu-ževu dob, vjerovatno sam želi da izaberem nekog Grka za muža kako bi me oslobodio razmetljivih prosaca koji rasipaju njegovu imovinu. Ali čuj što ću ti ispričati. Nedavno su me uznemirili snovi. Imam u kući dvadeset gusaka koje dobro napreduju. Vidjela sam u snu orla koji se spustio s visina i poklao sve guske, a zatim odletio. Glasno sam ridala i jaukala. Došle su djevojke iz grada da me tješe. I gle, tada se orao vratio, sjeo u gnijezdo i rekao tješeći me:

"Budi vesela, kćeri Ikarijeva, jer taj san je lice božje koje navješćuje sreću. Guske, to su prosci, a orao sam ja, tvoj muž Odisej, koji proscima sprema strašnu kaznu."

Tako je govorio orao. Probudila sam se i odmah pogledala svoje guske. Sve su bile neozlijeđene i kao obično zobale svoju hranu. Što može značiti taj san?

Odisej joj odgovori:

- Bilo bi nerazumno tražiti neko drugo značenje kad se sam Odisej u snu pojavio. Sigurno je da će se ispuniti ono što je orao objavio. Proscima prijete zla kob, i nijedan od njih neće izbjeći teškoj kazni.

- Ipak se bojim da me san prevario - odgovori Penelopa. - Svaki san ne predskazuje ljudima njihov budući udes. Kako bih bila sretna kad bi se proročanstvo ispunilo i došao dan da vidim Odiseja u našem domu! Odlučila sam sutra upriličiti za prosce igru s natjecanjem kakve je Odisej često običavao priređivati. Dat ću

140

da se postavi dvanaest sjekira u jednom pravcu i tada ću pozvati prosce na natjecanje. Tko najlakše nategne Odisejev luk i odapne ga, te mu strijela proleti

Homer - Odiseja

kroz sve ušice sjekira, pobjednik je, a ja ću ga uzeti za svog muža. Napustit ću palaču svoga prvog muža, ali je sigurno da Odiseja neću nikad zaboraviti.

Stranac je pohvalio njezinu odluku:

- Učini tako, kraljice, dostojna poštovanja. Priredi natjecanje. A ja predosjećam da će Odisej osvanuti prije nego što ijedan prosac nategne tetivu luka i strijela mu proleti kroz ušice.

Tada Penelopa sa svojim djevojkama napusti stranca i pođe na počinak. Božica Atena uspava je blagim snom.

141

PRED ODLUKOM

Odisej je spavao u trijemu. Raširio je volovsku kožu na golo tlo i legao, a dadilja ga je pokrila pokrivačem. Ležao je dugo budan i razmišljao o borbi s pro-scima. Odjednom primijeti s ogorčenjem kako neke nevjerne djevojke, očito saveznice prosaca, prolaze bučno pokraj njega i napuštaju palaču. Stajalo ga je mnogo napora da se svlada i da bestidnice smjesta ne kazni zbog njihove drskosti, ali ga začas ponovo zaokupi briga o predstojećoj borbi i tim se mislima sasvim preda.

Dok se tako borio sa samim sobom, priđe mu Pa-lada Atena i poče ga hrabriti:

- Zašto si još budan nesretnice i zašto se uznemiruješ zlosretnim mislima? Zar te ne veseli što počivaš pod istim krovom pod kojim se nalaze tvoja žena i tvoj sjajni sin?

Odisej odgovori:

- Kako se mogu, božice, veseliti pri pomisli da se u borbi, koja mi predstoji, moram boriti sasvim sam protiv velikog broja prosaca? Ako mi uspije da ih sve svladam, kamo da pobjegnem pred osvetom njihovih prijatelja?

- Malodušni čovječe - reče mu Atena - oslanjaš se na ljudsku pomoć koja je ionako sasvim nesigurna. Zar te nije utješila zaštita bogova, koji su te unaprijed obavijestili o svim opasnostima što su ti prijetile tako da si im uspješno izmakao? Ako se moraš suprotstaviti i četi od pedeset prosaca, s mojom ćeš ih pomoći sve pobijediti. Stoga, spavaj mirno jer će te blagi san osvježiti i ojačati.

143

I doista, ispaćeni junak, utone u slatki san.

Prije zore probudila se Penelopa iz nemirna sna. U snu je vidjela Odiseja opremljena i naoružanog upravo onako kao kad je odlazio u Troju. San je bio tako živ i jasan da ga je smatrala istinitim, te joj je bilo teško kad se probudila. Plačući uspravila se na svome ležaju i usrdno molila božicu Artemidu:

"Neka me, slavna božice, pogodi strijela i odmah padnem u grob prije nego što pružim ruku nekom stranom čovjeku i sklopim novu bračnu vezu. Daj da umrem s Odisejevom slikom svoga nezaboravnog muža u srcu. Nepodnošljivo je kad po danu razmišljam o svojim jadima, ali ni noću ne nalazim mira i suze mi naviru na oči jer me varavi snovi obmanjuju i umnožavaju moje nevolje."

Tako je glasno jadikovala nesretna žena da je njezin glas razabrao i Odisej u predvorju. Prestrašio se. činilo mu se da je sad postalo sasvim nemoguće dalje čuvati tajnu o svome povratku. Molio je Zeusa:

"Oče sviju ljudi, daj mi neki znamen da spoznam kad će doći tvoja pomoć."

Zeus zagrmi na vedrom nebu, i Odisej se razveseli nebeskom znakom. I jedan

Homer - Odiseja

drugi događaj donese mu novu utjehu i smirenje. Pokraj trijema nalazila se posebna prostorija u kojoj je bio smješten mlin. U njemu je dvanaest žena svaki dan mljelo pšenicu i ječam kojima su se služili prosoci. Jedna od tih djevojaka bila je tako slaba da nije mogla završiti dio svoga posla po danu, pa je produžila raditi do kasno u noć. Kad je začula grmljavinu na vedrom nebu, zastala je kod mlina i povikala proročanskim glasom:

"Oče Zeuse, koji grmiš na vedrom nebu, sigurno si nekome dao spasonosni znak svoje pomoći. Usliši molbu siromašne žene. Daj da se oholi prosoci danas posljednji put goste u palači i uživaju u ukusnim i raskošnim jelima, pa da se više ne moram toliko mučiti u mlinu, jer su moje snage sasvim iscrpljene."

Odisej je dobro čuo te riječi i smatrao ih dobrim predznakom. Uto su se probudile i ostale djevojke. Naložile su vatru na ognjištu i ona se brzo rasplamsala, a

144

zatim su počele pospremati. I Telemah je ustao sa svoga ležaja, brzo se odjenuo, naoružao i pojavio se na pragu svoga doma. Najprije je upitao jesu li majka i djevojke dobro podvorile stranca i jesu li se pobrinule za njegov smještaj po noći. Tek kad ga je Eurikleja obavijestila da je sa strancem sve u redu, smirio se, napustio je dvorac i otišao u pratnji svojih dvaju pasa na zbor građana.

Na trgu je bila svečanost mladog mjeseca koju su Grci uvijek svečano slavili. Stoga je Eurikleja tjerala djevojke da požure, da brzo počiste dvorane i sve pripreme za skup. Došli su i sluge prosaca da nacijepaju drva i nalože vatru za pripremanje jela. Dognali su žrtvene životinje i grla za klanje s Odisejeva imanja.

Prvi je došao vjerni svinjar Eumej koji je dotjerao tri debele svinje, najbolje u krdu. Kad ga je Odisej primijetio, iziđe mu Eumej srdačno u susret i upita ga postupaju li prosoci sada s njime bolje nego prije. Odisej odgovori:

- Moj Eumeju, ne mogu gledati kako se prosoci u tuđoj kući ponašaju, kako besramno prigovaraju i čine sramotna djela. Neka ih bogovi kazne zbog njihove drskosti.

I kozar Melantej stigao je s dvojicom slugu koji su tjerali najbolje životinje iz stada. čim je zajedljivi pastir ugledao Odiseja, počeo ga je vrijeđati bezobraznim riječima:

- Još si tu, gotovane! Vidim da nećeš odavde otići dok ne dobiješ snažan udarac mojih pesnica.

Odisej je smatrao da ne vrijedi trošiti riječi na prostaka pa samo šutke odmahne glavom.

Govedar Filetije također je dognao dobro ugojenu kravu i nekoliko koza za klanje. Njegovi su se pašnjaci nalazili na suprotnom kopnu, pa je morao stoku voziti skelom do grada. Filetije izmijeni srdačan pozdrav s Eu-mejem i upita ga:

- Tko je taj stranac koji je nedavno došao? Doima se kao neki kralj koji luta. Ima dostojanstven izgled i plemenito ponašanje.

Tada Filetije pristupi Odiseju, pruži mu ruku i reče:

- Da si zdravo, strance. Kad sam te maločas ugledao, oči su mi se orosile, te sam se sažalio nad tobom.

Homer - Odiseja

10 - Homerova Odiseja

145

Sjetio sam se svoga gospodara Odiseja koji, možda, ovako luta po svijetu među tuđim ljudima. Davno je to bilo kad me je on postavio za glavnog pastira goveda. Kad bi on danas mogao vidjeti svoj pašnjak, sigurno bi se razveselio broju i ljepoti goveda. Šteta je samo što ih moram dogoniti proscima za njihove gozbe. Bio bih već

146

odavno napustio ovu službu kad se ne bih nadao da će se Odisej vratiti i rastjerati te odvratne uljeze.

Te riječi veoma razvesele Odiseja i on odgovori:

- čini mi se da si ti, pastiru, čestit čovjek, pa zaslužuješ da budeš prisutan i vidiš vlastitim očima onaj čas kad će Odisej uništiti proscu i izbaciti ih iz svoga doma.

- Neka Zeus usliši tvoje riječi - poviče veselo glavni pastir. - Ne bih ni ja želio stajati besposlen nego pomoći snagom svojih ruku.

Dok je Odisej prepoznavao tako svoje prijatelje, prosci su se potajno dogovarali o umorstvu Telemaha. Već su na brzinu stvorili osnovu za podlu urotu, kad je s lijeve strane doletio orao s golubicom u pandžama. Amfion ugleda taj zlokobni znak i reče:

- Prijatelji, vidite li onog zlokobnog orla? Svoj naum nećemo moći ostvariti, i zato je bolje da odustanemo. Korisnije je otići odmah na gozbu.

Svi su se uputili u Odisejevu palaču. Ponovo poče obilno čašćenje kakvo su prosci voljeli. Zaklali su ovce, koze, krave i svinje i, po običaju, najprije prinijeli žrtvu bogovima. Bilo je mnogo jela - mesa, kruha i slastica. Melantej je točio vino, Eumej ga dijelio, a Filetije je dodavao kruh u lijepim košaricama. Telemah je sačuvao mjesto za stranca; kad je Odisej došao, smjestio ga je namjerno za mali stol u blizini vrata. Sam je donio pečeno meso i natočio mu pehar vina.

Tada reče glasno da svi čuju:

- Sjedi ovdje mirno i ne plaši se. Pij vino s ostalim muževima. Ja ću te zaštititi od nasilja i ponižavanja. Vama, prosci, savjetujem da se suzdržite od sile i uvreda kako ne bi došlo do prepirki i sukoba.

Premda su te riječi mnoge razljutile, nije se ni sam Antinoj usudio prigovoriti.

Okrenuo se prema svojim drugovima i prišapnuo im:

- Ako nam Zeus ne omogući da jednom zauvijek ušutkamo tog mladića, morat ćemo trpjeti njegove gadne uvrede.

147

Jedan od prosaca, po imenu Ktesije neodgojeni mladić, nije se mogao suzdržati da ne pokaže svoju obi-jest. Ustao je, podigao glas i obratio se proscima:

- Slušajte me, prijatelji. Telemah je poslužio stranca prilično velikim dijelom hrane s naše trpeze, kako to inače dolikuje samo odličnom gostu. Ja ću mu također nešto darovati. On time može nagraditi svoju služavku kad ga bude kupala, ali mu to može poslužiti i da počasti bilo koga u Odisejevoj kući.

Zatim drski mladić dohvati košaru, koja je stajala u blizini, uzme iz nje kravlju nogu, te je baci na Odiseja. Junak na vrijeme okrene glavu u stranu i sakrije svoj gnjev u neobuzdanom smijehu. Kost je proletjela mimo njega i udarila o

Homer - Odiseja

zid. Telemah brzo skoči ljutito i poviče:

- Tvoja je sreća Ktesije, da si promašio, inače bih ti svojim kopljem probo grudi i tvoj bi otac umjesto svadbene svečanosti morao prirediti sprovod. Neću više podnositi drskosti u svome domu! Spriječit ću da koljete utovljenu stoku i rasipate moju imovinu. Radite što hoćete i ubijte me - ako se usuđujete. Radije ću i poginuti nego dopustiti da i dalje podnosim strahote koje činite u mojem domu.

Još nikada nije Telemah ovako govorio. Prosci su bili preneraženi; mirno su sjedili na svojim mjestima i gledali jedan drugoga ne progovorivši ni riječi.

Napokon Agelaj prikupi snagu i progovori:

- Prijatelji, mi nemamo razloga da se srdimo na Telemaha i da mu prkosimo. Ubuduće nitko od nas ne treba da napada i zlostavlja jadnog stranca, a to ne smiju činiti ni sluge u Odisejevoj palači. Ali, Telemah bi ipak morao reći svojoj majci da se odluči i izabere jednog od nas za muža, jer smo je obasuli vrlo skupocjenim darovima. Njezino je oklijevanje bilo opravdano dok se nadala muževljevu povratku. Ali sad je sasvim sigurno da se Odisej neće vratiti. Stoga neka Penelopa izabere za muža čovjeka koji joj odgovara, a Telemah neka slobodno upravlja očevinom.

Telemah mirno sasluša Agelaja i pošteno mu odgovori:

148

- Daleko sam od pomisli da pokušam spriječiti ponovnu udaju svoje majke. Ja sam joj, uostalom, više puta svjetovao da se ponovo uda Ali smatram da je neumjesno i bezobzirno tjerati svoju majku iz vlastita doma. Te razumne riječi izazvale su kod prosaca grohotan smijeh, jer je božica Palada Atena pobrkala njihove misli. Smijeh prosaca pretvorio se u bezlično cerenje, a njihova su se lica izobličila. Sjedili su gotovo nepomični i jeli napola pečeno meso. Iz najveće raspojasanosti uto-nuli su u duboku tugu, a oči su im se ispunile suzama.

Kad je vrač Teoklimen vidio to neobično ponašanje, uskliknuo je:

- Nesretnici, kakva vas bijeda očekuje! Mrkla noć zastire vaše glave. čujem kako se razliježu jauci i zapomaganja i vidim zidove u dvorcu poprskane krvlju. Lepršavi duhovi osvete ispunjavaju poljanu i predvorje dvorca i vode vas brzo u podzemlje. Sunce je izgubilo svoj sjaj, i svuda naokolo vlada jeziva tama. Prosci su se počeli ceriti, ismijavajući zlokobno proročanstvo. Eurimah zabrinuto reče:

- Odvedite proroka na trg jer je ovdje u dvorani pretamno.

- Idem sam, Eurimaše - odgovori prorok Teoklimen. - Ne trebam vodiča jer imam zdrav razum koji me ne vara. Već prepoznajem sve užase smrti koju nijedan od vas neće izbjeći.

Tim riječima napusti Odisejevu palaču i uputi se Pirejevu domu gdje su ga ljubezno primili.

Prosci su se tada počeli izrugivati Telemahu i sramotiti njegove goste. Jedan mu razuzdani mladić dovikne:

- Zbilja, Telemaše, možeš se razmetati svojim gostima. Jedan je od njih nezasitan prosjak koji samo jede i pije a za posao nema ni snage ni volje, dok

Homer - Odiseja

drugi vjeruje da zna predvidjeti budućnost brbljajući nesklapne budalaštine. Savjetujem ti da obje rijetke ptičice zatvoriš u krletku i prodaš u ropstvo za skupe novce.

Telemah nije više slušao njihove bezobrazluke. Gledao je svog oca očekujući da on podigne ruku kao znak za početak borbe s proscima. Ali njegov trenutak još nije došao.

149

NATJECANJE

Sjedeći na svome lijepom stolcu u dvorani nasuprot prosaca, Penelopa je mogla dobro čuti drske uvrede obijesnih muževa. Zaključila je da je krajnje vrijeme učiniti tome kraj. Zato se popela u gornje odaje, uzela ključ kraljevske riznice gdje se čuvalo blago i oružje. U pratnji djevojaka uputila se u najudaljeniju prostoriju. Vratnice su zaškripale jer ih dugo nije bila otvarala. Ta je mala prostorija skrivala mnoštvo srebra, zlata, dragog kamenja, kovanog željeza i oružja. Tu se nalazio i Odisejev luk koji je on bio dobio još kao mladić u La-kedemoniji kao dar od prijatelja. Prošla je nehajno kraj škrinje u kojoj su ležale prekrasne haljine i došla do zida na kojem je visio na klinu Odisejev luk. Suze su joj orosile oči kad je dotaknula omiljeno oružje svoga muža. Skinula je luk s klina i uzela košaru sa strijelama, te se spustila u dvoranu proscima. Djevojke su u lijepim košarama nosile kraljev ratni pribor koji je pripadao oružju.

Kad je stupila na prag svečane dvorane, Penelopa stade i glasno progovori:

- čujte me prosoci, vi ste prisvojili pravo da pustošite u Odisejevom domu, a u isto vrijeme zahtijevate da se udam za jednoga od vas. Pa dobro, neka sada tome bude kraj. Pred vama je velik i čvrsti junakov luk. Onaj koji najlakše nategne luk i strijela mu prođe kroz ušice svih dvanaest postavljenih sjekira, toga ću izabrati za bračnog druga.

151

i

Pri tom dade znak Eumeju da preda luk proscima. Gotovo plaćući uzeo je odani pastir oružje svoga gospodara i predao ga proscima. Oči su se orosile i njegovu prijatelju govedaru Filetiju. Zbog toga se Antinoj rasrdio i izgrdio obojicu:

- Glupi pastiri, zašto ližete suze i žalostite kraljicu? Sjedite mirno za stolom i jedite ili se isplaćite valjano napolju dok vas jadi ne minu. Mi prosoci želimo iskušati svoje sposobnosti u natjecanju, a to zaista i nije lako. Među nama nema junaka koji bi bio ravan božanskom Odiseju. Ja ga se, doduše, sjećam iz mladih dana. Priznajem da i nije lako napeti taj čvrsti luk.

Tako je govorio, ali je u srcu priželjkivao da upravo on uspije lako nategnuti luk i pogoditi ušice sjekira. Tada Telemah ustane i zamišljeno reče:

- Ni sam ne mogu shvatiti da sam tako mirno, čak sa smiješkom na ustima, saslušao majčinu odluku da napusti svoj dom i uzme stranog čovjeka za muža. Pa sretno, prosoci! Pokažite svoju sposobnost i vještinu, jer se isplati napor koji ulažete za tako vrijednu nagradu. Usudujem se zamoliti vas da dopustite i meni da se na-tječem. Ako ja pobijedim, majka se neće preudati ni za jednoga od vas nego će ostati sa mnom u kući.

S tim riječima odbaci sa sebe grimizni plašt, skoči sa svog mjesta i naredi da se

Homer - Odiseja

doneše oružje za natjecanje. Dade da se izbrazda tlo u jednom pravcu i da se sjekire zabiju u zemlju. Svi su začuđeno promatrali mladića koji je sve činio i naređivao kao najiskusniji ratnik. Povukao se do praga dvorane i zatražio luk. Uzeo ga je u ruke da nategne tetivu. Triput je gađao i triput ga je snaga izdala. Pokušao je još jednom; činilo se da bi mu se taj put nasmijala sreća i da bi uspio odapeti strijelu, ali je u tom trenutku primijetio očev znak. Počeo se pretvarati da je razočaran, te odbaci luk u stranu govoreći:

- Bogovi, jesam li preslab i nemoćan ili još premlad da napnem luk i obranim se od čovjeka koji me uvrijedio? Pokušajte sada vi ostali, koji ste jači od mene.
152

- Prijatelji - poviče Antinoj - želimo da se svatko drži pravila i da se natjecanje odvija u najvećem redu.

Tada ustade proroč Leod koji je sjedio u kutu dvorane jer nije podnosio bučne i razuzdane prosce. Uputi se prema pragu, podigne luk i pokuša ga napeti, ali mu to ne uspije jer su mu ruke bile odviše nježne. Ravnodušno spusti luk i prizna:

- Prijatelji, ni ja nemam sreće, pa odustajem i prepuštam luk vama. Ipak slutim da će ta strijela mnogima oduzeti život.

- Što ti pada na um da se razbacuješ takvim besmislicama? - upadne ponovo Antinoj. - Ako ti nisi sposoban nategnuti luk, ne moraš druge obeshrabriti. Nesumnjivo je da tebi nedostaje samopouzdanja. Ovdje ima dovoljno muževa koji se žele natjecati, a ti im kvariš volju i nastojiš ih pokolebati.

Zatim pozove pastira Melanteja i zapovjedi mu da na vatri ugrije kolut loja od govoda pa njime valjano namasti luk kako bi postao savitljiv. Melantej učini kako mu je naređeno. Ali, ma koliko mladići mastili luk, nijedan nije uspio napeti tetivu. Ostali su još samo glavni prosoci, Antinoj i Eurimah. Odisej je mirno promatrao natjecanje. Kad je primijetio da su pastiri napustili dvoranu, slijedio ih je do predvorja. Dozove ih k sebi i prozbori:

- čujte me, imao bih vam nešto reći. Ili da vam to radije prešutim? Srce mi ipak nalaže da s vama govorim. Recite mi iskreno: kad bi se Odisej vratio, biste li stali na stranu gospodara koji se vratio kući ili na stranu prosaca?

Govedar Filetije odgovori:

- Oče Zeuse, ako ispuniš moju vruću želju da se božanski Odisej vrati u domovinu, moja mu pomoć neće nedostajati.

Jednako je i svinjar Eumej molio besmrtnih bogova da omoguće brzi Odisejev povratak u zavičaj.

Pošto je Odisej tako obojicu iskušao, obrati im se toplim riječima:

- Ja sam Odisej koji se poslije dvadeset godina odsutnosti vratio u svoju domovinu. Lutao sam širokim

153

morima i često bio u životnoj opasnosti. Od svih mojih slugu, vi ste mi nesumnjivo ostali najprivrženiji. Kad kaznim ohole prosce, vas ću bogato nagraditi. Smatrat ću vas svojim prijateljima i braćom Telemahovom. Svakome ću od vas sagraditi kuću u svojoj blizini i ostavit ću vam u vlasništvo seosko imanje. Da se uvjerite kako

154

sam ja doista Odisej, pokazat ću vam ožiljak koji mi je ostao od rane što mi ju

Homer - Odiseja

je nanio vepar kad sam bio u lovu.

Tada skine dronjke koji su mu pokrivali ožiljak, i vjerni sluge radosno prepoznaše nesumnjiv dokaz. Po-zdraviše junaka i zaželješe mu dobrodošlicu u rodnom kraju, zagriše ga, plaćući od radosti, i poljubiše mu ruke i obraz. I Odisej poljubi njih. Zatim reče:

- Moramo biti oprezni da nitko ništa ne posumnja. Idem ponovo u palaču, a vi me slijedite, ali nemojte doći zajedno, nego jedan za drugim. Zatražit ću luk od prosaca da bih ga pokušao nategnuti. Vjerujem da će mi to oni uskratiti. Ali se ti, Eumeju, ne osvrći na to, nego mi hrabro pruži oružje. Zapovjedi ženama da čvrsto zatvore stražnja vrata palače i mirno nastave svoj posao čak ako začuju kakve krikove i zapomaganje u svečanoj dvorani. A tebi, plemeniti Filetije, povjeravam glavna vrata. Zaključaj ih dobro i veži ih čvrstim uzetima.

Kad je Odisej ponovno stupio u dvoranu, Eurimah je upravo okretao luk nad vatrom da ga učini što savit-ljivijim. Ma koliko se trudio, njegovo je nastojanje bilo bezuspješno; ni nakon nekoliko pokušaja nije uspio napeti luk. Uzdišući od silnog napora, izjavi mrzovoljno:

- Bogovi, duboko sam ožalošćen što sam izgubio pravo na svadbu. Ali me više ljuti to što nijedan od nas nije ni približno sličan božanskom Odiseju i ne uspijeva napeti luk. Morat ćemo se stidjeti i pred dalekim potomcima.

- Neka te mrzovolja ne obeshrabri, Eurimaše - dovikne mu Antinoj. - Upravo mi je palo naum da je danas svečanost boga Apolona, pa nije pravo da nastavimo natjecanje. Odgodimo odluku za sutra. Sjekire mogu tu mirno ostati, nitko ih neće ukrasti. Sutra ćemo prinijeti žrtvu Apolonu, slavnom i vještom božanskom strijelcu, i završiti natjecanje.

Svi su prihvatili taj prijedlog i sporazumjeli se da ponovo nastave gozbu. Odisej ih zadrža i reče im lukavo:

155

- čujte me, cijenjeni kneževi, a posebno vi, dični junaci Eurimaše i Antinoju. Dobro je što ste odgodili natjecanje za sutra da vani bogovi pomognu do pobjede, koju vi svakako želite. Ali dopustite da i ja danas pokušam nategnuti luk i tako provjerim je li mi još ostalo barem nešto od moje nekadašnje snage ili mi ju je nevolja i oskudica oduzela.

Taj je zahtjev razgnjevio prosce jer su se sjetili kako je stranac jučer u dvoboju pobijedio Ira zahvaljujući nevjerovatnoj spretnosti i snazi. Zahvatio ih je užasan strah pri samoj pomisli da bi upravo on mogao tom svojom izvanrednom snagom napeti luk i pobijediti u natjecanju.

- Bijedni strance - ukori ga ljutito Antinoj - jesi li pri zdravoj pameti? Zar ti nije dovoljno da sjediš i jedeš za našim stolom i prisluškuješ naše razgovore? Sada bi htio da se umiješaš i u naše natjecanje. čuvaj se, jer je naša strpljivost pri kraju.

Penelopa osjeti da se prosici žele osloboditi stranca pa im prigovori:

- Nepravedno je da se stranac mimoide. Bojite li se, možda, da ću poći za njega ako uspije napeti luk? To je nemoguće, jer jedva da i sam za tim teži.

- Imaš pravo, plemenita kraljice - odgovori Euri-mah. - Ali mislim da bi za nas bila sramota kad bi nas stranac pobijedio. Pričalo bi se da su mnogi pametni ljudi prosili ženu koju je osvojio snažan muškarac jer nijedan od njih nije uspio

Homer - Odiseja

napeti luk. Eto, došao je stranac, napeo luk i s najvećom lakoćom pogodio ušice sjekira. Kakva bi to bila bruka!

- Hej, Eurimaše - odgovori mu Penelopa - otkada si ti toliko zabrinut za dobar glas prosaca? Vjeruješ li da narod dobro govori o vašim pijankama i o vašem rasipanju Odisejeve imovine? Zar to nije sramota za sve vas? Ovoga stranca ne možete potcjenjivati. Gledajte ga kako je visok i snažan, i kao da potječe od plemenita roda. Stoga mu mirne duše možete uručiti luk. Ako pobijedi, darovat ću mu lijepu odjeću i oružje, te mu omogućiti da se vrati u domovinu.

156

Telemah se nije mogao suzdržati a da ne upozori majku:

- Draga majko, ne zamjeri mi ako te podsjetim da nitko nema pravo na očev luk. Stoga se mirno prihvati svoga posla; luk pripada muškarcima, a prije svega meni jer je to očevo vlasništvo.

Penelopa začuđeno sasluša razumne riječi svoga sina, a zatim se uputi u svoje odaje i ondje ostade da ne smeta muškarcima pri natjecanju.

Eumej je u međuvremenu zgrabio luk i prošao s njim kroz dvoranu. Prosci digoše bijesnu viku, a jedan drski mladić počeo vrijeđati pastira najtežim uvredama:

- Stani, blesavi pastiru, kamo nosiš luk? Nitkove, neka te psi rastrgaju.

Eumej se prestraši, pa htjede spustiti luk, ali mu Telemah dovikne s druge strane:

- Nosi ga strancu. Moraš slušati samo mene i nikoga drugoga. Ako to ne učiniš, otjerat ću te kamenjem preko polja premda si stariji od mene. Da sam malo jači, brzo bih udesio te pakosne prosce i izbacio ih iz svoga doma, te bi ih prošla volja za daljnjim ludostima.

Mladić se osjećao sigurnim pred proscima i gledao ih prijetećim pogledom, ali su ga oni ipak pokušali omalovažiti i ismijati njegov mladenački zanos. Njihov se gnjev uskoro ohladio, te nisu više nastojali spriječiti Eumeja da luk dade Odiseju.

Pošto je predao, oružje, pastir požuri Eurikleji s nalogom da zatvori sva stražnja vrata dvorca. Reče joj neka preporuči djevojkama da se drže podalje ako se nešto dogodi. Pastir Filetije zatvorio je velika dvorišna vrata i opasao ih uzetima, a zatim se vratio u dvoranu.

Odisej je dotle okretao luk u ruci da provjeri sa svih strana nije li ga oštetio crv u toku dvadeset godina. Prosci su počeli gurkati jedan drugoga, namigivali su i šaptali:

- On ispituje luk tako temeljito kao da ga dobro pozna. Možda sam ima neki sličan u svojoj kući ili takav želi sebi izraditi. Gledajte samo kako ga ta protuha okreće kao da je stručnjak u gađanju.

157

Neki drski mladić dobaci glasno, ismjehujući junaka:

- Neka se strancu ispuni želja samo uz uvjet da mu uspije napeti luk, u što nikako ne mogu vjerovati.

Kad se Odisej osvjedočio da je luk neoštećen, nape ga bez muke i dodirnu desnom rukom tetivu koja je za-zvučala poput cvrkuta lastavice.

Homer - Odiseja

U taj čas prosce zahvati panika i njihova se lica izo-bličiče i probljediše. Tada s neba zagrmu Zeus. Odisej uzme ponovo strijelu i prihvati luk, snažno zatrese tetivom, odapne i strijela proleti kroz ušice sjekira, ne promašivši nijednu, od prve do posljednje.

Odisej se tada obrati Telemahu:

- Sada vidiš da nisam osramotio kuću. Odapeo sam je bez mnogo truda i pogodio cilj. čini se da sam sačuvao mladenačku snagu i ne zaslužujem da me prosci omalovažavaju. Ali, vrijeme je da se pobrinemo za večeru i, ako se slažeš, da ovo proslavimo, uz pjesmu i milozvučne zvukove harfe.

Govoreći to namigne svom sinu koji brzo opaše svoj mač, uzme u ruke koplje i stane pokraj njega.

ODISEJ KROJI PRAVDU

158

Odisej odbaci dronjke s ramena, uzme luk i tobo-lac, skoči na kućni prag i dovikne proscima:

- Natjecanje je završeno, a sada započinje strašna borba. Izabrat ću cilj koji još nitko nije pogodio.

Nakon tih riječi odapne strijelu koja je za tili čas pogodila Antinoja. Ovaj je upravo u tom trenutku, ništa ne sluteći sjeo za stol i prinosiso ustima zlatni vrč pun vina, kad ga Odisejeva strijela iznenada pogodi u grlo, tako duboko da joj je vrh prodro kroz zatiljak. Antinoj se trenutačno srušio postrance na tvrdo tlo, krv mu je briznula iz usta i nosa u jakom mlazu, a vrč mu je pao uz zveket. Dok se hropćući kotrljao na zemlju, gurnuo je nogom stol, pa je jelo palo na zemlju i umrljalo se krvlju.

Taj je prizor pogodio prosce poput udara munje. Počeli su strašno vrištati, kao da su i sami pogođeni. Skočili su sa svojih mjesta i bježali kroz dvoranu u velikom metežu. Gledali su zbunjeno prema zidu da dohvate oružje, ali ondje nije bilo više nijednog štita ni koplja. Silno su se razgnjevili i iskalili svoje ogorčenje derući se:

- Opaki strance, tvoje će bezumno gađanje loše završiti jer će ovo biti tvoja posljednja borba, a nakon nje će te strvinari požderati. Nesretnice, kako si mogao u svojoj mahnitosti ubiti najvećeg junaka Itake!

Još su mislili da se Odisej zabunio i pogodio Antinoja posve slučajno, a nisu ni slutili da sve njih očekuje ista sudbina. Odisej ih je ljutito gledao i povikao:

159

- Bijesni psi! Povjerovali ste da se neću više nikad vratiti iz Troje. Pitam vas, razbludnici, zašto ste rasipali moju imovinu i pustošili moj dom, pa čak napastovali moju ženu premda ste mogli pretpostaviti da sam još živ. Ne bojite se bogova na nebu kojima prinosite žrtve, a ne bojite se ni sramote na zemlji. Sada će vas napokon stići zaslužena kazna za vaša zlodjela, i nitko od vas neće izbjeći smrti.

Kao bog osvete stajao je pred njima i svi su sa zaprepaštenjem shvatili da je bezuspješan svaki pokušaj bijega, da nema nikakve nade da se ijedan od njih spasi. Eurimah je prvi došao k sebi i progovorio:

- Ako si ti doista Odisej, imaš pravo biti gnjevan zbog nedjela ovih muževa.

Mnoga su se zla dogodila u ovome gradu i zemlji. Ali ne zaboravi da je kolovođa

Homer - Odiseja

i glavni krivac već kažnjen. Antinoj nas je sve na to nagovorio. Osim toga, on nije ni časa ozbiljno mislio da pridobije Penelopu, nego je želio da stekne moć i čast. Htio je potajno pogubiti tvoga sina da bi postao kralj Itake. Sada je dobio zasluženu nagradu za urotu koju je namjeravao poduzeti. Zato poštedi nas, i mi ćemo te pokorno slušati. Rado ćemo nadoknaditi štetu koju smo počinili u tvojoj kući. Svaki će od nas dognati po dvadeset goveda, a dobit ćeš i zlata i srebra, i to ćemo ti davati dok sve ne isplatimo.

Na sve te riječi Odisej je samo stresao glavom u znak negodovanja i odgovorio: - Ne, Eurimaše. Sad je prekasno. Da mi svaki od vas dade čitavo bogatstvo koje posjeduje i k tome još doda i tuđe dobro, neću se zadovoljiti ni odustati od svoje namjere dok vas sve ne pobijem. Preostaje vam samo da izaberete hoćete li se hrabro boriti ili pobjeći, ako vam je uopće moguć uzmak. Kad je Eurimah uvidio da je svaki napor jalov, okrenuo se svojim drugovima i viknuo:

- Prijatelji, ruke toga strašnog čovjeka neće mirovati dok nas sve ne uništi. Zbog toga, naprijed! Neka naši životi budu skupi. Čuvajte se smrtonosnih strijela tako da se sakrijete pod stolove. Izvucite mačeve, pa ćemo nasrnuti na tog krvoloka i otjerati ga s kućnog

160

praga. Ako nam uspije doći do vrata, pozvat ćemo narod u gradu na uzbunu, pa će biti brzo svladan!

Nakon tih riječi izvuče svoj mač i bijesno skoči prema Odiseju koji odapne strijelu i pogodi ga usred srca. Strijela je prodrla tako duboko u njegovo srce da mu je istoga časa pao mač iz ruke. Zateturao je i srušio se preko stola, oborio zdjele i vrčeve, te udario čelom o tvrdi kamen.

U isto vrijeme skočio je prema Odiseju i Amfion, ali mu Telemah dotrča otraga i zabije mu koplje u leđa tako da je vršak koplja izviri na drugu stranu tijela. Amfion se skotrljao s kopljem u leđima, a Telemah je uspio pobjeći svome ocu pred jurišem prosaca i posegnuti za novim oružjem. Kad se ponovo našao kraj Odiseja, reče mu:

- Požurit ću, oče, da ti donesem štit, dva koplja i šljem; i ja ću se naoružati i donijeti oružje za naša dva vjerna pastira. Čovjek se bolje bori kad je dobro naoružan.

- Učini kako si rekao - odgovori mu Odisej - Vrijeme je da doista požuriš i da se brzo vratiš, a ja ću dotle nastaviti gađati i upotrijebit ću sve strijele, inače bi me mogli izgurati pred sama vrata.

Telemah potrči na tavan, brzo izabere štitove, koplja i šljemove i donese ih ocu. Tada se naoruža sam i dade oružje dvojici pastira.

Dotle je junak nemilice gađao prosce, i svaka bi mu strijela nepogrešivo oborila po jednog prosca na tlo. U dvorani su se gomilale lešine. Kad mu je ponestalo strijela, prisionio je luk na zid, prebacio štit na leđa, stavio šljem na glavu i zgrabio dva jaka željezna koplja. Tako ji* stajao pred proscima u punoj ratnoj opremi, a lepršav konjski rep s vrha šljema zanjihao bi se naglo pri svakom zamahu koplja.

U desnom su se zidu nalazila vrata koja su vodila do stuba i uskog prolaza u predvorje. Odisej je* bio povjerio Eumeju da čuva ta vrata. Agelaj se nadao da

Homer - Odiseja

će uniaknuti upravo kroz ta vrata, pa po vikne:

Prijatelji, ne bi li jedan mogao kroz taj prolaz sti-u do izlaza i obavijestiti narod da se nalazimo u teškoj

II Homerova Odiseja

161

nevolji? To bi izazvalo pobunu i mi bismo se sigurno spasili.

Na to mu kozar Melantej odgovori:

- Nemoguće je proći kroz ta vrata. Prolaz je tako uzak te sprečava da se kroza nj provuče ijedan čovjek. Možda će meni ipak uspjeti da se popnem na tavan, jer slutim da se ondje krije Odisejevo i Telemahovo oružje.

Doista je uspio potrčati stubama do tavana i naći oružje. Uzeo je dvanaest oklopa, dvanaest šljemova i dvanaest kopalja i donio ih proscima. Odisej se prestrašio kad ih je odjednom vidio u punoj ratnoj opremi, jer mu je to veoma otežavalo borbu. Okrenu se Telemahu i reče mu:

- Sigurno su nam ovu nepriliku pripremili Melantej ili koja od žena.

Telemah odgovori:

- Ja sam, oče, sam tome kriv jer sam u žurbi zaboravio zatvoriti vrata. Stoga, Eumeje, požuri gore i zatvori vrata. Možda otkriješ je li nas izdala neka od djevojaka ili je to bio Melantej.

Kozar se, u to vrijeme, po drugi put popeo na tavan da uzme oružje. Eumej ga je sreo i brzo se vratio Odiseju da mu to kaže.

- Idi gore s Filetijem - naredi mu Odisej - zaveži izdajniku ruke i noge iza leđa, pričvrsti na okove gvozdeno uže i objesi ga za gredu na stropu. Zatim zaključaj vrata i ostavi ga da visi jaučući od bolova.

Obojica pastira požure i nađu Melanteja još u prostoriji. Upravo je izabirao oružje i našao jedan lijep šljem i veliki štit koji je nekada pripadao djedu Laertu. Kad je htio izići, napala su ga oba pastira, okovala ga i objesila kako im je Odisej zapovjedio. Napuštajući izdajnika, Eumej mu se naruga:

- Tu ćeš sada provesti čitavu noć. Kad vidiš u ranu zoru kako se lijepo jutarnje rumenilo diže iz oceanskih valova, ne zaboravi proscima dognati dobro utovljene kože s imanja.

Tada zatvore vrata i vrate se Odiseju u dvoranu. Tu se borba nastavljala nesmanjenom žestinom. Odisej je stajao na pragu sa svoja tri privrženika da spriječi izlaz

162

pomahnitalih prosaca. Premda se njihov broj postupno smanjivao, u dvorani je još bilo mnogo snažnih ljudi.

Iznenada se pojavio još jedan pomoćnik - Ment po vanjskom obličju, ali je Odisej naslutio u njemu božicu Atenu - i doista je to bila ona. Kad ga je Odisej ugledao, uskliknuo je:

- Mente, pomoz mi. Sjeti se da smo stari drugovi i da smo se vezali iskrenim prijateljstvom još u mladim danima.

Kad su to čuli prosoci, podigli su veliku buku. Neki su se počeli razmetati bujicom riječi, prijeteći:

- Mente, ne daj se nagovoriti od Odiseja da se boriš protiv nas. Ako ubijemo njega i njegova sina, krvavo ćemo se osvetiti tebi i svima tvojima u kući, a tvoj

Homer - Odiseja

ćemo imetak podijeliti među sobom.

Kad je Atena to čula, još se više razljutila. Potičući Odiseja na novi borbeni žar reče mu:

- Ja te gotovo više ne prepoznajem, Odiseju. Zar si potpuno izgubio neustrašivost i snagu? Devet si se godina borio protiv Trojanaca da oslobodiš lijepu Helenu, i u toj si borbi poubijao mnogo ljudi. Zahvaljujući tvojoj dovitljivosti i tvome savjetu, osvojena je Prijamova tvrđava. Sada, kad si u položaju da obraniš svoju čast, dostojanstvo i kraljevsku vlast, pa da i povećaš svoju baštinu, zaokupljaju te sumnje. Dragi moj prijatelju, budi siguran da ti nikada neće izostati moja pomoć i zaštita.

Božica je htjela i dalje iskušavati Odiseja i njegova sina; zato im nije darovala laku pobjedu, kakvu je svakako mogla, nego je nestala i pretvorila se u lastavicu, pa zalepršala na čađavi krov dimnjaka.

čim je Agelaj primijetio da je tobožnji Ment otišao, u njemu je oživjela nova nada. Pozvao je šestoro odvaž-nih ljudi, koji su mu preostali nakon velikog pokolja, i zapovjedio im da gađaju Odiseja kopljima. Mislio je, ako Odisej prvi pogine, s ostalima će lako obračunati. Prosci su doista počeli gorljivo bacati koplja na Odiseja, ali je Palada Atena omela sve njihove napade. Koplja su se zabadala u stupove i probušila vrata i zidove oblože-

163

ne drvom. Nijedno koplje nije pogodilo junaka, i on je ostao neozlijeđen.

Tada i Odisej zapovjedi svojim pomagačima da neš-tedimice gađaju kopljima svoje protivnike, jer će to biti doista ne samo strašan nego i odlučan napad. Oni su počeli vrlo sigurno bacati koplja i nijedno nije promašilo cilj. četiri njihova protivnika; koji su se bezuspješno borili, pali su mrtvi na prašno tlo, a preostala dvojica pobjegla su u najudaljeniji kut dvorane. Uskoro su se ponovo usudili zavitlati kopljem prema Odiseju. Međutim, i taj je napad omela Atena. Doduše, jedno je koplje lagano ranilo Telemaha u ruku, a drugo je zaderalo Eumejevo rame. Bila je to strijela koju je odapeo Kte-sije. Zato je govedar probušio njegova prsa gnjevno govoreći:

- Primi ovo, zlobni podrugljivče, kao nagradu što si nedavno mome gospodaru podmetnuo nogu i pokušao ga oboriti.

Tako su postupno padali najhrabriji prosci. Ostali su drhteći trčali po čitavoj dvorani kao uplašeno stado, a Odisej je nad njima bio kao orao među pticama što lepršaju. Nije vrijedilo ni boriti se niti uzmicati. Poput anđela smrti jurili su kroz dvoranu, a njihovu putanju obilježavale su razbijene lubanje i bujica krvi. Iz svih kutova odjekivali su krikovi i zapomaganja ranjenih i onih koji su bezuspješno nastojali izbjeći kazni.

Prorok Leod obujmio je Odisejeva koljena i plačljivim ga glasom molio da mu se smiluje:

- Ja nisam pustošio po tvojoj palači. često sam opominjao prosce i odvrćao ih od njihovih nedjela.

Odisej je samo potresao glavom uz znak negodovanja i ljutito mu odgovorio:

- Zar ti nisi prinosio žrtve za prosce i molio s njima da se ja više nikad ne vratim? Ni ti nećeš izmaknuti kazni.

Pri tom podigne mač, koji je bio ispao Agelaju u času smrti, i odrubi mu glavu.

Homer - Odiseja

Više je sreće imao pjevač Femije. Stajao je s harfom u ruci kraj pokrajnih vrata i razmišljao da li da pobjeg-

164

ne u kućno svetište ili da padne Odiseju pred noge. Izabrao je ovo drugo i zagrlio noge junaka moleći ga:

- Smiluj mi se, Odiseju. Nemoj me ubiti. Sigurno ćeš požaliti ubiješ li pjevača kojega su bogovi nadarili i usadili mu u dušu lijepu pjesmu. Nisam došao dobrovoljno. Dovedi su me silom i naredili mi da pjevam za njihovih gozbi. To će i Telemah posvjedočiti.

Mladić je čuo te riječi, dotrčao do pjevača i zamolio oca:

- Nemoj ga ubiti, oče, jer on je nedužan. Poštedi i glasnika Medonta ako je još živ. Odgajao me je brižljivo u mom djetinjstvu i bio uvijek odan našem domu. Medont je čuo Telemahove riječi premda je ležao skriven u goveđoj koži pod prijestoljem. Išuljao se iz svoga zaklona i obujmio Odisejevo koljeno moleći ga da mu poštedi život. Odisej se samo nasmiješi i reče mu:

- Budi miran. Na zagovor Telemaha i ti si pošteđen. Priznaj sam, a to reci i drugima, da je mnogo bolje postupati dobro nego loše. Sada idite obojica u dvorište i počekajte tako dugo dok se sve ovo ne završi.

Pjevač i glasnik brzo iziđu iz dvorane u kojoj su se odigrali krvavi prizori, te ostadoše u predvorju uz Zeu-sov žrtvenik, zahvaljujući se ocu bogova što su, nakon užasnog straha, u posljednjem trenutku izbjegli sigurnu smrt.

Odisej se sada ogledao po dvorani: nijedan prosac nije više bio živ - svi su ležali mrtvi pred njim, u gomilama. Zatim zamoli sina da pozove Eurikleju. Ona stupi u dvoranu i ugleda Odiseja okrvavljenog, okružena leševi-ma. Premda je prizor bio jeziv, ona se obradovala što su prosci konačno kažnjeni pravednom kaznom. Da bi obuzdao njezino bučno oduševljenje, Odisej joj reče:

- Raduj se, starice, što su bogovi dopustili da se kazni drskost i zločini tih nametljivih uljeza, tih zlih ljudi koji su zaslužili kaznu za svoja nedjela, ali se ne veseli mrtvima, jer je to okrutno i bogohulno. Sada požuri i dovedi mi žene koje su bile besprijeorne, i one koje su bile neiskrene, te su surađivale s proscima i pomagale im.

165

Eurikleja odgovori: - Pedeset je žena zaposleno u ovome dvorcu. Neke su od njih kod razboja, te češljaju vunu, ali obavljaju i druge poslove. Dvanaest je žena bilo nevjerno Penelopi; te su je ne samo omalovažavale, nego i prezirale. Ali dopusti mi najprije da obavijestim tvoju ženu i prenesem joj radosnu vijest o tvome povratku, a isto tako da joj javim kako su prosci konačno kažnjeni.

Odisej se usprotivi:

- Pričekaj, ima za to vremena. Najprije mi pošalji žene da nam pomognu odstraniti lešine i počistiti dvoranu. Kad završe posao, dovedi te nevjerne žene na dvorište, da i one smrću okaju svoje opačine.

Jaučući uđoše nevjerne žene u dvoranu. Na Odisejevu zapovijed izniješe leševe u dvorište i položise ih jedan uz drugi. Zatim vlažnim spužvama očistiše stolce i stolove od krvi. Dotle je Telemah, uz pomoć pastira, zgrtao smeće lopatom i bacao ga napolje.

Kad je dvorana bila očišćena, izvršena je kazna nad ženama. Telemah je

Homer - Odiseja

smatrao da one ne zaslužuju čistu smrt od mača. Zato su ih svezali uzetimama za brodove, i one su umrle kukavnom smrću kao lutajuće ptice koje su uletjele u zamku.

I kozara Melanteja stigla je grozna kazna. Ne samo da su ga ubili, nego su ga i unakazili po licu i tijelu.

Zatim su oprali ruke i noge i ušli k Odiseju; strašan čin bio je izvršen. Odisej tada naloži Eurikleji da se dvorana raskuži sumporom, a zatim dobro provjetri. Nakon toga, reče joj, može pozvati Penelopu i dvorkinje.

Dobra ga dadilja podsjeti:

- Zar ne traba, sinko, da ti najprije donesem odjeću pa da konačno odbaciš sa sebe te dronjke kojima si još pokriven? Zatim dobra starica pozove dvorkinje. One radosno okružiše svoga gospodara i kralja, ljubeći mu ruke i obraze. Odisej je plakao od radosti.

166

PONOVNI SUSRET ODISEJA I PENELOPE

Napokon se Odisej pripremio za radostan susret u svome domu. Zaboravljajući svoju starost, Eurikleja je klicala od veselja i žurno se popela u ženske odaje. Ušla je u spavaću sobu svoje gospodarice i progovorila drhtavim glasom:

- Ustani, Penelopo, draga moja kćeri, i tvoje će oči ugledati onoga koga si s tugom u srcu tako dugo iščekivala. Odisej se vratio. Obračunao je s proscima koji su prezirali njega i Telemaha i sve ih je uklonio iz palače.

Ma kako bolno Penelopa čeznula za tom viješću sada, u času ostvarenja te čežnje, učinilo joj se to posve nevjerojatnim. Ona reče:

- Starice, jesi li pri zdravoj pameti da govoriš takve gluposti ili želiš sa mnom zbijati šalu obasipajući me lažima? Zašto si me probudila? Otkada je Odisej otplovio, nisam nikada kao noćas slatko spavala. Da me je neka druga od mojih dvorkinja probudila i takve izmišljotine ispričala, loše bi se provela. Tebe ću poštediti zbog tvoje starosti.

Ali se dobra starica nije dala zastrašiti, te je nastavila:

- Ja baš ništa ne izmišljam, i živa je istina što govorim - jer si ti svoga muža i sama vidjela! To je onaj stranac kojega su prosoci onako sramotno ismijavali i omalovažavali. Telemah je to već dugo znao, ali je čuvao tajnu dok otac nije kaznio razularene prosce. Stoga, ne ogrešuj se o bogove pogrešnim mislima i riječima sumnje.

167

Postupno u srce Penelope uđe nada, te skoči sa svog ležaja i zagrlila staricu koja joj je prva donijela radosnu vijest. Upita je:

- Je li istina, draga dušo, da se on vratio u svoj dom? Kako je uspio svladati toliko prosaca kad se sam borio protiv mnoštva.

- Nisam to vidjela svojim očima - odgovori joj Eurikleja - jer smo mi dvorkinje sjedile i drhtale iza zatvorenih vrata, i samo smo čule krikove i stenjanje. Kad se sve završilo, pozvao nas je Telemah ocu. Našla sam Odiseja okružena tijelima ubijenih muževa: leševi su prekrili pod čitave dvorane. Oh, da si ga barem mogla vidjeti, tako divna i snažna i tako strašna! Sad svi leševi leže jedan kraj drugoga u predvorju dvorane, a Odisej raskužuje dvoranu vatrom i sumporom. Zato kreni za mnom da ljubezno dočekaš svog muža, a vaša srca

Homer - Odiseja

radosno da skupa zakucaju nakon tako duga rastanka.

Penelopa se još kolebala između straha i nade. Reče joj:

- Draga majčice, još ne mogu s tobom klicati od radosti; ah, ti barem znaš koliko smo svi čeznuli za Odi-sejevim povratkom. Ali ne može biti da se dogodilo to što ti pričaš. Neki je nebesnik, izazvan okrutnostima prosaca, poubijao te drznike; Odisej je pak daleko od domovine odavno izgubio život i više se nikad neće vratiti.

- O, kraljice - nastavi starica, opominjući je - kakav je to govor i kako ti je srce još sumnjičavo! Dolje u dvorani sjedi tvoj suprug, a ti govoriš da se više nikad neće vratiti. To je uistinu on, i za to imam pouzdan dokaz, ožiljak što mu ostade od vepra u lovu. Čim sam mu nedavno prala noge, prepoznala sam ga po tom biljegu; htjedoh ti to odmah reći, ali mi junak mudrim oprezom zatvori usta. Zato mi najzad vjeruj; kad bih te varala, zaslužila bih da za kaznu pretrpim najgore smrtne muke.

Penelopa će na to:

- Vjeruj mi, majčice, nedokučive su odluke vječnih bogova, ma kako ti nastojala da ih tumačiš u našu korist. Povedi me ipak u dvoranu k mome sinu da vidim leševe prosaca i onoga tko je te muževe pogubio.

168

Njih dvije siđu u dvoranu. Penelopi je srce lupalo od napeta iščekivanja, zdvojno je premišljala bi li povratnika najprije iskušala ili mu radosno poželjela dobrodošlicu. Kad je stupila u dvoranu, ugledala je Odiseja kako spuštena pogleda sjedi oslonjen o stup i čeka da mu se ona obrati. Tad pobijede dvojbe u njezinu srcu; podalje od njega, uza zid, spusti se ona na tlo te ostade šutke dugo sjediti u strahu i čudu; čas joj se činilo da prepoznaje lice, čas bi je zbunili dronjci u koje je bio zavijen. Mučna tišina vladala je u dvorani.

Uto Telemah priđe majci, koreći je nevoljko:

- Majko, majko, zašto ne sjedneš kraj oca i ne pitaš ga za njegovu sudbinu? Jesi li doista tako bešćutna kako se izvana pričinjaš? Zaista, nijedna se žena nakon dvadesetogodišnje razdvojenosti ne bi tako hladno udaljila od muža koji se u domovinu vratio poslije beskrajnih nevolja. Čini se da u njedrima imaš srce koje je tvrđe od kamena.

Ali Penelopa odvrati:

- Dragi sine, sama sam sebi zagonetkom; duh mi je posve sputan strahom i čuđenjem; nisam u stanju progovoriti ni riječ ili pak pitati, niti mu u lice pogledati. Ako je to zaista moj Odisej koji se vratio, mi ćemo se dvoje zacijelo prepoznati po tajnim znacima što ih oboje dobro znamo.

Nato se Odisej nasmiješi i reče sinu:

- Ostavi majku, Telemашe, ne može me ona prepoznati zbog mojih dronjaka. Daj joj vremena da me provjerava koliko god želi. Mi ćemo dotle misliti na našu sigurnost. Jer tko je ubio i samo jednog čovjeka koji je siromašan i neznatan i za kojim ne ostaje mnogo osvjetnika, bježi od osвете njegovih prijatelja. Mi smo pak pogubili mnoge od najuglednijih muževa Itake, stupove grada, misli samo na to!

Telemah odgovori:

- Dragi oče, zbog toga se malo zabrinjavam. Ne smatraju tebe svi uzalud

Homer - Odiseja

najmudrijim čovjekom. Tebi ni u ovom teškom položaju neće nedostajati razbora; siguran sam da ćeš se izvući iz svih neprilika. Ja ću te

169

rado slijediti u svemu što ti odlučiš i neće mi uzmanj-kati ni volje ni hrabrosti.

- Onda slušaj moje zapovijedi - nastavi Odisej. -Najprije se okupaj, a zatim svečano odjeni. Neka se i žene dotjeraju, ukrase i odjenu skupocjene haljine. Pozovite božanskog pjevača da pjeva i prebire po strunama na harfi. Slavit ćemo da ljudi čuju i počnu pričati kako je kraljica konačno izabralajednog od prosaca pa slavi svadbenu svečanost. Time ćemo spriječiti da se vijest o obračunu s proscima proširi u narodu. Kad saznaju istinu, mi ćemo već biti daleko na seoskom imanju i ondje ćemo moći dalje razmišljati što da radimo čekajući da nam Zeus dade neki siguran znak i savjetuje nam što moramo činiti. Telemah i njegovi privrženici odmah poslušашe te zapovijedi. Božanski se pjevač pojavio s harfom, i začas se razlegla ljupka pjesma, dok su se veseli muškarci okretali u kolu sa ženama odjevenim u prekrasne haljine. Tko god je tuda prolazio, zaustavio bi se i obratio svome susjedu govoreći:

- Sigurno je kraljica izabrala jednog od prosaca pa sada slavi svadbenu svečanost. Tko bi samo pomislio da ta plemenita žena neće ostati vjerna svome prvom mužu i dočekati ga u palači kad se vrati iz tuđine.

Za to vrijeme Odisej se okupao, odjenuo svečanu odoru i zaogrnuo se plaštem. Atena je obasjala njegov lik božanskom milinom i čarima. Lice mu je bilo mladenačko, a glavu mu je resila kovrčava kosa. činio se viši, uspravniji, jači negoli prije. Kad je stupio u dvoranu, bio je nalik na boga. Sjeo je na svoj stolac i rekao Penelopi:

- Nepopustljiva ženo, jesu li doista bogovi samo tebi - između svih žena na zemlji - stvorili bezosjećajno, kruto srce? Svaka bi druga žena prišla svome mužu kojega nije tako dugo vidjela i koji je mnogo pretrpio u tuđini. Draga majčice, Euriklejo, pripremi mi poseban ležaj, jer ta žena ima tvrdo srce.

Penelopa mu odgovori:

- Divni čovječe moje oklijevanje i moja neodlučnost ne izvire iz oholosti i omalovažavanja. Dobro

170

pamtim kako si izgledao kad si otplovio s drugovima u Troju. Ako ti doista tako želiš, neka Eurikleja spremi za tebe poseban ležaj. Neka izvuče lijep ležaj i prekrije ga krznom i skupocjenim pokrivačima i jastucima.

Tim je riječima Penelopa, zapravo, iskušavala svoga muža. On nije shvatio njezinu igru pa reče bolno ganut:

171

- Ženo, tvoje su me riječi duboko ranile. Ali slušaj me dalje. Ni najiskusniji čovjek ne bi mogao moju postelju pomaknuti s mjesta, jer sam je ja sam napravio. Postoji neobična tajna povezana s izgradnjom tog ležaja. Odavno sam oborio sjekirom golemo maslinovo stablo, otesao sam ga, izdubio sam rupice u gredama i čvrsto sam pritegao strane ležaja vijcima. Iznad ležaja sagradio sam svod u našoj bračnoj odaji, ukrastio ga zlatom, srebrom i slonovačom. Kroz stupove sam ležaja provukao remenje od grimizne kože. Eto, tako je postelja sastavljena. Prepoznaješ li sada naš tajni znak? Ne znam je li

Homer - Odiseja

postelja još ondje ili ju je netko izvukao s postolja, te se više ne nalazi na svome mjestu.

Penelopa s uzbuđenjem prepozna znak o kome joj je Odisej govorio, te sa suzama u očima poletje svome mužu u zagrljaj ljubeći mu obraze. Tada reče:

- Ne zamjeri mi, ljubljene, što ti nisam odmah pri prvom susretu zaželjela dobrodošlicu. Živjela sam u vječnom strahu i teškim brigama. Dolazili su mnogi namjernici i varalice koji su me obmanjivali lažima. Osvećuje se ženama ako postupaju brzo i lakomisleno. Da je Helena razmišljala, bila bi možda izbjegla zavođenje i time bi uštedjela sebi i Grcima velike jade. Ali sada, dragi moj mužu, kad si mi točno opisao tajni znak naše bračne odaje, koji poznaje još samo naša vjerna starica Eurikleja, sve su moje sumnje iščezle.

Odisejevo se srce ispunilo radošću i sjetom, i supruzi se ponovo nađošće povezani iskrenom i vjernom ljubavi. Tada su počeli pripovijedati jedan drugome o svemu što se dogodilo za njihova dvadesetogodišnjeg rastanka. Penelopa je potanko pričala o nasilju i divljanju prosaca, a Odisej o svojim nevoljama, o prijateljima koje je izgubio i o jadima što ih je pretrpio. Penelopa je slušala sa zanosom kad je pričao o svojim putovanjima i o junačkim djelima. Bila je kasna noć kad su se uputili na počinak.

Sutradan pred zoru Odisej se rano probudio i odmah skočio sa svoga ležaja. Preporučio je ženi da bude budna, da vodi brigu o kući, a zatim je sam kre-

172
nuo svome ocu Laertu na seosko imanje. Na odlasku joj reče:

- Kad u gradu saznaju da smo strogo kaznili pro-sce, brzo će doći njihova rodbina i prijatelji. Ti se povuci u svoju odaju sjedi mirno s dvorkinjama, ne osvrći se na njih i ne govori ni s kim.

Tada se naoruža sjajnim oružjem, probudi Telema-ha i oba pastira, te im zapovjedi da se i oni naoružaju. Sva su trojica odmah poslušala njegovu zapovijed i stali preda nj u čvrstoj opremi.

Kad je zora svanula, zatvorili su čvrsto vrata kuće i otišli brzo iz grada obavijeni gustom jutarnjom maglom.

173

SRETAN SVRŠETAK

Hermes, sa zlatnim žezlom u desnoj ruci, odveo je duše ubijenih prosaca u podzemni svijet. Progonjena je gomila lutala i šuštalala mračnim stazama poput poplašanih šišmiša. Tako su došli na valove oceana, prošli iznad golemih stijena sunčanim vratima u zemlju snova i uskoro stigli na livade mrtvih gdje obitavaju njihove sjene. Tu su sreli duše junaka koji su se borili pred Trojom: Ahileja, Patrokla, Antiloha i snažnog Ajanta. Za njima je brujala duša Agamemnona koju su pratile duše ljudi ubijenih od izdajnika Egista.

Ahilej je upravo žalio vođu naroda Agamemnona koji nije časno pao u ratu pred Trojom, nego je dočekao sramotnu smrt u domovini. Agamemnon je veličao sretnog Ahileja i govorio:

- Ti si časno poginuo i tebe žale i oplakuju ljudi i bogovi. Tvoja je sahrana nadmašila sve ostale po sjaju i odavanju počasti. Nijedan smrtnik nije doživio takvu čast kao ti; ni nakon tvoje smrti nije se ugasilo sjećanje na tebe. Tebi je u spomen podignut veličanstven spomenik na vrhu Helesponta, i tvoje je ime

Homer - Odiseja

zasjalo neugasivom slavom među svim Grcima.

Dok su tako razgovarali, približile su se duše ubijenih prosaca. Agamemnom je među njima odmah prepoznao dušu svoga prijatelja iz Itake, Amfimedona, i upitao ga:

- Sto vas nosi u podzemnu tamu? Vi ste svi još snažni i mladi i podjednake starosne dobi. Je li možda Posejdon divljim orkanom razmrskao vaše brodove ili
175

ste pali od udaraca neprijatelja koji je otjerao vaša stada i okrao vaš grad? Odgovori mi ti, Amfimedone. Bio sam tvoj gost kad sam pozivao Odiseja da krene sa mnom i s junakom Menelajem u Troju. Tada sam se mjesec dana zadržao u tvome domu jer nam je bilo teško pridobiti Odiseja za taj pothvat. Amfimedon potanko objasni:

- Nas je sve ubio Odisej koji se nenadano vratio u domovinu. Prosili smo njegovu ženu i htjeli je prisiliti da se ponovo uda za jednoga od nas; osim toga, trošili smo u njegovoj palači Telemahovu očevinu. Ali je odjednom osvanuo junak prerušen u prosjačku odjeću. Bogovi su bili uza nj. Većinu nas pogodile su njegove smrtonosne strijele, a neki su postali plijen njegova ubojitog mača. Tako smo sada gotovo svi ovdje. Neki naši leševi još leže nepokopani pred njegovim dvorcem. Naša rodbina i prijatelji još nisu saznali za našu strašnu jacob.

čini se da je taj odgovor Agamemnona u isto vrijeme razveselio i rastužio; on reče:

- Sretni Odiseju, tvoja je žena doista obdarena velikom krepošću, te je čitavu svoju mladost žrtvovala da bi ostala vjerna svome mužu. Njezine su vrline nadaleko poznate, pa joj čak i sami bogovi odaju priznanje. A kakvo je sramotno djelo počinila Klitemnestra, Tinda-reva kći! Ubila je muža u svojoj mladosti. Njoj je dosuđena vječna sramota, i čitavo je svoje potomstvo obeščastila svojom himbenošću.

Tako su govorile sjene mrtvih u mračnom boravištu Hada.

Odisej je s Telemahom i svoja dva pastira došao rano ujutro na seosko imanje oca Laerta. To je imanje starac bio stekao svojim junačkim djelima. Bila je to divna kuća okružena dvorištem, gospodarskim zgradama i stanovima za slugu i sluškinje. Jedna se stara rop-kinja brinula za starca majčinskom ljubavlju.

Odisej se obrati svojim pratiocima:

176

- Idite najprije unutra i zakoljite debelu svinju. Ja ću potražiti svoga oca da vidim hoće li me prepoznati nakon moga tako dugog izbivanja.

S tim se riječima uputio u voćnjak, gdje je brzo pronašao svog oca kako okopava mladu voćku. Po njegovoj vanjštini nitko ne bi pomislio da je on gospodar seoskog dobra. Zbog tuge za svojim sinom u tuđini, stari je Laert nosio sirotinjsku odjeću poput običnih slugu. Imao je haljetak i suknu od proste tkanine, više puta pokrpane, a na nogama obuću od goveđe kože. Na rukama je nosio debele rukavice da se zaštiti od trnja, a na glavi kapu od kozje kože. Kad ga je Odisej ugledao, primijetio je odmah kako se od žalosti brzo istrošio, pogrbi i postarao, a oči su mu suzile. Razmišljao je da li da oca odmah zagrlji i poljubi i sve mu ispriповjedi ili da se pretvara i provjerava njegovo držanje.

Homer - Odiseja

Odluči se za ovo drugo, približi se starcu i reče:

- Dobri starce, čini se da si vrlo sposoban u svom poslu. Upravo sjajno obrađuješ svoj voćnjak. Posvuda se vidi bujanje plodova zahvaljujući tvojoj savjesnoj i brižljivoj njezi. Ali, ne zamjeri mi ako ti kažem da za sebe samog ne mariš i da si se zapustio. Kako jadno izgledaš i kako si iznemogao! A i loše si odjeven. Tvoj gospodar sigurno nema razloga da te zbog nemara drži u takvoj odjeći. Ti i ne izgledaš kao sluga. Premda tvoja starost pridonosi da, zbog nemoći i pognutosti, ne bi mogao zauzimati vrhovnu vlast, ti ulijevaš kraljevsko poštovanje. Mislim da zaslužuješ bolju njegu i dobru hranu kako bi se oporavio. Reci mi tko je tvoj gospodar i čiji je to voćnjak? U nedoumici sam nalazim li se doista u Itaki u kojoj boravi moj prijatelj. Dobro se sjećam da me je moj pobratim ovdje pogostio, a upravo on mi je bio najdraži od svijetu. Njegov se otac zvao Laert. Pamtim da mi je na rastanku dao bogate darove. Reci mi je li još živ ili je umro, te počiva u hladnoj zemlji.

Laert mu u suzama odgovori:

- Strance, ti si u zemlji za koju pitaš. Na žalost, ovdje sada žive drski i razuzdani ljudi. Da je moj sin ovdje, on bi te ljubezno pogostio i otpustio s darovima. Reci

12 - Homerova Odiseja

177

mi ipak pravu istinu. Koliko je vremena prošlo otkada te moj sin posjetio? Moj mili sin Odisej već je dugo daleko od domovine i vjerne supruge. Sigurno su ga ribe u moru progutale ili su ga ptice lešinarka isključivale na kopnu, a možda su ga rastrgale divlje zvijeri. Žalosno je to, strance. Ni nježna majka, ni ožalošćeni otac, ni vjerna žena nisu mu zaklopili oči, što je posljednji čin sućuti prema pokojniku. Ali odakle si ti, strance, i kakvu mi vijest donosiš? Gdje se nalazi brod na kojem si doplovio sa svojim drugovima?

Odisej nije mogao i ocu najprije ispričati izmišljenu priču. Kad je opazio da su dobrog starca ponovo oblile suze, nije se više sustezao; priđe mu, zagrlj ga, poljubi i uzvikne:

- f)ragi moj oče, ja sam tvoj sin Odisej koji se poslije dvadeset godina odsutnosti vratio u svoj zavičaj. Stoga, obrisi sada suze jer više nije vrijeme za beskorisnu tugu. Uspio sam strogo kazniti drske prosce u našoj kući.

Laert odvratil:

- Ako si zaista Odisej, pokaži mi, dragi sine, znak po kojemu ću te prepoznati. Odisej mu pokaže brazgotinu koja mu je ostala od rane u lovu.

- Osim toga, dragi moj oče - nastavi Odisej - označit ću ti stabla koja si mi darovao još u mojoj dječjačkoj dobi. Trideset stabala krušaka, deset jabuka, četrdeset smokava. Uz to, dao si mi u vlasništvo zemljište s vinovom lozom na kojoj se nalaze rodni čokoti s prekrasnim i sočnim grozdovima.

Kada je Laert to čuo i prepoznao znak, zadrhtaše mu koljena od uzbuđenja, i od silnog uzbuđenja nemoćno pade u naručaj sina. Ali se brzo povratil i uskliknu zanosno:

- Oče Zeuse i svi bogovi na visokom Olimpu! Vi živite gore na nebesima da pravedno sudite, pa ste tako strogo kaznili i razuzdane prosce. Ali, sinko, bojim se da će nas sada napasti građani Itake i da će zatražiti pomoć od Kefalenjana.

178

- Budi miran i ne brini se za to oče - odgovori mu Odisej. - Sada idemo u kuću. Ondje je Telemah s naša dva pastira. Naredio sam im da prirede dobar objed. Kad su ušli u kuću, sve je već bilo pripremljeno. Laert na brzinu skine svoju sirotinjsku odjeću i odjene svečanu, i prebaci još plašt da izgleda što svečanije. Kad je Odisej ponovo ugledao oca, učinio mu mlađi, čak viši i snažniji, nalik besmrtnim bogovima. Reče mu:

- Zaista, oče, čini se da te je neki besmrtni bog učinio ljepšim i višim.

Laert se blago nasmiješi i odgovori:

- Da si me vidio prije, dok sam bio još u punoj snazi i verao se na zidine naših neprijatelja Kefalenjana! Da sam se s onom snagom borio tebi uz bok, oborio bih samo svojom šakom mnogo prosaca.

čim su sjeli za stol, priđe im Dolij, najvjerniji Laertov sluga, sa svojim sinovima. Ugledavši Odiseja, zastade zapanjen na pragu: prepoznao je junaka. Odisej odmah ustade i pođe starcu u susret pa ga srdačno pozva za stol.

- Sjedi ovdje, plemeniti starce, i ne gledaj me tako začuđenim očima jer ja sam doista Odisej. Mi smo samo tebe i tvoje sinove čekali da započnemo s objedom.

Tada Dolij potrči raširenih Riku Odiseju, poljubi mu ruke i reče:

- Nenadano se ispunila naša vruća želja: ti si se napokon vratio u domovinu. Želim ti mnogo radosti, zdravlja i milosti bogova. Reci mi, zna li tvoja draga žena da si se vratio ili da joj mi hitno prenesemo tu veselu vijest?

- Za to se ne brini, starce - odgovori Odisej. - Ona to već zna.

Dolijevi sinovi također pristupiše Odiseju, zaželješe mu dobrodošlicu i poljubiše ruke. Zatim svi sjedoše za stol da blaguju.

Za to vrijeme saznalo se u gradu za poraz prosaca. Njihova su se braća i prijatelji sastali, a zatim došli, ku-

179

kajući i derući se, pred Odisejevu palaču da preuzmu leševe i da ih pokopaju. Nakon toga sastali su se još jednom na trgu. Na narodnom zboru uzbudio je svojim govorom mnoštvo naroda Eupit, Antinojev otac. Rekao je:

- Odisej doista ima mnogo zasluga za Grčku. Najprije je odveo odavde velik broj hrabrih ljudi i izgubio sve brodove sa čitavom posadom. Zatim se vratio u domovinu i pogubio najplemenitije ljude na otoku. Sramota će pogoditi i naše najdalje potomke ako ne kaznimo ubojicu naše braće i sinova. Zato krenimo žurno za njim da nam ne pobjegne morskim putem i stigne u Pil ili u divnu elidsku zemlju.

Tako je govorio i plakao, izazvavši suosjećanje svih prisutnih. Ali tada stignu na zbor pjevač Femije i glasnik Medont iz Odisejeva dvora. Glasnik stupi među mnoštvo i progovori:

- Slušajte me, muževi Itake. Odisej zaista ne bi mogao sve to učiniti bez pomoći bogova. Osobno sam vidio pokraj njega božanstvo u liku Menta. Nesumnjivo ga je to božanstvo nadahnulo neustrašivošću kad je s nesavladivom žestinom jurišao kroz dvoranu i obarao protivnike koji su padali hrpimice. čuvši to, okupljeni narod pretrne od straha. A sijedi Haliter, junak i prorok, opomene ih razboritim riječima:

Homer - Odiseja

- Vaša je ravnodušnost, neosjetljivost, nemar i duševna tromost, dragi prijatelji, kriva da je do toga došlo. Niste htjeli slušati ni mene niti plemenitog Menta. Niste ukrotili ohola i neobuzdana srca svojih sinova, nego ste im dopustili da uništavaju Odisejevu imovinu i napastuju njegovu plemenitu ženu Penelopu smatrajući da se kralj neće više nikad vratiti. Stigla vas je pravedna kazna. Zbog toga vam savjetujem da Odiseja ne progonite ne želite li se izložiti vlastitoj propasti.

Više od polovice naroda prihvatilo je Haliterov savjet, a ostali su pristali uz Eupita. Naoružali su se, okupili se pred ulazom u grad i krenuli pod vodstvom Eupita protiv Odiseja.

180

Za to vrijeme u Laertovoj seoskoj kući slavio je Odisej susret s ocem. Kad su završili s jelom, pošalje on jednoga od Dolijevih sinova da izvidi približavaju li se neprijatelji. Upravo u tom času pojavila se Eupitova četa. Tada se Odisej sa svojim pratiocima brzo naoruža, ali se naoružaše i starci Laert i Dolij i svih šest Dolijevih sinova. Tu je malu četvu predvodio Odisej, a pratila ga je i božica Atena u liku Menta. Odisej je prepozna i veselo povikne Telemahu:

- Sada se istakni u borbi sine i pokaži da si pravi čovjek, dostojan svojih predaka koji su uvijek prednjačili u bojevima i dokazali da su neustrašivi i neuništivi.

Telemah mu u zanosu odgovori:

- Vidjet ćeš oče da sam vrijedan tvoga imena. Hrabro ću se boriti.

A Laert uzvikne:

- O, bogovi, kako je danas divan dan! I kako sam sretan! Moj se sin i moj unuk natječu za slavu, krepost i čast.

181

Nadahnut božanskom hrabrošću, Laert baci prvo koplje koje pogodi u srce vođu Eupita. Odisej i njegovi drugovi upadoše u redove protivnika i, udarajući lijevo i desno, gotovo ih sve pokosiše. Za kratko vrijeme borba je završena. Sve bi ih bili uništili da se, na kraju, nije uplela božica Atena i zapovjedila im da prekinu s krvoprolićem.

- Građani Itake, napustite tu nesretnu borbu. Ne prolijevajte više bratsku krv i raziđite se svojim kućama.

Začuvši božanski glas, zaprepašteno su odbacili oružje i pobjegli u grad. Odisej ih je progonio poput orla, a Zeus je tada s visokog Olimpa poslao munje. Začuje se ponovo Atenin glas:

- Odiseju, napusti tu pogubnu borbu da se ne ra-srdi Zeus, otac bogova.

Odisej se pokori; zaključi mir i novi savez s narodom. Kao što je prorekao Tirezija, Odisej je još dugo i slavno vladao Itakom i doživio duboku starost. Bogovi su do kraja upravljali sudbinom junaka Odiseja.

182

PRIVLAČNOST HOMEROVA DJELA U SUVREMENOM SVIJETU

Najstarija djela u osvitu ne samo grčke, nego i evropske kulturne baštine Homerovi su epovi Ilijada i Odiseja. Najpoznatiji kritičari uvijek su se slagali u ocjeni da oni nisu samo prvi, nego i neusporedivo najveći.

Nastali su u devetom ili osmom stoljeću prije naše ere a i danas se natječu s

Homer - Odiseja

najpopularnijim djelima suvremene književnosti; kako nas uvjerava poznati američki pjesnik i književni kritičar estetske orijentacije Kenneth Rexroth, danas se čitaju zbog izrazite dramske napetosti, poput krimića. Čitaju se gotovo tri tisuće godina, čitaju ih milijuni ljudi vrlo različitih zanimanja jer ta djela izražavaju opće ljudsko iskustvo sa svom dubinom, svježinom, intenzitetom i umjetničkom ljepotom. Upravo sjevremenski karakter i općeljudski smisao osigurava djelu suvremenost i trajnu aktualnost.

Pretpostavlja se da njihov genijalni autor Homer potječe iz Smirne u Maloj Aziji gdje je postojala bogata tradicija epske poezije. Francuski opat d'Aubignac prvi je posumnjao da je Homer uopće postojao, i time pridonio stvaranju, pa i razbuktavanju, homerskog pitanja. Njemački filolog August Wolf dokazivao je da se ti epovi sastoje od niza samostalnih pjesama različitih naroda i različitih epoha, a njemu se pridružio priličan broj istomišljenika u 19. stoljeću. To se zasnivalo na tvrdnji da su, u vrijeme kad su ti epovi nastali, Grci bili nepismeni, što je vrlo prijeporno. Suvremeni pristup umjetničkom djelu otvorio je posve nove aspekte. Američki učenjak Milman Parry bio je očaran geometrijskom pravilnošću i strogom jednostavnošću homerskih epiteta, te je Homerov stil usporedio s grčkom skulpturom. Brilljantnom analizom

183

strukture tih epova Parry je došao da zaključka da za ta djela treba tražiti sasvim drukčije kriterije od onih na koje smo bili navikli. Pridružio mu se njegov učenik A. B. Lord, a zatim i češki lingvist Matija Murko: snagom argumenata oni su dokazali da je veliki pjesnik Homer nesumnjivi tvorac tih djela. Danas su njihove tvrdnje općenito prihvaćene, premda je sasvim sigurno da mnogi stihovi tih epova pripadaju usmenoj poeziji. Homer je preuzeo ne samo stihove, nego i mnoge radnje i epizode od drugih, vrlo često nepoznatih, autora. Međutim, za umjetničko valoriziranje djela to je malo važno; gotovo svi veliki pisci preuzimali su i radnje i stihove od drugih autora. Poznato je da veliki engleski dramatičar William Shakespeare nije izmislio nijedan siže za svoje drame, a mnoge je stihove preuzeo od engleskog pjesnika Lillvja i često varirao tekstove iz Biblije. Može se reći, dok su drugi davali samo kost, ti su je genijalni pisci nadopunili mesom i ostavili nam u baštinu neponovljiva djela.

Homerovi su epovi organski povezani radnjom, te mnoge junake koje smo susreli u Ilijadi nalazimo i u Odiseji.

Aleksandrijski su ih filozofi podijelili u dvije knjige po 24 pjevanja prema broju slova grčkog alfabeta. Ilijada nosi ime po Iliju (Ilios), drugom nazivu grada Troje, a Odiseja po glavnom junaku Odiseju. Smatra se da su zgode koje se spominju u tim djelima povezane sjećanjem na borbe što su ih Grci vodili prigodom kolonizacije Male Azije. U antici su se ti događaji smatrali povijesno istinitim. Vjerojatno su priče o tajnim zalihama zlata, srebra i bakra bile povod da su Grci napali Troju - koja je, zapravo, bila jaka tvrđava na uzvisini - a ne otmica lijepe Helene i povrijeđena čast njezina muža. Tome u prilog govori činjenica da su Grci Troju do temelja opustošili a zatim je zapalili.

Premda Homer, kao narodni epski pjesnik, želi mirno, staloženo i nepristrano opisivati događaje, iz njegova se opusa bjelodano vidi kako je herojska neustrašivost povezana sa sebičnim pobudama u biti vrlo pogubna ne samo za

Homer - Odiseja

društveni poredak, nego i za ljudsku zajednicu. Homer dobro poznaje svoje junake i osuđuje ih jer se bore iz koristoljublja, dok su Trojanci u prednosti jer hrabro brane svoju zemlju. Trojanci su jedinstveni, a Grci, koje Homer naziva Ahejcima, nesložni, i u njihovu taboru vlada nered i razdor.

184

Prema legendi, trojanski kraljević Pariš oteo je Helenu, ženu spartanskog kralja Menelaja. Prevareni Menelaj zajedno s bratom Agamemnonom, mikenskim kraljem, skupi grčku vojsku i krene na opsjedanje Troje, koje je trajalo punih deset godina. U Ilijadi se opisuje samo jedan osnovni motiv iz desete godine rata - gnjev Ahileja, tesalskog kralja, kojemu je vrhovni zapovjednik grčke vojske Agamemnon oteo lijepu ropkinju Briseidu. Zbog toga Ahilej napušta ratovanje i jurišanje na Troju, a vraća se u borbu tek kad saznaje da je glavni junak Trojanaca Hektor ubio njegova prijatelja Patrokla. U dvoboju Ahilej ubija trojanskog junaka Hektora, uzdanicu Troje, i u osvetničkom bijesu skrnavi njegovo mrtvo tijelo. Itačkog kralja Odiseja bilo je teško nagovoriti da otplovi pred Troju, ali, kad se ipak odlučio vojevati, pokazao se najmudrijim i najlukavijim, te se ušuljao u neprobojnu Troju u truplu golema drvenog konja, što su ga Grci dali izgraditi upravo na njegov prijedlog.

Jedan je od najljepših prizora u Ilijadi kad sjedi trojanski kralj Prijam dolazi Ahileju da otkupi mrtvo i izmrcvareno tijelo svoga sina i tim povodom pruža Ahileju ruku. Tada Ahilejeva srdžba odjednom iščezne, orose ga suze, i on počinje duboko suosjećati sa starim ocem naslućujući i vlastitu sudbinu.

Dok Ahilejeva srdžba čini okosnicu i jedinstvo radnje u Ilijadi, glavni motiv Odiseje je povratak Odiseja u domovinu i susret s vjernom ženom Penelopom. Taj je ep kompozicijski bolji od Ilijade, koja je i duža od Odiseje. (Ilijada ima 15.696 heksametara, Odiseja 12.103.) Osim toga, Odiseja sadrži mnogo više zanimljivih epizoda od kojih su, doduše, neke i prije obrađivane u usmenoj poeziji. Ilijada je više idealizirana, a u Odiseji prevladava realistički način obrađivanja radnje. Tu su i karakteri bolje opisani, a događaji su bogatiji i složeniji, pa i snažnije ocrtni.

Od svih Odisejevih pustolovina što ih je doživio lutajući širokim morem najzanimljivije su epizode: boravak Odiseja kod Kirke, kod Kalipse i kod Feačana gdje je sreo milu i dražesnu djevojku Nausikaju koja ga je dovela svome ocu, kralju Alkinoju, i gotovo ga čitavo vrijeme promatrala, sanjajući i čeznući za njim.

185

U ovom je epu Homer prvi put u književnost uveo likove mladih: Odisejeva sina Telemaha i Nausikaju. Posebno je zanimljiv lik Telemaha, koji se ne sjeća svoga oca i zna za nj samo po pričanju majke, jer je bio malo dijete kad je Odisej krenuo u rat. Progonila ga je misao o ocu, što nije htio povjeriti ni samoj majci kad je otišao daleko u Pil tražiti oca, premda je bio svjestan da ga prate uhode i snuju mu o glavi.

Nesumnjivo su najljepši prizori Odiseje: dirljiv oproštaj junaka od vjerne supruge Penelope pred odlazak u Troju, njezina briga za sina jedinca, njezina tuga kad je povjerovala da joj je muž nastradao negdje u tuđini, njezino nepovjerenje prema putnicima koji su je zavaravali lažnim nadama, njezine

Homer - Odiseja

sumnje i čežnje za mužem i, napokon, njezino dostojanstvo u odbijanju drskih i nametljivih prosaca koji nju, tobožnju udovicu, žele prisiliti da se ponovo uda za jednoga od njih.

Likovi Penelope, Andromahe i Arete ističu se posebnom plemenitošću i sjaju kroz sva stoljeća do naših dana.

U drugom se dijelu postupno pripremaju preduvjeti za konačni obračun s razvratnim proscima i prepoznavanje junaka kojega je, kad god bi izgubio povjerenje u sebe, hrabrila i pomagala božica Atena.

Homer je opisao Odiseja kao mudroga, hrabrog i lukavog čovjeka koji se snalazi i u najvećim opasnostima. Ali mu je, nesumnjivo, glavna vrлина radoznalost, želja za novim vidicima, novim spoznajama, novim ozračjima i plemenitim ciljevima. On je prethodnik Aleksandra Velikog koji je krenuo na put čak do daleke Indije, a taj je podvig, kako ističe Egon Friedell u svome znamenitom djelu *Kultura novog vremena*, najviše pridonio usponu grčke kulture, procvatu znanosti i umjetnosti, jer su Grci tada izišli iz svoje zatvorenosti, upoznali strane narode i mnogo od njih naučili. Odisej je i prethodnik Kristofa Kolumba, neustrašiva moreplovca koji je svojim otkrićem Novog kontinenta obilježio početak nove epohe. Odiseju se divi i Dante, te ga sa zanosom slavi u *Božanstvenoj komediji*. Genijalni pjesnik posebno ističe Odiseje-vu poruku drugovima u času kad ih je bila obuzela malodušnost. On ih naprosto prisiljava da misle na svoje porijeklo podsjećajući ih da su stvoreni radi plemenitih pobuda i zbog toga se ne smiju zadovoljiti da žive kao životinje, već moraju čeznuti za spoznajom i krepošću.

186

"Mislite", rekoh "na vaše poslanje; nije vam živjet ko što skot je sviko, već vam je krepost tražiti i znanje."

Dante: *Pakao*, XXI, 118-120 (Preveo M. Kombol)

Odiseja je epopeja o moru za koje Homer ima priličan broj epiteta: more je široko, bezgranično, mnogošumno, mjedeno, ribljivo, slatko, ambrozijsko itd. Homer opisuje dva poretka, koja su u isto vrijeme suprotna i usko povezana. Treba se podsjetiti da je ljude onoga doba, na samom pragu kulture i civilizacije, obuzimala prava jeza pred prirodnim silama, te su se obraćali bogovima na visokom Olimpu. Bojali su se nevremena na moru o kome su ovisili, bojali su se naročito boga Posejdona koji bi svojim trozubim ostima uzburkao more, pa su se potapale lađe; taj je bog bio neizrecivo osvetoljubiv i neprestano je zahtijevao da mu se prinose žrtve. Homerovi se bogovi ne razlikuju mnogo od ljudi i nose u sebi iste strasti: sebično častoljublje, osvetoljubivost, destrukciju, surovost, obmanjivanje i preva-ru. Razlikuju se od ljudi samo po tome što su besmrtni. Ali i oni pate i plaše se. I božice imaju porođajne muke. Odisejeva zaštitnica božica Atena plaši se Posejdona čijega je sina kiklopa Polifema Odisej oslijepio. Kiklop, gorostas i čudovište, neprestano prkosi i samim bogovima. On je simbol najvećeg nasilja i divljaštva, pa je taj naziv upotrijebio naš poznati pripovjedač Ranko Marinković da njime simbolizira barbarstvo nacizma.

Homerovi su epovi pisani heksametrom, stihovima od šest metričkih stopa ili mjera. Prvi je slog u stopi uvijek dug(-), a drugi dio stope sastoji se od dva

Homer - Odiseja

kratka (~ -) ili od jednog dugog sloga. Stihovi sadrže brojne epitete i druge umetke. Tako na primjer brzonogi divni Ahilej oznaka je Ahi-leja. Ta je poezija u isto vrijeme siromašna i bogata, svježna i neponovljiva. često je gotovo neprevediva ili prilično teško prevediva na druge jezike.

U Grčkoj gotovo svaki seljak, čak u zabitosti unutrašnjosti, i svaki lučki radnik zna naizust barem nekoliko početnih Homerovih stihova, a mnogi, štoviše, i čitava pjevanja. Odjeci genijalnog Homerova djela odzvanjaju od davnih dana, od vremena kad je najveći rimski epski pjesnik Vergilije napisao

187

svoje slavno djelo Eneida pod utjecajem Homera i u tom epu opisao što se dogodilo Eneji poslije bijega iz zapaljene Troje. Homerov je opus utjecao na pjesnike humanizma i renesanse, na Dantea, koji je - prema T. S. Eliotu - najveći pjesnik svih vremena; taj se utjecaj odražava i u našem vremenu i dopire do Jamesa Jovcea, u njegovu romanu Uliks (latinski naziv za Odiseja), toj neobičnoj avanturi ljudskog duha u modernom svijetu u kojoj junak putuje svega dva dana u mravinjaku velegrada da bi doživio brodolom svih svojih iluzija, da bi doživio tragičan povratak samom sebi, vlastitom mikrokozmu kojem ga vodi tok struje svijesti Moderna poezija, posebno novogrčka, ne može se zamisliti bez Homera. Homerička tradicija prožima poeziju nobelovaca T. S. Eliota, Ezre Pounda, Sa-int-Johna Persea, G. Ungarettija, E. Montalea i drugih. Homerovo je djelo ostavilo traga i u likovnoj umjetnosti. Prizori iz Odiseje uvijek su na bezbrojnim grčkim vazama od terakote u crno-bijeloj tehnici, na freskama u Her-kulanima, Pompejima i drugdje.

Odiseja je doživjela i filmsku ekranizaciju. Talijani su je snimili s našim glumcem Bekimom Fehmićem a Amerikanci s Kirkom Douglasom u glavnoj ulozi. Na kraju, Odiseja je objavljena i kao strip.

Njemački pedagog, helenist i pjesnik Jakob Bass obradio je na početku ovoga stoljeća Odiseju za omladinu u prozi, pretežno u dijalozima, protkanu stihovima. Njegova je knjiga uskoro postala lektira u njemačkim školama, a prevedena je i na druge jezike. Sada dolazi u ruke naših čitalaca. Stihovi su za to izdanje uzeti iz Maretićeva prijevoda Odiseje (Matica hrvatska, 1950).

Odisej živi u srcu svakog dječaka, pa i svakog muževnog čovjeka: tek kad ljudsko biće počinje gubiti interes za zbivanja oko sebe i u svijetu, prestaje duhovno živjeti. često smo uznemireni tempom života i bukom velegrada pa čeznemo za udaljenom oazom u kojoj vlada mir i tišina, ali - kako je duhovito rekao W. S. Maugham - "pod uvjetom da uvijek imamo uza se nekoga kome ćemo pričati kako je divno biti osamljen". Mi u sebi nosimo nemir - ništa nije čovjeku tako nesnosno kao dokolica, stanje bez strasti, bez posla i napora. Odisejev nemir i žudnja za napretkom prožima svakog čovjeka, a to je i osnovno obilježje odlučnog karaktera, upornosti, dosljednosti i plemenite želje za spoznajom.

188

Odiseja je neiscrpna tema suvremenih ljudi. Naši suvremeni Odiseji, književnici i putopisci, čas se okreću realnom svijetu, a zatim često otplove u začarani svijet mašte, te nas obogaćuju novim spoznajama. U našoj novijoj književnosti u tome se posebno ističu Slavko Batušić, Joža Horvat, Marijan Matković, Antun

Homer - Odiseja

Šoljan, Ivan Kušan, Bogdan Stopar, Dinko Štambak, Matko Peić i Predrag Jirsak koji je već kao petnaes-togodišnjak "poletio" na Mjesec i, na povratku, dobio nagradu Radio-Beograda.

Svi mi, kako rekosmo, nosimo u srcu Odiseja, svi smo znatiželjni, volimo putovati i čeznemo za novim ozračjima. Plamen Odisejeva duha nadahnuo je gotovo sve narode, i njegov© ime blješti ljepotom kroz sva stoljeća do naših dana. Bez sumnje, zanimanje za Homera u naše vrijeme je veliko, jer to je doista grandiozna poezija, impresivna i uvijek svjež.

Našu javnost u posljednje su vrijeme neobično uzbudile neke prijeporne tvrdnje vezane za Homera i njegovo djelo. Inženjer Aristid Vučetić, Dubrovčanin i nastavljatelj tristogodišnje pomorske tradicije na Hvaru i dobar poznavalac Homerova djela, proučavajući Odiseju došao je do zaključka da je Odisej, zapravo, putovao našom obalom gdje su se nalazile brojne grčke kolonije. Na žalost, njegovo djelo nije nikad ugledalo svjetlo dana, nego su samo odlomke objavljivale naše novine - beogradska "Politika" i zagrebački "Večernji list". Novinar i publicist Vladimir Kolar napisao je na osnovi Vučetićevog djela roman Odisej plovi Jadranom, koji je privukao znatan broj čitalaca. Nedavno je meksički lingvist Robert Salinas svojim knjigama Šlepa ulica i Vodič za Ilios izazvao polemike gotovo senzacionalističkih razmjera. Idući tragom Vučetića Salinas je svoje tvrdnje proširio tezom da je Gabela kod Metkovića zapravo nekadašnja Troja. Znanost takve tvrdnje, dakako, ne može potvrditi a i nije bilo utemeljenijeg povoda da se njima ozbiljno pozabavi. Pravo zanimanje za Homerovo djelo nema, međutim, nikakve veze sa spomenutim raspravama o geografskim - pretpostavljenim ili dokazanim - podacima. Homerova su djela u svijetu do danas ostala ne-nadmašeni uzori epskog pjesništva, ona su trajni spomenici života i poezije. Posebice Odiseja bit će vječni izvor istinskoga nadahnuća, djelo iz kojega izvire svekolika evropska književna umjetnost.

Baldo Šoljan

189

TUMAČ IZABRANIH MITOLOŠKIH IMENA

AFRODITA

kći vrhovnog boga Zeusa i božice kiše Dione, nevjerna žena Hefesta, boga kovača i zanatlija. Božica je ljepote i ljubavi, najljepša od svih božica prema presudi trojanskog kraljevića Parisa. U trojanskom je ratu pomagala Trojancima.

AGAMEMNON

Atrejev sin, kralj u Mikeni. Grčki su ga junaci izabrali za vođu pohoda pod Troju zbog osobne hrabrosti, zbog toga što mu je Menelaj, muž lijepe Helene, bio brat i, napokon, zbog moći kraljevstva kojim je vladao iz, kako kaže Homer, zlatom bogate Mikene. Da bi grčka mornarica uopće otplovila pod Troju, morao je Agamemnon - zbog nekog davnog grijeha - božici Artemidi žrtvovati svoju kćer Ifigeniju. Njezina majka, Klitemnestra, plamtjela je otada nesmanjenom mržnjom na svojeg muža Agamemnona te ga je po povratku iz Troje ubila, uz pomoć ljubavnika Egista.

AGELAJ

jedan od Penelopinih prosaca.

Homer - Odiseja

AHEJCI

jedno od grčkih plemena, u Homera Grci općenito.

AHILEJ

sin Peleja i Tetide, najhrabriji grčki junak pod Trojom. Odmah poslije sinovljeva rođenja Tetida, kći morskog boga

191

Nereja, uronila je Ahileja u podzemnu rijeku Stiks. Tako je postao neranjiv, osim na peti za koju ga je majka držala. Pogotkom strijele u petu ubio ga je trojanski kraljević Pariš.

AJANT

ime dvaju grčkih junaka u trojanskom ratu. Ajant, Telamonov sin (zvan Veliki), po snazi je i hrabrosti zaostajao samo za Ahilejem. Poslije Ahilejeve pogibije trebalo je da vojskovođe odluče kome će pripasti Ahilejevo oružje što ga je skovao sam bog Hefest. Izbor padne na Odiseja, s čime se Ajant, smatrajući se dostojnijim nagrade, nije htio pomiriti. Kad je, bijesan i uvrijeđen, krenuo da obračuna s Agamemnonom i drugim grčkim vojskovođama, Atena mu pomrači um te on u ludilu navali mačem na ovce. Došavši k svijesti i zgrozivši se nad svojim činom, ubio se. Drugi Ajant, Elejev sin (zvan Mali), bio je u sjeni svojeg velikog imenjaka, ali se i on isticao hrabrošću, a napose vještinom gađanja lukom i strijelom. Poslije pada Troje vraćao se u domovinu, ali nadomak cilju bura uništi njegovo brodovlje. Posejdon se ipak smiluje junaku te ga valovi izniješe na neku hrid. Ajant počne s hridi hrabriti svoje drugove koji su se borili s valovima vičući neka slijede njegov primjer i vlastitom se snagom domognu kopna. Posejdon, razljućen tolikom drskošću, udari trozubom o hrid koja potone i odvuče Malog Ajanta na dno mora.

AKTEON

lijep mladić kojega je strast za lovom stajala glave. U svojoj je strasti Akteon jednom zalutao u gustu šumu i ugledao božicu lova Artemidu kako se kupa u planinskom jezeru. Postiđena njegovim pogledom Artemida mladića pretvori u jelena kojega napadnu i rastrgnu vlastiti lovački psi.

ALKINOJ

feaćki kralj, muž plemenite Are te i otac lijepe Nausikaje. Vladao je na udaljenom otoku Sheriji narodom Feaćana koji su živjeli u blagostanju i blaženstvu. Primio je u svoj dvor

192

brodolomnika Odiseja te mu omogućio da se konačno vrati na rodnu Itaku.

ANTINOJ

najgrublji i najdrskiji od Penelopinih prosaca.

APOLON

sin Zeusa i Lete, bog životne radosti, svjetla i sunca (odadle mu i nadimak Feb, Sjajni), zaštitnik umjetnosti i vrač. U podnožju brda Parnasa ubio je zmaja Pitona (koji je po zapovijedi ljubomorne Here, Zeusove žene, progonio njegovu majku Letu) i na tom mjestu osnovao Delfijsko proročište, u kojem je svećenica Pitija proricala budućnost. Delfi su se smatrali središtem svijeta, a na neki su način to i bili. U Delfe su sa svih strana svijeta hrlili hodočasnici da od Pitije doznaju znamenja vlastite sudbine. Apolon je bio nepogrešiv strijelac te je

Homer - Odiseja

upravljao Parisovim lukom kad je ovaj gađao Ahileja. Volio je umjetnost, napose glazbu (lira je njegov instrument), te je predvodio Muze, božice raznih umjetnosti.

ARETA

žena feačkog kralja Alkinoja, majka Nausikajina.

ARG

grad na Peloponezu, središte moćne države. Njegovi su stanovnici Argejci, a Homer to ime katkad rabi za sve Grke.

ARGO

mitski brod kojim su junaci na čelu s Jazonom krenuli u potragu za zlatnim runom. Brod je bio izuzetne građe, a tako lagan da su ga mogli nositi kopnom. Osim toga, proricao je budućnost.

ARGONAUTI

naziv skupine hrabrih moreplovaca i boraca koji su na brodu Argo krenuli u potragu za zlatnim runom u daleku i nepoznatu Kolhidu. Među argonautima isticali

su

13 - Homerova Odiseja

193

se hrabri Jazon, vođa pohoda, pa moćni Heraklo, čuveni atenski junak Tezej, slavna braća Kastor i Polideuk (Zeusovi sinovi), junak Pelej (Ahilejev otac), salaminski kralj Telamon, (Ajantov otac), Meleagar, kalidonski junak, te mnogi drugi junaci. Pjesmom im je put olakšavao sam Orfej, najveći pjevač i svirač na svijetu, a lijekove im je spravljaio Asklepije, poslije bog liječništva. Junačkim borbama doprli su do Kolhide, oteli zlatno runo i nakon silnih teškoća probijajući se Dunavom, preko kopnenih dijelova Ilirika, dospjeli do Jadrana te se tako s druge strane vratili na polazište, Jolk u Tesaliji (na sjeveru Grčke).

ARTEMIDA

kći Zeusa i Lete, Apolonova sestra. Božica je lova i mjeseca, zaštitnica divljači. Kao i njezin brat, nepogrešivo pogađa smrtonosnim strijelama. U trojanskom ratu ratovala je na strani Trojanaca.

ATENA

Zeusova kći, božica mudrosti, zaštitnica pravde i umjetnosti. Rodio ju je sam Zeus iz vlastite glave pa je ona utjelovljenje njegove snage i mudrosti. Zaštitnica je Grka i u trojanskom se ratu neprekidno zalaže za njihovu pobjedu. Pod njezinom je posebnom zaštitom mudri Odisej koji bi čitav život lutao daleko od svoje domovine da nije bilo Atenine pomoći. Atena je i ime grada koji ona posebno štiti pa je atenska država svojoj božici zaštitnici podigla najveličanstveniji hram staroga vijeka - Partenon na atenskoj Akropoli.

AUTOLIK

Odisejev djed (po majci Antikleji), legendarni lukavac i varalica u čemu ga je dostojno naslijedio unuk. Odisej je boraveći kao dječak na njegovu dvoru zadobio ranu od veprove kljove. Po ožiljku na nozi koji je od te rane preostao prepoznat će Odiseja njegova stara dadilja Eurikleja po povratku na Itaku.

AUTONOJA

Akteonova majka.

194

BRISEIDA

kći Briseja, kralja Pedaska. Kao ratni plijen dospjela je Ahileju koji se u nju iskreno zaljubio. Ljubav prema lijepoj robinji jedan je od pokretačkih motiva Homerove Ilijade.

DANAJ

kralj grada Arga i praotac grčkog plemena Danajaca. Ime Danajci Homer često rabi za sve Grke u ratu pod Trojom. Pojam danajski dar ne dugujemo Homeru, već rimskom pjesniku Vergiliju koji je, pjevajući o propasti Troje, stavio čuvenu izreku "Bojim se Danajaca i kad darove nose!" (Timeo Danaos et dona ferentes) u usta trojanskog svećenika Laokoonta koji je prozreo grčku zamku u drvenom konju. Tako danajski dar označava u prenesenu značenju sve ono što potječe od neprijatelja te skriva, ili bi mogao skrivati, opasnu zamku.

DEJFOB

sin Hekabe i Prijama, trojanski kraljević. Isticao se hrabrošću, a poslije Parisove pogibije uzeo za ženu lijepu Helenu. U noći u kojoj je pala Troja ubio ga je Helenin prvi muž Menelaj.

DEMODOK

slijepi pjevač na dvoru feačkog kralja Alkinoja. Predstavlja oličenje drevnog načina prenošenja junačkih pjesama i zbog toga su mnogi u njemu vidjeli Homerov autoportret.

DIOKLO

sin Orsilohov, kralj grada Fere u Meseniji.

DIOMED

sin kalidonskog junaka Tideja, kralj u Argu. Jedan od najistaknutijih grčkih junaka pod Trojom čijim je djelima Homer posvetio cijelo peto pjevanje Ilijade. Usuđivao se u boju napasti i same bogove, Afroditu i Aresa, raniti ih i natjerati u bijeg, a samo ga je Zeusova munja spriječila da u

195

dvoboju ne ubije samoga Hektora. Poslije razorenja Troje, kojem je i sam mnogo pridonio ukravši prvo s Odisejem posvećeni kip božice Atene - tzv. paladij - iz hrama u Troji, a potom ratujući među izabranim junacima koji su u drvenom konju prodrli u Troju, sretno se vratio kući, ali ondje se nije dugo zadržao zbog nevjere svoje žene. Napustivši domovinu otišao je u Italiju, gdje je u pokrajini Apuliji osnovao novi grad Argiripu, poslije Arpi.

DODONA

prastaro Zeusovo svetište u Tesprotiji gdje su svećenici proricali po šuštanju svetoga hrasta ili po letu svetoga goluba.

DOLU

stari Penelopin sluga.

EJDOTEA

kći morskog boga Proteja obdarena proročkim darom. Odala je Menelaju kako će navesti njezina oca da mu proriče sudbinu.

ELIZIJ

mjesto vječita blaženstva na krajnjem zapadu svijeta. Ondje u vječnom proljeću provode svoju besmrtnost najveći junaci.

Homer - Odiseja

ELPENOR

Odisejev kormilar, jedan od onih što ih je čarobnica Kirka pretvorila u svinje, pa tek prisiljena od Odiseja vratila u ljudski lik. Kad je trebalo krenuti s Kirkina otoka, opio se vinom te zaspao na krovu. Probuđen žamorom ljudi trgnuo se, bunovan pao s krova i umro. Njegovu je sjenu sreo Odisej u Hadu.

EOL

sin junaka Hipota, vladar vjetrova. Držao ih je na otoku Eoliji zatvorene u dvoru brončanih zidova te ih puštao po svojoj volji ili po zapovijedi bogova.

196

EOS

kći titana Hiperiona i njegove žene Teje, božica zore. Njezin sin Memnon, jedan od najvećih junaka u trojanskom ratu, pritekao je u pomoć svojem stricu, trojanskom kralju Prijamu, na čelu Etiopljana ali ga je ubrzo ubio Ahilej. Suze što ih Eos u svojoj neumornoj tuzi lije za svojim sinom pojavljuju se na zemlji u obliku rose.

EPEJ

sin umjetnika Panopeja, graditelj drvenog konja u kojeg su se sakrili grčki junaci, tako neopaženi ušli u Troju i osvojili neosvojiv grad.

EUMEJ

vjerni Odisejev svinjar u čijoj su se kući tajno sastali Odisej i Telemah nakon Odisejeva povratka na Itaku. Inače je Eumej bio sin sirskeg kralja Ktezija. Kao dječaka ugrabili su ga fenički gusari i prodali Odisejevu ocu Laertu. Zadovoljan svojim mirom u Odisejevu domu Eumej je i u nevolji ostao vjeran gospodar.

EUPIT

otac mladog Antinoja, drskog prosca kraljice Penelope. Poslije Antinojeve pogibije Eupit je krenuo da osveti sina, ali je i sam stradao.

EURIJAL

Naubolov sin, feački rvač i atlet.

EURIBAT

Odisejev glasnik.

EURIKLEJA

Odisejeva dadilja. Po povratku na Itaku Odisej je izmijenjena lika pošao u svoj dom. Prepoznao ga je samo vjerni pas Arg i dadilja Eurikleja koja mu je na Penelopinu zapovijest oprala

197

noge. Prepoznala ga je po ožiljku od rane zadobivene još u djetinjstvu na dvoru kralja Autolika.

EURIMAH

jedan od Penelopinih prosaca.

FEAČANI

narod koji u miru i blagostanju živi na otoku Sheriji daleko sred mora.

FORKIJ

sin boga morskih dubina Ponta i božice zemlje Geje. Sa ženom Ketom imao je brojne potomke - sve sama čudovišta, među ostalim tri graje, tri gorgone (najpoznatija je Meduza), zmaja Ladona i druge. Njegova je kći bila i čudovišna Scila koja je živjela u spilji nasuprot nemani Haribdi. Imala je šest glava i

Homer - Odiseja

dvanaest nogu. S Haribdom je činila par nemani koje je bilo gotovo nemoguće izbjeći. Uspjelo je to samo argonautima, Odiseju i Heraklu. I danas se upotrebljava izraz između Scile i Haribde za izuzetno opasan pothvat. Taj izraz dugujemo poznatoj izreci: "Upada u Scilu onaj tko želi izbjeći Haribdu."

HAD

Zeusov i Posejdonov brat, sin titana Krona. Poslije uspostavljanja vladavine olimpskih bogova koje je vodio Zeus, Hadu je pripala vlast nad podzemnim svijetom mrtvih. Njegovo se ime često odnosi i na sam podzemni svijet.

HARIBDA

kći Posejdona i Geje, morska neman, personifikacija morskog vira. (Vidi pod FORKIJ).

HEBA

božica mladosti, kći Zeusa i Here. Kad je Heraklo prenesen u Elizij, Heba mu je postala žena.

198

HEFEST

Zeusov i Herin sin, bog vatre i kovača. Hrom od rođenja, morao je mjesto među bogovima izboriti radom i sposobnostima, i jedini je od bogova koji se spominje kako radi. Hefesta Homer opisuje s divljenjem i slika ga kao pravog radnika. Iskovao je vlastitim rukama divno Ahilejevo oružje. Oružje je izrađivao bogovima, a ukrase božicama. I sjajne palače bogova na Olimpu njegovo su djelo.

HEKTOR

sin trojanskog kralja Prijama i njegove žene Hekabe. Kao najstariji sin podnio je najteži teret trojanske obrane. Koliko je silan i hrabar u borbi, toliko je nježan i plemenit u dubokoj ljubavi prema ženi Andromahi i sinu Astijanaktu. Tragična sudbina najhrabrijeg Trojanca i njegove obitelji jedan je od ključnih motiva Homerove Ilijade.

HELENA

kći Zeusa i Lede, najljepša žena na svijetu. Kad je stasala za udaju, već je bila ljepotica na glasu i svi su grčki junaci pohrlili na dvor njezina poočima Tindareja u Spartu ne bi li je isprosili za ženu. Na Odisejev savjet Tindarej dopusti Heleni da sama izabere muža, a od prosaca dobije obećanje da će njezin izbor priznati bez protivljenja i da će njezinu budućem mužu pružati pomoć u svakoj nevolji. Helena izabere za muža Agamemnonova brata Menelaja. Poslije Tindarejeve smrti Menelaj ga je naslijedio na kraljevskom prijestolju u Sparti. Bez svoje krivnje Helena je uskoro postala uzrok dugotrajnom i surovom ratu. Naime, kako je Pariš dodijelio Afroditi zlatnu jabuku koju je s natpisom najljepšoj na svadbu Peleja i Tetide ubacila nepozvana božica srdžbe Erida, Afrodita mu je obećala za ženu najljepšu ženu na svijetu. Kad je Pariš u nekom poslanstvu u Sparti ugledao Helenu, zatražio je od Afrodite da ispuni svoje obećanje. I božica je to učinila. Helena se zaljubila u mladog trojanskog kraljevića koji je tobože kao poslanik došao u Spartu. Iskoristivši priliku kad je Menelaj otišao na Kretu Pariš je Helenu odveo u Troju i uzeo je za ženu. Poslije

199

razaranja Troje vratila se Menelaju, ali su se u Spartu vratili tek nakon sedam

Homer - Odiseja

godina lutanja. Tamo su dalje nastavili sretno živjeti, zaboravivši sve nedaće, a bogovi su ih prenijeli u Elizij, gdje su nastavili svoj život u blaženstvu.

HELENI

zajednički naziv svih Grka, bez obzira na plemensko porijeklo. Naziv je Homeru u tom smislu nepoznat i očividno je kasnijeg datuma. Naš današnji naziv Grci potječe od latinskog Graeci, a to je ime što su ga Rimljani dali svim Helenima prema imenu malenog plemena na zapadnoj obali Grčke s kojim su, vjerojatno, prvo došli u dodir. Ime Helada u Homera se upotrebljava i kao ime jednog grada u Tesaliji i kao ime domovine svih Grka.

HERA

kći titana Krona, Zeusova sestra i žena. Božica koja štiti brak te stabilnost društva i društvenih veza. U trojanskom je ratu bila na strani Grka i svim je načinima nastojala osvetiti poniženje koje joj je nanio Paris proglašivši Afroditu najljepšom.

HERMES (HERMO)

sin Zeusa i Maje, glasnik bogova i pratilac duša umrlih u podzemni svijet. Zaštitivao je trgovce, putnike, ali i varalice i lopove. Sam je bio sve to pomalo, ali kad je primljen na Olimp, postao je pouzdani Zeusov glasnik i provoditelj njegovih (javnih ili tajnih) zapovijedi. Posjedovao je krilate sandale koje su ga neviđenom brzinom mogle nositi s kraja na kraj svijeta.

IKARIJ

sin spartanskog kralja Perijereja, Tindarejev brat. Svoju kćer Penelopu dao je za ženu itačkom kraljeviću Odiseju pošto je Odisej pobijedio ostale prosce natječući se u trčanju. Kako je Ikarije silno volio svoju kćer, molio je mladence da ostanu u njegovoj palači, no Odisej nije pristao. U teškom izboru Penelopa je pošla za svojim mužem na Itaku.

200

ILIJ

drugo ime za Troju, izvedeno po imenu njezina osnivača Ila. Po imenu Ilij dobio je naziv i Homerov ep Ilijada.

IRIDA

božica duge, glasnica bogova.

KALIPSA

kći titana Atlanta, nimfa koja je živjela na otoku Ogigiji, daleko na morskoj pučini. Poslije brodoloma na njezin je otok prispio i Odisej te ga je ona zadržavala punih sedam godina želeći da joj bude muž. Obećala mu je čak i besmrtnost, no čežnja za domovinom i bližnjima bila je u Odiseja jača čak i od želje za vječnom mladošću. Po zapovijedi Zeusa Kalipsa je dopustila Odiseju da sagradi splav i započne konačan povratak na Itaku.

KIKLOPI

divovi s jednim okom usred čela. Prema Homeru riječ je o surovom pastirskom narodu koji je živio u zemlji Hiperiji i na obližnjim otocima. Njihovu zemlju izbjegavali su svi ljudi jer su kiklopi bili ljudožderi. Najpoznatiji među njima bio je Polifem, sin boga mora Posejdona, s kojim se sukobio Odisej. Prema nekim drugim mitovima kiklopi su bili pomoćnici boga Hefesta u njegovoj kovačnici.

KIKONCI

Homer - Odiseja

tračko pleme s kojim se borio Odisej.

KIRKA

kći boga sunca Helija i njegove žene Perze, čarobnica. Živjela je na otoku Eeji, na krajnjem zapadu svijeta, kamo su ljudi rijetko svraćali. Posjetili su je argonauti na povratku iz Kolhide, a potom Odisej na povratku iz trojanskog rata. Njegove je drugove pretvorila u svinje i tek ju je Odisej, obećavši da će ostati godinu dana uz nju, uspio privoljeti da im vrati ljudski lik. Kirka ga je uputila kako će u Hadu

201

potražiti odgovore o svojoj sudbini, a poslije Odisejeva odlaska rodila mu je i sina Telegona. Kad je ovaj odrastao, krenuo je s drugovima u potragu za ocem. Došavši na Itaku Telegonovi drugovi stanu pljačkati, a suprotstavi im se sam Odisej koji u dvoboju s Telegonom pogine. Saznavši da je ubio vlastita oca, Telegon preuzme njegovo tijelo, prenese ga na Eeju i svečano sahrani.

KLITEMNESTRA

kći Tindareja i Lede, Helenina polusestra. Udala se za Agamemnona i rodila mu četvoro djece: Ifigeniju, Elektru, Hrisotemidu i Oresta. Najstarija kći, Ifigenija, žrtvovana je uz Agamemnonov pristanak božici Artemidi za sretan polazak grčke armade na Troju. Saznavši za to, Klitemnestra je tako silno zamrzila Agamemnona da je jedva dočekala njegov povratak. čim se vratio, ubila ga je uz pomoć ljubavnika Egista. Svoj je zločin platila vlastitom smrću: ubio ju je sin Orest kad je odrastao. On je pak, da bi se iskupio za grozu svojeg čina, morao bježati pred božicama osvete, strašnim erinijama.

KRETA

prostrani otok u Egejskom moru, kolijevka evropske civilizacije. Prva visoka civilizacija evala je na Kreti u trećem tisućljeću prije nove ere. Početkom drugog tisućljeća prodiru u Grčku i na Kretu Indoevropljani koji u simbiozi sa starosjediocima stvaraju tzv. kretsko-mikensku civilizaciju, klicu evropske civilizacije. Njezin vrhunac dosegnut je u drugoj polovici drugog tisućljeća, a zatim slijedi nagli pad zbog prodora došljaka sa sjevera: grčkih plemena Dorana, Jonjana i Eoljana. Homerski je svijet slika posljednjih stoljeća kretsko-mikenske civilizacije koja se utrnila oko 1100. pr.n.e., a do Homerovih je vremena doprla pretvorena u bogate nizove mitova i legendi.

KTEZIJE

sirski kralj, otac svinjara Eumeja.

20?

LAKEDEMON

grčka pokrajina na južnom Peloponezu. Glavni je grad Sparta u kojem, poslije Tindarejeve smrti, vlada kralj Menelaj.

LAERT

sin junaka Arkizija, Odisejev otac. Poslije Odisejeva odlaska u trojanski rat živio je u kraljevskoj palači, ali se poslije zbog obijesti prosaca preselio na selo gdje je obrađivao svoj vinograd. Nikad nije izgubio nadu u Odisejev povratak.

LAODAMANT

sin feačkog kralja Alkinoja, snažan atlet i šakač.

LAOKOONT

Homer - Odiseja

Apolonov svećenik u Troji. Kad su Grci, izgubivši nadu da će neposredno u borbi osvojiti Troju, pribjegli lukavstvu te sagradili drvena konja u kojeg su se sakrili najveći junaci, Laokoont se jedini od Trojanaca suprotstavio namjeri da konj bude uveden u grad - morao se pri tom srušiti i dio utvrde jer je konj bio veći od najvećih gradskih vrata -naslućujući prevaru. Da bi to dokazao, zavitlao je koplje koje je, zabivši se konju u trup, šuplje odjeknulo. Nato je Atena poslala dvije goleme morske zmije koje su napale prvo Laokoontove sinove, a kad im je on pritekao u pomoć, i njega samoga te ih zadavile. Tako je propao i posljednji pokušaj da Troja bude spašena.

LEUKOTEJA

milostiva božica mora.

MENELAJ

Atrejev sin, brat mikenskog kralja Agamemnona, kralj u Sparti. U ratu što ga je pokrenuo zbog Helenine otmice isticao se hrabrošću i dostojanstvom, u dvoboju bi ubio trojanskog kraljevića Parisa da ovog nije spasila sama Afrodita. Poslije razaranja Troje sedam je godina lutao svijetom dok se nije s Helenom vratio u domovinu gdje je

203

proživio ostatak svoga života, a potom su ga bogovi prenijeli u Elizij.

MENT(OR)

sin Alkimov, prijatelj Odisejev i odgojitelj njegova sina Telemaha. Kad je Atena htjela savjetovati Telemaha, preuzela bi Ment(or)ov lik. Njegovo je ime i danas pojam mudrog savjetnika i voditelja.

NAJADE

nimfe voda, kćeri titana Okeana (okeanide) i kćeri morskog boga Nereja (nereide). Prebivaju u rijekama, jezerima i izvorima gdje provode život u pjesmi, plesu i životnim radostima. Ljudima su pomagale u svakoj prilici.

NAUSIKAJA

kći feačkog kralja Alkinoja i njegove žene Arete. Jedan od najplemenitijih likova Homerove Odiseje. Susrela je Odiseja koji se kao brodolomnik iskrcao na obalu Sherije te ga odvela na dvor svoga oca.

NESTOR

sin kralja Neleja i njegove žene Hloride, kralj u pjeskovitom (kako kaže Homer) Pilu. Živio je izuzetno dugo i već je u svojem Pilu vladao trećom generacijom potomaka. Ipak je našao snage da sudjeluje u trojanskom ratu, i premda više nije mogao sudjelovati u borbama i natjecati se s najhrabrijima (kao u mladosti), njegova je mudra riječ spašavala grčku vojsku u odsudnim trenucima. Starina Nestor oličenje je mudre starosti, jedan od najhumanijih Homerovih likova. Jedini se od grčkih junaka vratio bez poteškoća kući i ondje još dugo vremena vladao u miru. Ime mu je još i danas istoznačnica za najstarijeg (i najmudrijeg) člana nekog skupa ili neke skupine.

NIMFE

velik skup nižih božica. Dije se na vodene (najade), šumske (drijade) i gorske nimfe (oreade). Predstavljene su kao lijepe mlade žene, sklone ljudima, koje žive u vječnoj sreći i miru

204

Homer - Odiseja

ODISEJ

sin junaka Laerta i njegove žene Antikleje, kralj na otoku Itaci. Homerovi epovi osigurali su mu besmrtnost. U Ilijadi jedan je od glavnih likova koji se nad ostalima ističe svojom domišljatošću i razboritošću (a po snazi i hrabrosti ide ukorak s najhrabrijima). Odiseja mu je posvećena u cijelosti. U tom se epu Odisej pretvara od mudrog ratnika u svojevrsan simbol vječnog ljudskog traženja i nepokolebljive nade.

OGIGIJA

otok daleko na morskoj pučini, prebivalište nimfe Kalipse.

OLIMP

planina na razmeđu Makedonije i Tesalije čiji najviši vrh doseže 2918 metara. Mitsko sjedište bogova poslije pobjede mlađih bogova predvođenih Zeusom, Posejdom i Hadom nad starim bogovima - titanima kojima je vladao Titan Kron, otac Zeusa i njegove braće. Hefest je na vrhu Olimpa sagradio palače bogovima od zlata, srebra i bronce u kojima su se oni bezbrižno gostili jedući besmrtnu hranu ambroziju i pijući nektar.

OREST

sin Agamemnona i Klitemnestre. Kao dječaka poslala ga je starija sestra Elektra na dvor kralja Strofija da ga sačuva od spleta majke Klitemnestre i njezina ljubavnika Egista, koji su zavladao Mikenom poslije Agamemnonova ubojstva. Nakon sedam godina, praćen Strofijevim sinom, vjernim prijateljem Piladom, vratio se neprepoznat u Mikenu i osvetio očevu ubojstvo novim ubojstvom: ubio je vlastitu majku. Grozota ovog čina morala je biti osvećena i protiv Oresta ustale su strašne erinije, božice osвете, toliko strašne da od njihova lika Orest nije mogao ni trena počinuti. Mogao je biti oslobođen samo očišćenjem na Tauridi (današnji Krim na Crnom moru) kamo je - što nitko nije znao - Artemida prenijela Ifigeniju sa žrtvenika gdje je trebala biti žrtvovana te je postavila svećenicom u svom hramu. Uspješno je

205

ispunio zahtjev bogova i sa sestrom se vratio u Grčku te zasjeo na mikensko prijestolje.

PARIŠ

Prijamov i Hekabin sin, trojanski kraljević. Budući da je njegovo rođenje bilo proročanstvom proglašeno kobnim za Troju, ostavljen je na planini Idi u zaleđu grada na milost i nemilost zvijerima. Spasili su ga pastiri i sam je postao pastir. Zeusova zapovijed da odredi najljepšu od božica značio je prvi korak u ostvarenju proročanstva koje se ispunilo u činu trojanskog rata. Pariš je svoju otmicu Helene platio životom. Ubio ga je grčki junak Filoktet otrovnim strijelom.

PARNAS

2458 metara visoka planina u Fokidi, u središnjoj Grčkoj. Na , njegovim obroncima leže Delfi, najpoznatije proročište antičkog svijeta. Ondje su se zadržavale muze oko izvora vječne mladosti Kastalije, a i bog Dioniz. Stoga je Parnas simbol pjesničkog umijeća.

PATROKLO

sin junaka Menetija, najbolji Ahilejev prijatelj. U želji da pomogne Grcima u

Homer - Odiseja

trenutku kad su Trojanci predvođeni Hektorom jurišali na same grčke brodove i prijetili da ih zapale, izmolio je od Ahileja (koji se ogorčen na Agamemnona, koji mu je oteo ljubljenu robinju Briseidu, povukao iz borbe) sjajno oružje. Pojava Ahilejeva oklopa u kojem je nastupao Patroklo prestrašila je Trojance i oni su se stali povlačiti, ali je Apolon, prozrevši naum, navalio na Patrokla, potom i junak Euforb, a Hektor ga je dotukao kopljem. Grci su mu priredili sjajan pogreb kojem je Homer posvetio cijelo dvadeset i treće pjevanje Ilijade.

PENELOPA

kći kralja Ikarija, vjerna supruga Odisejeva. Dvadeset godina nije vidjela svojega muža, no u njoj je vječno gorjela nada u Odisejev povratak. Ni prijetnje prosaca nisu mogle pokolebati tu vjeru te je Penelopin lik sve do danas ostao simbolom ljudske (napose bračne) vjernosti.

206

PERZEFONA

kći Zeusa i Demetre, žena Hadova. Had ju je stekao otmicom. Drukčije bi teško privolio ikojeg stvora da živi s njim u sivom i tužnom svijetu mrtvih. No kako je Demetra zaprijetila da priroda (bila je božica prirode) neće više roditi ako Had ne vrati njezinu kćer, Zeus je presudio da pola godine Perzefona mora boraviti kod Hada, a pola godine na gornjem svijetu.

PIL

grad na Peloponezu, pjeskoviti kako ga naziva Homer. Sjedište kralja Nestora.

POSEJDON

brat Zeusa i Hada, sin titana Krona, bog mora. Stanuje na dnu mora u zlatnoj palači, a katkad dolazi na Olimp među ostale bogove. Nestalna je i prijeka karaktera, svadljiv i osvetoljubiv. Neprijatelje uporno progona i teško zaboravlja uvrede. Svojim trozubom podiže valove ili udara o kopno izazivajući potrese. Sam je personifikacija mora kojim vlada.

PRIJAM

sin trojanskog kralja Laomedonta, posljednji trojanski kralj. Imao je pedeset sinova i dvanaest kćeri, ali nijedno njegovo dijete nije preživjelo trojanski rat. Njega samog ubio je Ahilejev sin Neoptolem iako je potražio zaštitu bogova u hramu. Jedan je od najtragičnijih likova Homerovih epova koji gleda kako mu jedno za drugim pogibaju djeca u ratu koji sam nije izazvao.

SCILA

vidi pod FORKIJ.

SIRENE

kćeri boga morskih čudovišta Forkija, pola žene, pola ptice. Isticale su se krasnim pjevanjem, ali su bile kažnjene od

207

Afrodite te su postale nakaze. Živjele su, od sramote, na udaljenom otoku kod Scile i Haribde. Svojim su pjevom mamile mornare, davile ih i sisale im krv. Odisej im je, kao jedini od smrtnika, odolio.

SPARTA

glavni grad Lakedemona. U njoj su stolovali Menelaj i njegova žena Helena.

SIRIJA

u Homerovim epovima mitski otok na dalekom zapadu.

Homer - Odiseja

STIKS

okeanida, kći titana Okeana, riječna nimfa. Jedina od svih nimfa utjelovljuje sjetu. Bila je nimfa najvažnije rijeke podzemnog svijeta mrtvih. Njezinom su se vodom zaklinjali bogovi. Bog koji bi prekršio takvu zakletvu gubio bi besmrtnost.

TANTAL

Zeusov sin, kralj u lidijskom gradu Sipilu. Kako je bio očev ljubimac, živio je uz same bogove, no to mu je toliko pomutilo razum da je počeo otkrivati tajne bogova smrtnicima. Njegovo razmetanje doseglo je vrhunac kad je htio iskušati božansku providnost. Ubio je sina Pelopa i njegovo meso ponudio bogovima za jelo. Užasnuti bogovi sastavili su dijelove Pelopova tijela, a Hermes ga je (po Zeusovoj naredbi) oživio. Tantal je za ovo nedjelo okrutno kažnjen: u podzemnom svijetu trpi vječnu glad i žeđ. Stoji u bistroj vodi, ali kad se nagne da je popije, ona presuši; nad glavu mu se nadvijaju grane prepune sočnog voća, ali kad posegne za njim, odmaknu se od njega.

TELEMAH

Odisejev i Penelopin sin. Kad je odrastao, odlučio je pronaći oca i osloboditi majku napasti prosaca, što mu je uz očevu pomoć i uspjelo. Simbol je beskrajne sinovske odanosti ocu..

208

TIREZIJA

slijepi prorok u Tebi, najslavniji mitski prorok.

TRINAKRIJA

mitski otok gdje pasu stada goveda koja pripadaju Heliju, bogu sunca.

TITU

divovski sin Geje. Kad je napao Apolonovu i Artemidinu majku Ledu, Apolon ga je ubio. U podzemnom je svijetu kažnjen okrutnom kaznom kao Tantal ili Sizif. Svezan leđima uz stijenu bio je izložen jastrebovima koji su mu kljuvali jetru koja je stalno nanovno narastala.

ZAKINT

otok u Jonskom moru nasuprot Elidi.

ZEUS

sin titana Krona i njegove žene Reje. Sa svojom braćom podigao se protiv očeve vlasti, svrgnuo ga i s braćom podijelio vlast: Hadu je pripalo podzemlje, Posejdonu more, a Zeus je - kao začetnik i vođa pobune - preuzeo vlast nad gornjim svijetom. Svi su mu priznavali i vrhovnu vlast nad bogovima i ljudima. Karakter mu je zapravo skup gotovo nespojivih svojstava. Zna biti beskrajno plemenit, ali i okrutan. Poštuje zadanu riječ, ali katkad podlo vara, oprašta, ali se zna strašno svetiti, znade biti blag, vedar i radostan, ali i čangrizav, bezobziran i svadljiv. Ukratko, u njemu su sadržane sve ljudske karakteristike. Velik je ljubitelj žena i osim sa suprugom Herom (koja mu je dala Aresa, Hefesta i Hebu) ima bezbroj djece s ostalim božicama, nimfama, ali i smrtnim ženama. Nije bilo ljepotice za kojom mu nije zakucalo srce. Svoju ljutnju iskazuje gromovima, a glavno mu je oružje munja koju su mu iskovali kiklopi. Štiti poredak svijeta, prirode i države. Obožavan je širom Grčke, a najslavnija su mu svetišta u Dodoni i u Olimpiji. Ondje su se svake četvrte godine, od 776.

Homer - Odiseja

pr. n. e. održavale svečane igre u njegovu čast.

Po izboru prevodioca sastavio Zlatko Sešelj

14 - Homerova Odiseja

209

, ' ^y. ' "< ^V (>^. f>uv\ i WUFEMOVAi("-| SLIKANI OTOK / lik"*"*
' ^^^> I 4fl&T'<||
SS)

pretpostavljen Odisejev put prema znanstvenim istraživanjima Odisejev put prema Aristidu Vučetiću

SADRŽAJ

J. Bass

HOMEROVA ODISEJA

Baldo Sol jati:

Privlačnost Homerova djela u suvremenom svijetu

Zlatko Sešelj

TUMAČ IZABRANIH MITOLOŠKIH IMENA

183

191

JAKOB BASS HOMEROVA ODISEJA

Izdavač SVEUČILIŠNA NAKLADA LIBER

Zagreb, Savska cesta 16

Za izdavača Mladen Rebić

Tehnički urednik Luka Gusić

Lektor Zlata Dujmić

Naklada: 10.000

Br. MK 418 ISBN 86-329-0003-X

Tisak

GRO "Tiskara Rijeka" 1987.

(a @

Cl EJ

<e> 6 @

6) \>

ej fGl